

Jarosław Kaleta
Ewa Mizera - Skrzyńska

PORADNIK DLA NAUCZYCIELI
– ZASADY POSTĘPOWANIA Z
DZIEĆMI I MŁODZIEŻĄ

Katowice – 2005 rok

SPIS TREŚCI

WSTĘP	7
I. WYBRANE PATOLOGIE SPOŁECZNE	9
1. Narkomania.....	9
2. Alkoholizm.....	11
3. Prostytucja.....	12
4. Subkultury młodzieżowe.....	12
5. Sekty religijne.....	14
II. PODSTAWOWE POJĘCIA Z ZAKRESU PROBLEMATYKI NIELETNICH.	15
1. Nieletni.....	15
2. Małoletni.....	19
3. Młodociany.....	20
4. Świadek małoletni w postępowaniu karnym.....	20
5. Czyn karalny.....	22
6. Przestępstwo.....	24
7. Wykroczenie.....	24
8. Demoralizacja.....	25
9. Zasady odpowiedzialności nieletnich za czyn karalny.....	27
10. Zasady stosowania środków wychowawczych i poprawczych wobec nieletnich.....	27
11. Katalog środków wychowawczych i poprawczych.....	28
12. Postępowanie mediacyjne.....	32
13. Rola szkoły.....	33
III. PROCEDURY POSTĘPOWANIA POLICJI W SPRAWACH NIELETNICH.	36
1. Uprawnienia Policji.....	36
2. Prawa i obowiązki nieletniego sprawcy czynu karalnego.....	38
3. Policyjna Izba Dziecka.....	40
IV. OBOWIĄZKI INNYCH PODMIOTÓW W POSTĘPOWANIU W SPRAWACH NIELETNICH.	45
1. Zadania pomocy społecznej.....	45
2. Zadania sędziego rodzinnego.....	46
3. Zadania kuratora sądowego.....	47
V. PROCEDURY SZKOLNE POSTĘPOWANIA W SPRAWACH NIELETNICH.	48
1. Procedury.....	48
2. Działania interwencyjne.....	49
ZAŁĄCZNIK NR I	59
Wykaz placówek wychowawczych województwa śląskiego.....	59
ZAŁĄCZNIK NR II	60
Wykaz placówek terapeutycznych i leczenia uzależnień woj. śląskiego.....	60
ZAŁĄCZNIK NR III	68
Wykaz wydziałów rodzinnych i nieletnich przy sądach rejonowych na terenie województwa śląskiego.....	68
ZAŁĄCZNIK NR IV	72
Jednostki terenowe Policji podległe Komendzie Wojewódzkiej Policji w Katowicach.....	72
ZAŁĄCZNIK NR V	74
Wykaz schronisk dla nieletnich i zakładów poprawczych.....	74
ZAŁĄCZNIK NR VI	76
Wykaz telefonicznych linii specjalnych.....	77
ZAŁĄCZNIK NR VII	77
Slang używany w wybranych grupach młodzieżowych.....	78
ZAŁĄCZNIK NR VIII	83
Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich.....	84

WPROWADZENIE

W związku z tym, że stosowanie Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich w wymiarze praktycznym wywołuje wiele wątpliwości, niejasności oraz problemów, - wspólną sprawą dotyczącą zapobiegania i zwalczania demoralizacji i przestępczości dzieci i młodzieży dla Policji, Sądu Rodzinnego, szkoły i innych placówek oświatowo - opiekuńczych jest możliwość porozumiewania się tym samym językiem pojęć, definicji i wyrażen, które pozwolą określić precyzyjnie istotę problemów i ich rozwiązywanie .

Kompendium wiedzy z zakresu procedur w postępowaniu z nieletnimi, definiowania patologii występujących wśród dzieci i młodzieży oraz działań Policji, Sądów Rodzinnych i placówek oświatowo - wychowawczych dla jej zwalczania i działań profilaktycznych może być ważnym narzędziem dla skuteczniejszych działań i jednoznacznego porozumienia się.

Dlatego też Sąd Okręgowy w Katowicach popiera tą ze wszech miar potrzebną inicjatywę Policji i wyraża głębokie uznanie dla jej autorów. Jesteśmy przekonani, że to opracowanie na temat - „Procedur w postępowaniu z nieletnimi - przewodnik dla nauczycieli”, którego autorami są Państwo Jarosław Kaleta i Ewa Mizera - Skrzyńska okaże się bardzo przydatne i pomocne nade wszystko dla nauczycieli i pedagogów szkolnych ale również dla funkcjonariuszy Policji zajmujących się w swojej codziennej jakże ciężkiej pracy zwalczaniem i zapobieganiem przestępczości nieletnich.

Jeżeli to się stanie, a jestem o tym głęboko przekonana podstawowy cel opracowanego przewodnika będzie spełniony.

***V-ce Prezes Sądu Okręgowego w Katowicach
Barbara Bochyńska***

Występowanie zachowań ryzykownych wśród dzieci i młodzieży (m. in. agresji, przemocy rówieśniczej, uzależnień), zagrożenie niedostosowaniem społecznym oraz zjawisko przestępczości są obecnie przedmiotem licznych analiz i naukowych rozważań poszukujących przyczyn tych problemów.

Narastanie zjawisk patologicznych dotyczących dzieci i młodzieży m. in. w środowisku rówieśniczym, szkolnym i rodzinnym stwarza konieczność zaangażowania wszystkich podmiotów zobowiązanych do prowadzenia działań zapobiegających demoralizacji młodego pokolenia. Niebagatelną rolę w profilaktyce problemów dzieci i młodzieży odgrywają również samorządy terytorialne, organizacje pozarządowe oraz wszyscy zainteresowani dobrem młodzieży województwa śląskiego. Występujące patologie wśród młodych ludzi często połączone są z trudnymi warunkami życia, mają specyficzne tło kulturowe, dlatego przeciwdziałanie zagrożeniom dzieci i młodzieży wymaga skoordynowanych działań, współpracy instytucji i organizacji realizujących zadania w tym zakresie.

Przewodnik dla nauczycieli „Procedury postępowania z nieletnimi” stanowi opracowanie, w którym m. in. zgromadzono w jednym dokumencie materiały rozpowszechniane do tej pory w szkołach województwa śląskiego. Celem opisywanych procedur jest usprawnienie działań podejmowanych przez szkołę w sytuacjach zagrożenia uczniów przestępczością i demoralizacją. Materiał stanowi znaczne rozszerzenie treści broszury, opracowanej przez Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu oraz Komendę Główną Policji m. in. o dodatkowe wyjaśnienia wynikające z przepisów prawa oraz informacje szczególnie istotne dla nauczycieli szkół naszego województwa.

W ten sposób skonstruowany przewodnik stanowi cenne źródło dodatkowej informacji dla nauczycieli oraz wskazuje sposoby postępowania w przypadku zetknięcia się ze zjawiskami dysfunkcji społecznej w środowisku dzieci i młodzieży.

**Śląski Kurator Oświaty w Katowicach
dr Jerzy Grad**

Demoralizacja i przestępczość nieletnich stanowi obecnie jeden z największych problemów społecznych. Aby przeciwdziałać temu zjawisku należy zjednoczyć wysiłki oraz ujednoczyć sposób działań różnych instytucji zaangażowanych w problematykę nieletnich. Dlatego też dzięki współpracy pomiędzy Wydziałem Prewencji Komendy Wojewódzkiej Policji w Katowicach a Szkołą Policji w Katowicach powstał niniejszy podręcznik. Jest on zbiorem przepisów prawnych jak i procedur postępowania z nieletnimi z myślą o odbiorcach tego podręcznika. Zawiera on również informacje z zakresu problematyki społecznej, podstaw prawnych ujawnialności i zapobiegania przestępczości jak i demoralizacji z jakimi mogą się spotkać państwo w codziennej pracy

Niech treść tego Podręcznika stanowi praktyczną pomoc w podjęciu właściwej, zgodnej z obowiązującymi procedurami prawnymi decyzji w toku wykonywanych w stosunku do nieletnich czynności.

Powinien się on również przyczynić do ujednoczenia standardów w zakresie współpracy szkoły – policji – sądu – kuratoriów oświaty oraz centrum pomocy rodzinie.

Jestem przekonany, że podręcznik ten będzie pomocny w codziennej pracy wszystkich tych, którzy na co dzień chronią młode pokolenie przed przestępczością i demoralizacją.

***Śląski Komendant Wojewódzki Policji w Katowicach
nadinsp. Kazimierz Sz wajcowski***

Do ustawowych zadań Policji należy inicjowanie i organizowanie działań mających na celu zapobieganie przestępczości i patologiom społecznym oraz współdziałanie w tym zakresie z przedstawicielami administracji publicznej, instytucjami i organizacjami społecznymi a więc również ze szkołą. Poglębijąca się demoralizacja oraz przestępczość nieletnich jest zjawiskiem złożonym i jednocześnie podstawowym objawem niedostosowania społecznego młodzieży. Z roku na rok staje się to coraz poważniejszym problemem zarówno dla organów ścigania jak również dla innych instytucji zajmujących się profilaktyką wśród nieletnich i prowadzących resocjalizację.

Wychodząc naprzeciw potrzebom środowiska szkolnego, w 2001 roku, pod patronatem V-ce Wojewody Śląskiego, zostało podpisane porozumienie, pomiędzy Śląskim Kuratorem Oświaty w Katowicach a Komendantem Szkoły Policji w Katowicach w zakresie realizacji przez wykładowców szkoły cyklu szkoleń kierowanych do nauczycieli i pedagogów obejmujących problematykę zjawiska narkomanii, subkultur młodzieżowych, sekt religijnych, przemocy w rodzinie oraz odpowiedzialności nieletnich za czyny karalne. Szkolenie spotkało się z dużym zainteresowaniem a około 400 dotychczas przeszkolonych osób wyposażono w podstawową wiedzę niezbędną do podjęcia działań na rzecz przeciwdziałaniu niekorzystnym zjawiskom patologicznym wśród nieletnich.

Opracowanie niniejszej publikacji jest uzupełnieniem i wypełnieniem zapotrzebowania środowiska szkolnego na dostęp do pozycji będącej kompendium wiedzy na temat zagrożeń dzieci i młodzieży, zjawisk patologicznych oraz algorytmów postępowania. Przystawienie procedur postępowania z nieletnimi przez Policję oraz inne podmioty czyni publikację przydatną również dla funkcjonariuszy Policji zajmujących się zwalczaniem i zapobieganiem przestępczości nieletnich. Natomiast umieszczenie w jednej pozycji książkowej wykazów placówek wychowawczych, terapeutycznych, poprawczych, adresów jednostek terenowych Policji i sądów rejonowych będzie niezwykle przydatne i pomocne dla osób poszukujących tego typu informacji.

**Komendant Szkoły Policji w Katowicach
mł. insp. Marek Zawartka**

WSTĘP

Coraz bardziej liczącym się w społeczeństwie negatywnym zjawiskiem jest narastanie patologii społecznej, zwłaszcza w środowisku dzieci i młodzieży. Sygnały o stałym poszerzaniu się rozmiarów niedostosowania społecznego i przestępczości w tym środowisku zmusiły do skoordynowania działań wszystkich podmiotów, które ustawowo zobligowane są do prowadzenia działań zapobiegawczych, reagowania na te zjawiska, jak również niesienia potrzebującym daleko idącej pomocy. Politycy, przedstawiciele prawa, Kościoła, psychologowie, nauczyciele i pedagodzy są świadomi wagi problemu oraz ogromu pracy i odpowiedzialności jaka spoczywa na ich barkach.

Coraz częściej zauważa się obniżanie się granicy wieku u osób naruszających prawo. W szkołach obserwuje się liczne przypadki kradzieży, wymuszania pieniędzy pod groźbą pobicia a nawet przypadki pozbawienia życia rówieśników. Podłożem popełnianych czynów karalnych jest przede wszystkim zjawisko demoralizacji obejmujące coraz szersze kręgi dzieci i młodzieży.

W zakresie oddziaływania wychowawczego nadrzędną rolę pełnią rodzice ale nie mniej ważne zadanie w tym zakresie spoczywa na szkole. Bierna postawa rodziców oraz niewłaściwe funkcjonowanie i mała skuteczność pedagogiczna placówek oświatowych przyczynia się do upowszechniania wyżej wymienionych negatywnych zjawisk.

Niebagatelną rolę w zapobieganiu i zwalczaniu demoralizacji i przestępczości nieletnich spełnia Policja. W ramach swoich ustawowych uprawnień dokonuje rozpoznania, zapobiegania i wykrywania przestępstw i wykroczeń, w tym popełnionych z udziałem osób nieletnich, wykonuje czynności: operacyjno - rozpoznawcze, dochodzeniowo - śledcze i administracyjno - porządkowe. Szczególne zadania w zapobieganiu demoralizacji i przestępczości nieletnich spoczywają na policjancie - specjaliście ds. nieletnich - umiejscowionym w komendach miejskich, powiatowych oraz większych komisariatach Policji. Do jego obowiązków należy koordynowanie działań wszystkich służb policyjnych w zakresie problematyki nieletnich, jak również podejmowanie współpracy ze szkołami i innymi instytucjami działającymi na rzecz bezpieczeństwa dzieci i młodzieży.

Przedstawione w opracowaniu, w oparciu o obowiązujące przepisy prawne, standardy w zakresie współpracy szkoły z Policją pozwolą na podejmowanie właściwych decyzji w sprawach dzieci i ich rodzin.

Podstawowym aktem prawnym regulującym zagadnienia związane z nieletnimi jest Ustawa z dnia 26 października 1982 roku o postępowaniu w sprawach nieletnich (zwana dalej: u.p.n.), która weszła w życie z dniem 13 maja 1983 roku¹. Przepis ten oparty jest przede wszystkim, na dwóch naczelnych zasadach, a mianowicie zasadzie kierowania się dobrem dziecka oraz zasadzie indywidualizacji.

Celem nadrzędnym postępowania w sprawach nieletnich jest profilaktyka rozumiana jako dążenie do przeciwdziałania demoralizacji i przestępczości nieletnich.

Cele podrzędne to:

- resocjalizacja, polegająca na dążeniu do stwarzania warunków powrotu do normalnego życia nieletnim, którzy popadli w konflikt z prawem lub z zasadami współżycia społecznego,
- optymalizacja wychowania w środowisku naturalnym nieletnich przejawiająca się w dążeniu do umacniania funkcji opiekuńczo-wychowawczej i poczucia odpowiedzialności rodzin za wychowanie nieletnich na świadomych swych obowiązków członków społeczeństwa.²

¹ Ustawa z dnia 26 lutego 1982 r. (tekst jednolity Dz.U. z 2002r. nr 11, poz. 109 z późn. zm.) – załącznik nr V niniejszego opracowania.

² Gromek K.: *Komentarz do Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*. Wydawnictwo prawnicze. Warszawa 2001

I. WYBRANE PATOLOGIE SPOŁECZNE

Do patologii społecznej czyli zachowań negatywnie ocenianych przez społeczeństwo należy zaliczyć:

- przestępczość,
- alkoholizm,
- narkomanię,
- prostytutkę,
- subkultury o charakterze kryminogennym,
- destrukcyjne sekty,
- włóczęgostwo,
- żebractwo,
- samobójstwa,
- hazard,
- znęcanie się nad zwierzętami,
- choroby XX wieku - AIDS, dewiacje seksualne,
- zachowania dysfunkcjonalne wobec rodziny (patologia rodziny).

Ponadto do tego rodzaju zachowań można zaliczyć zjawiska, które stanowią zagrożenie dla otoczenia przyrodniczego człowieka (dewastacje środowiska naturalnego), konflikty zbrojne, etniczne, patologię instytucji - koszary wojskowe, więzienia, zakłady opieki zdrowotnej (nadużywanie stanowisk, alkohol w miejscu pracy, niekompetencje).

1. Narkomania.

Uzależnienie traktowane jest jako zespół określonych objawów i zachowań, głównie zaś nieodpartego pragnienia przyjmowania substancji psychoaktywnej.³ Narkomania polega na stałym lub okresowym przyjmowaniu w celach nie medycznych środków odurzających lub

³ Jurczyński Z.: *Narkomania – podręcznik dla nauczycieli, wychowawców i rodziców*. Wydawnictwo Lekarskie PZWL Warszawa 2002, str. 12.

psychotropowych, albo środków zastępczych w wyniku czego może powstawać lub powstaje zależność. Wyróżniamy trzy rodzaje tej zależności :

- zależność psychiczna: to stan przymusowy (trudna do przewyciężenia chęć), w którym konieczne jest okresowe lub ciągle przyjmowanie środka, który wywołał zależność,
- zależność fizyczna: stan patologiczny wywołany przez powtarzanie podawania organizmowi niektórych środków psychoaktywnych (co powoduje adaptację ośrodkowego układu nerwowego do tej substancji), a nagłe ich odstawienie wywołuje występowanie tzw. zespołu abstynencyjnego, charakterystycznej grupy objawów fizycznych i psychicznych,
- zależność społeczna: chęć sprostania naciskowi grupy, uleganie modzie w odniesieniu do używanych środków psychoaktywnych.⁴

Najczęściej występującymi środkami narkotycznymi na polskim rynku są marihuana, haszysz, amfetamina, „polska heroina”, LSD, kokaina, heroina, ecstazy, leki psychotropowe: (relanium, reladorm). Ich dystrybucja odbywa się w szkołach, uczelniach, kawiarniach i dyskotekach, miejscach grupowania się młodzieży. Głównymi konsumentami są osoby w wieku 15-25 lat, przeważnie uczniowie szkół ponad podstawowych i młodzież akademicka, a także coraz częściej uczniowie szkół gimnazjalnych i podstawowych. Narkomania rozwija się szczególnie dynamicznie w dużych aglomeracjach miejskich. Istnieje wysoki stopień kryminalizacji środowisk narkomańskich. Polska staje się rynkiem zbytu klasycznych narkotyków. Dotychczas uważano, że problem narkotyków dotyczy wyłącznie środowisk patologicznych a jak wynika z danych statystycznych uzależnionymi są również osoby z kręgów o wysokim statusie społecznym. Liczba narkomanów wzrasta lawinowo a jednocześnie obniża się wiek zażywających (np. na Śląsku zatrzymano zażywającego narkotyki 9 – latka).

Rodzice, nauczyciele wychowawcy, jako pierwsi stykają się z problemem narkomanii dzieci i młodzieży. Jeżeli ich pomoc ma być skuteczna, to oprócz podstawowej wiedzy na temat działania różnych środków psychoaktywnych muszą prezentować odpowiednie podejście do dziecka czy ucznia. Dorośli inaczej niż dzieci i młodzież spostrzegają i oceniają

⁴ Jurczyński Z.: *Narkomania – podręcznik dla nauczycieli, wychowawców i rodziców*. Wydawnictwo Lekarskie PZWL Warszawa 2002, str. 59.

problem narkomanii, a brak zrozumienia może stanowić zasadniczą przeszkodę w niesieniu skutecznej pomocy zagrożonemu czy już uzależnionemu od narkotyków dziecku.⁵

2. Alkoholizm.

Nałóg alkoholowy jest jednym z najbardziej rozpowszechnionych na świecie uzależnień, w którym substancją uzależniającą jest alkohol etylowy. Motywem sięgania po niego jest działanie euforyzujące i rozluźniające. Rozwój uzależniania postępuje z różną szybkością, wpływa na to wiele indywidualnych i społecznych czynników ryzyka (m.in. predyspozycje dziedziczne, sytuacja rodzinna i zawodowa, dostępność alkoholu). Na zagrożenie wskazują m.in. szukanie okazji do picia, ukrywanie go, lekceważenie krytyki i ostrzeżeń, wzrost tolerancji na alkohol, koncentracja na sprawach związanych z alkoholem. Dowodem uzależnienia jest utrata kontroli nad piciem, występowanie objawów abstynencyjnych (potrzeba tzw. „klinowania”), głód alkoholowy, utrwalony stereotyp picia. Osoba uzależniona pije trwale lub z niedługimi przerwami, tworzy przy tym zwykle cały system mechanizmów psychologicznych zaprzeczających istnieniu choroby (np. bagatelizowanie, oskarżenie innych). Uzależnienie od alkoholu ma charakter psychiczny i fizyczny, w niektórych środowiskach także społeczny. Przewlekłe zatrucia powodują występowanie licznych zaburzeń somatycznych (m.in. uszkodzenie wątroby, trzustki, serca, mózgu, przewodu pokarmowego), psychoz alkoholowych oraz ryzyko szkodliwych skutków dla potomstwa. Stopniowo zwiększa się degradacja osobowości oraz nieprzystosowanie społeczne. Alkoholizm ma często znaczenie kryminogenne.

Łatwy dostęp do napojów alkoholowych oraz uwarunkowania społeczne jak kultura, nawyki i obyczaje związane z piciem, przyczyniły się do spożywania go nie tylko przez dorosłych ale również nieletnich. Inicjacji alkoholowej dzieci i młodzieży sprzyja jego spożywanie w domu rodzinnym, w grupie rówieśniczej a także w miejscach publicznych. Coraz częściej alkohol traktowany jest jako stymulator dobrej zabawy na dyskotekach i spotkaniach towarzyskich. Bardzo często oddziałuje na sposób realizacji czynu przestępczego lub jest motywem, dla którego przestępstwo zostało popełnione. Pod wpływem alkoholu ujawnia się agresja, zanika krytycyzm i maleje możliwość obiektywnej oceny swojego zachowania.

⁵ tamże str. 17.

3. *Prostytucja.*

Prostytucja jest zjawiskiem patologii społecznej, polegającej na utrzymywaniu przypadkowych, odpłatnych stosunków seksualnych bez uczuciowego zaangażowania partnerów. Można wyodrębnić stosunki pomiędzy osobami różnej płci (prostytucja heteroseksualna — najczęściej spotykana) lub tej samej płci (prostytucja homoseksualna). Powoduje ona nie tylko społeczne, lecz także psychologiczne konsekwencje. Wywołuje degradację psychiczną osób ją uprawiających, prowadzi do różnorodnych zaburzeń w sferze osobowości człowieka i burzy układ wzajemnych stosunków międzyludzkich w społeczeństwie, w którym panuje pogląd, że współżycie seksualne obojga partnerów powinno być połączone z przeżyciem emocjonalnym i nie być przedmiotem transakcji handlowej. Prostytucja jako negatywne zjawisko społeczne uniemożliwia prawidłowe funkcjonowanie społeczeństwa, zakłóca porządek publiczny, jest groźna dla zdrowia i wychowania. Wykazuje związki z przestępczością, nadużywaniem alkoholu i używaniem narkotyków. Zwiększa rozmiary sieroctwa społecznego oraz zachorowań na AIDS i choroby weneryczne.

Prostytucja jest skutkiem m.in.:

- dokonującej się zmiany systemu wartości w społeczeństwie, a przede wszystkim wzrostu prestiżu dóbr materialnych (uprawianie prostytucji umożliwia szybkie zaspokojenie potrzeb konsumpcyjnych),
- komercjalizacji tego obszaru poprzez tworzenie domów publicznych pod płaszczykiem agencji towarzyskich czy salonów masażu,
- swoistych cech osób ją uprawiających

Należy pamiętać, że odbywanie stosunków seksualnych z osobą poniżej 15 roku życia jest przestępstwem bez względu na to, czy miały związek z jakąkolwiek gratyfikacją.

Szczególnie niebezpieczna jest prostytucja nieletnich z uwagi na to, że powoduje demoralizację i daleko idące zmiany w psychice młodych osób.

4. *Subkultury młodzieżowe.*

Subkultury to wydzielone grupy społeczne, zawodowe, grupy wieku, które mogą mieć mniej lub bardziej trwałe charakter, mogą być słabsze lub silniejsze, w momencie, gdy ich spistość jest znaczna, a wewnętrzna działalność dość wszechstronna, zdolna do wytworzenia

własnych, odmiennych przekonań, wartości, obyczajów a także manifestacji artystycznych. W definicji subkultury pojawia się element grupy społecznej, poprzez którą należy rozumieć – określoną liczbę osób powiązanych systemem stosunków uregulowanych przez instytucje posiadające wspólne wartości i oddzielone od innych zbiorowości pewną zasadą odrębności.

Definicja subkultury :

„Względnie spójna grupa społeczna, pozostająca na marginesie dominujących w danym systemie tendencji życia społecznego, wyrażająca swoją odrębność poprzez zanegowanie lub podważanie utrwalonych i powszechnie akceptowanych wzorów kultury.”

Przynależność do grup subkulturowych jest czynnikiem stymulującym przestępczość i demoralizację nieletnich. Funkcjonowanie grup subkulturowych jest w dużej mierze odzwierciedleniem poziomu zaspokojenia potrzeb młodzieży. W Polsce subkultury są nie tylko przejawem buntu młodzieży, ale przede wszystkim naśladownictwem trendów, jakie wystąpiły w Europie Zachodniej pod koniec lat siedemdziesiątych. Ugrupowania funkcjonujące w Polsce są próbą realizacji założeń ideologicznych subkultur zachodnich.

Subkulturami o charakterze kryminogennym są :

- 1) szalikowcy,
- 2) skinheadzi,
- 3) heavymetalowcy,
- 4) raperzy,
- 5) jumole,
- 6) dresiarze,
- 7) punki,
- 8) blockersi,
- 9) restafarianie,
- 10) killersi,
- 11) rockersi,
- 12) official hooligans,
- 13) faszyci,

natomiast subkulturami z reguły nie wchodzącymi w konflikt z prawem są:

- 1) generacja „X”,
- 2) squat,
- 3) rolkarze,
- 4) grunge.

5. Sekty religijne.

Sekty religijne stanowią element praktycznie każdego społeczeństwa. Zjawisko to jest również zauważalne w Polsce, choć nie w takiej skali jak w krajach zachodnich. Istnienia tego problemu nie można jednak pomijać w codziennej praktyce wychowawczej.

Funkcjonuje wiele definicji sekty religijnej, chociażby dlatego, że większość ludzi ma bardzo różne spojrzenie na to zjawisko - od bardzo liberalnego po zupełnie skrajne. Pamiętać należy o tym, że twórcami definicji sekty są również sami zwolennicy tego rodzaju ruchów. Według *Racine'a* sektą (destrukcyjną) jest ruch totalitarny, najczęściej podszywający się pod grupę religijną, kulturalną lub terapeutyczną, wymagający od swoich członków całkowitego posłuszeństwa, oddania się idei oraz darmowej pracy dla tej niewielkiej społeczności i przywódcy, a wskutek stosowania rozbudowanego systemu kontroli, zakazów oraz kar i technik psychologicznych, doprowadzający do całkowitej zależności adeptów, niszczący jednocześnie ich związki rodzinne i społeczne.

Destrukcyjne sekty działające na terenie Polski :

- **„Kościół scjentologiczny”**: oferuje wykłady dla młodzieży akademickiej na temat efektywnych sposobów uczenia się oraz techniki terapeutyczne „wewnętrznego oczyszczenia”; trzy główne ośrodki w kraju to: Warszawa, Kraków, Wrocław,
- **„Niebo – Zbór Chrześcijański Leczenia duchem Bożym”** – guru i założycielem tej sekty z siedzibą w Majdanie Kozłowieckim k. Lubartowa (woj. Lubelskie) jest Bogdan Kacmajor. Przeciwno członkom sekty prowadzono szereg postępowań sądowych min. za odmawianie przez mężczyzn odbywania służby wojskowej, o odebranie praw rodzicielskich nad nieletnimi przebywającymi w sekcie. Członkowie sekty niszczyli dowody osobiste, nie zgłaszali faktu narodzin dzieci i nie posyłali ich do szkół, pozbawiali podstawowej opieki i świadczeń lekarskich. Dopuszczali się kradzieży – nikt w sekcie nie pracował, stawiali opór policjantom. Dochodziło do przestępstw oraz ułatwiano ukrywanie się osób poszukiwanych,
- **„Haimawati”** - guru i założycielem sekty jest Ryszard Matuszewski. Sekta działa w Polsce od ponad 10 lat a jej członkowie głosząc tolerancję religijną w rzeczywistości nienawidzą Kościoła katolickiego. Haimawati groziło wysadzeniem Klasztoru na Jasnej Górze w Częstochowie, zamachem na Papieża, groźby kierowane były do sędziów, prokuratorów i dziennikarzy próbującym walczyć z ich fanatyzmem. Członkowie sekty są osobami agresywnymi i zdeterminowanymi, cały czas werbują nowych członków, których jest już ok.1000. Każdy z nich oddaje swojemu guru 10% dochodów.

II. PODSTAWOWE POJĘCIA Z ZAKRESU PROBLEMATYKI NIELETNICH.

1. Nieletni.

Podstawowym pojęciem dla całej Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich (u.p.n.) jest termin „nieletni” określony w art.1 § 1 o następującej treści:

Art. 1 § 1 (...) przepisy ustawy stosuje się w zakresie:

1. Zapobiegania i zwalczania demoralizacji w stosunku do osób, które nie ukończyły lat 18;

2. Postępowania w sprawach o czyny karalne, w stosunku do osób, które dopuściły się takiego czynu po ukończeniu 13 lat, ale nie ukończyły lat 17;

3. Wykonywania środków wychowawczych lub poprawczych w stosunku do osób, względem których środki te zostały orzeczone, nie dłużej jednak niż do ukończenia przez te osoby lat 21.

U.p.n. nie definiuje pojęcia nieletniego wprost. Podane w art. 1 § 1 kategorie osób nieletnich zostały określone na podstawie następujących wskaźników dodatkowych:

- 5) rodzaj postępowania (uwzględniający w sposób alternatywny stopień demoralizacji, popełnienie czynu karalnego, bądź wykonywanie środków wychowawczych lub poprawczych),
- 6) wiek, przy czym jego granice uzależnione zostały od rodzaju zastosowanego postępowania:
 - do 18 lat w postępowaniu dotyczącym zapobiegania i zwalczania demoralizacji,
 - od 13 do nie ukończonych 17 lat w postępowaniu dotyczącym czynu karalnego,
 - do 21 lat w postępowaniu dotyczącym wykonywania wcześniej orzeczonych środków wychowawczych lub poprawczych.

Wykładnia dosłowna art.1 § 1 pkt. 1 u.p.n. prowadzi do wniosku, że rozpiętość wieku nieletniego w tym postępowaniu mieści się w granicach od chwili urodzenia nieletniego do

ukończenia przez niego 18 lat⁶. Ustalenie dolnego progu wieku ma istotne znaczenie, gdyż sąd musi mieć jasny pogląd na temat, czy podjąć decyzję o wszczęciu postępowania wyjaśniającego, czy też wydać postanowienie o niewszczęciu tego postępowania. Czy w sprawie zwalczania i zapobiegania demoralizacji zastosować wobec nieletniego środki wychowawcze, opiekuńczo – leczniczo – wychowawcze czy też poprawcze. W praktyce orzecznictwa sądów dla nieletnich przyjęto zasadę, że odpowiedzialność nieletnich w Polsce w tym zakresie zaczyna się z ukończeniem 5 roku życia.

Ustalony w art. 1 § 1 pkt. 2 dolny próg odpowiedzialności nieletniego (13 lat) oznacza, że popełnienie czynu karalnego przez osoby, które nie osiągnęły tego wieku traktowane będzie jako przejaw demoralizacji i uzasadnia prowadzenie postępowania opiekuńczo-wychowawczego, uregulowanego w przepisach art. 44 - 47 u.p.n. (popełnienie czynu zabronionego wymienione jest bowiem w art. 4 § 1 u.p.n. wśród innych okoliczności świadczących o demoralizacji nieletniego)⁷. Ukończenie wieku 13 lat w chwili popełnienia czynu karalnego powoduje pociągnięcie nieletniego do odpowiedzialności i zastosowanie środków wychowawczych lub poprawczych.

Trzecie znaczenie nieletniości przewidziane w u.p.n. związane jest wyłącznie z postępowaniem wykonawczym, bowiem w zakresie wykonywania środków wychowawczych lub poprawczych za nieletniego uważana jest osoba, względem której środki takie zostały orzeczone choćby ukończyła 18 lat, nie dłużej jednak niż do ukończenia lat 21⁸.

Termin „nieletni” jest również używany w innej Ustawie – Kodeksie Karnym (k.k.)⁹. Art.10 k.k. stanowi:

§ 1. Na zasadach określonych w tym kodeksie odpowiada ten, kto popełnia czyn zabroniony po ukończeniu 17 lat.

§ 2. Nieletni, który po ukończeniu 15 lat dopuszcza się czynu zabronionego określonego w art. 134, art. 148§1, 2 lub 3, art. 156§1 lub 3, art. 163§1 lub 3, art. 166, art. 173§1 lub 3, art. 197§3, art. 252§1 lub 2 oraz w art. 280, może odpowiadać na zasadach określonych w tym kodeksie¹⁰, jeżeli okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju nieletniego, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają oraz jeżeli poprzednio stosowane środki wychowawcze lub poprawcze okazały się bezskuteczne.

⁶ Korcyl-Wolska M.: *Postępowanie w sprawach nieletnich w Polsce*. Wydawnictwo Zakamycze 2001.

⁷ Gromek K.: *Komentarz do Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*. Wydawnictwo Prawnicze. Warszawa 2001.

⁸ tamże str. 38.

⁹ Ustawa z dnia 06 czerwca 1997 roku (Dz.U. z 1997r. nr 88, poz. 553 z późn. zm.).

¹⁰ Nieletni zatem traktowany jest jak osoba ponosząca odpowiedzialność karną na zasadach ogólnych.

§ 4. *W stosunku do sprawcy, który pełnił występki po ukończeniu 17 lat, lecz przed ukończeniem lat 18, sąd zamiast kary stosuje środki wychowawcze, lecznicze albo poprawcze przewidziane dla nieletnich, jeżeli okoliczności sprawy i oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają.*

Zgodnie z treścią tego artykułu, **podstawową granicą potraktowania sprawcy popełnienia czynu zabronionego jako osoby dorosłej jest ukończenie przez niego 17 lat.**

Przy spełnieniu określonych warunków wyróżnia się **wyjątki**:

a) obniżenie granicy wieku do 15 lat (art. 18 u.p.n. oraz art. 10 § 2 k.k.)

Wymienione w art. 10 § 2 k.k. czyny zabronione, za których popełnienie nieletni po ukończeniu 15 lat może odpowiadać jako osoba dorosła to:

- art. 134 - zamach na życie prezydenta,
- art. 148§1,2 lub 3 - zabójstwo (za wyjątkiem: pod wpływem silnego wzburzenia),
- art. 156§1 lub 3 - spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu,
- art. 163 - spowodowanie katastrofy,
- art. 166 - podstępne lub z użyciem gwałtu porwanie statku wodnego lub powietrznego,
- art. 173§1 lub 3 - spowodowanie katastrofy w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym,
- art. 197§3 - zgwałcenie ze szczególnym okrucieństwem lub wspólnie z inną osobą,
- art. 252§1 lub 2 - wzięcie zakładnika
- art. 280 - rozbój .

Warunkiem stosowania przepisu art. 10 § 2 k.k. jest jednoczesne występowanie łącznie dwóch przesłanek, a mianowicie;

- przedmiotowej wynikającej z okoliczności sprawy (czyli uzasadnione podejrzenie popełnienia czynu określonego w ww. art.),
- podmiotowej, opartej na osobowości i właściwościach nieletniego¹¹

Rozpoznanie spraw dotyczących nieletnich po ukończeniu przez nich 15 lat przez zwykły sąd karny jest uregulowane również w art. 18 § 1 pkt. 1 u.p.n.¹².

¹¹ Górecki P, Stachowiak S.: *Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich – komentarz*. Zakamycze 2002, str. 71.

¹² Załącznik nr V niniejszego opracowania.

b) podwyższenie tej granicy do 18 lat (art. 10 § 4 k.k.)

W § 4 art. 10 k.k. w określeniu „okoliczności sprawy oraz właściwości i warunki osobiste sprawcy za tym przemawiają” ustawodawca bierze pod uwagę takie okoliczności samego czynu jak np. jego przypadkowość, chwilowe nieprzewyciężenie pokusy, wciągnięcie do czynu przez inne osoby, drugorzędna rola w jego popełnieniu jak również pozytywne cechy charakteru i zachowanie się samego sprawcy świadczące o braku jego głębszej demoralizacji.¹³

Należy, przy okazji omawiania art. 10 k.k., określić znaczenie użytych w nim niektórych pojęć:

- „okoliczności sprawy”- to przesłanka zawierająca stopień społecznej szkodliwości a zatem: zasługujące na potępienie pobudki działania sprawcy, drastyczny sposób działania, dominująca rola przy współdziałaniu przestępnym,
- „stopień rozwoju sprawcy” – to wiek sprawcy oraz poziom rozwoju intelektualnego i moralnego,
- „właściwości osobiste” – to wiek nieletniego, stan zdrowia, cechy jego osobowości, rodzaj i stopień demoralizacji,
- „warunki osobiste” – to charakter środowiska społecznego nieletniego, w szczególności warunki rodzinne i środowiskowe, w jakich wychowuje się nieletni i w jakich kształtuje się jego osobowość.

c) prowadzenie postępowania przygotowawczego wobec podejrzanego nieletniego wspólnie z dorosłym (art. 16 § 2 u.p.n.)¹⁴

Jest to kolejny wyjątek od zasady, że sprawy dotyczące osób nieletnich należą do właściwości sądów rodzinnych. Prokurator może prowadzić postępowanie przygotowawcze wobec podejrzanego nieletniego wspólnie z dorosłym, gdy spełnione są następujące:

- czyn karalny nieletniego pozostaje w ścisłym związku z czynem osoby dorosłej,
- dobro nieletniego nie stoi na przeszkodzie łącznemu prowadzeniu sprawy.¹⁵

W takim przypadku prokurator przekazuje sprawę wraz z aktem oskarżenia sądowi karnemu, który orzekając w tej sprawie zachowuje przepisy u.p.n.

W toku obligatoryjnie prowadzonego śledztwa prokurator nie może stosować wobec nieletniego środka tymczasowego w postaci umieszczenia nieletniego w schronisku dla

¹³ Wyrok SN z dnia 11.10.1982r. (IV KR 229/82), OSN Prok. Gen. 1983, nr 4. poz. 38.

¹⁴ Załącznik nr V niniejszego opracowania.

¹⁵ Górecki P, Stachowiak S.: *Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich – komentarz*. Zakamycze 2002, str. 65.

nieletnich ani też nie może stosować środków tymczasowych w postaci umieszczenia w placówce opiekuńczo – wychowawczej, ośrodka szkolno – wychowawczym lub stosować środki leczniczo – wychowawcze¹⁶. W razie konieczności zastosowania takich środków prokurator obowiązany jest wystąpić do sądu rodzinnego z odpowiednim wnioskiem.

d) wszczęcie postępowania przeciwko nieletniemu, który dopuścił się przestępstwa lub przestępstwa skarbowego, po ukończeniu przez niego 18 lat,

Przesłanki stosowania art. 18 § 1 pkt 2 u.p.n. to:

- popełnienie czynu karalnego przez nieletniego między 13 a 17 rokiem życia,
- wszczęcie postępowania przeciwko nieletniemu po ukończeniu przez niego 18 lat.

Od chwili wszczęcia takiego postępowania mają zastosowanie przepisy k.p.k.¹⁷

2. Małoletni.

Według art. 10 § 1 i art. 15 Kodeksu Cywilnego (k.c.)¹⁸ małoletnim jest osoba, która nie ukończyła 18 lat. Osoba w tym wieku nie posiada zdolności do czynności prawnych lub posiada je w stopniu ograniczonym.

Ograniczoną zdolność do czynności prawnych posiada osoba w wieku od 13 lat do 18 lat oraz osoby ubezwłasnowolnione częściowo (art. 15 k.c.) natomiast nie posiada zdolności do czynności prawnych osoba, która nie ukończyła 13 lat oraz osoba ubezwłasnowolniona całkowicie (art. 12 k.c.)

Zdolność do czynności prawnych to prawo zaciągania zobowiązań lub rozporządzania swoim prawem lub inaczej jest to zdolność do czynności zmierzających świadomie do ustanowienia, zmiany lub zniesienia stosunku prawnego (np. zawarcie umowy, spłata długu).

¹⁶ tamże, str. 65.

¹⁷ tamże, str. 71.

¹⁸ Ustawa z dnia z dnia 23 kwietnia 1964 roku (Dz.U. z 1964r. nr 16, poz.93 z późn. zm.).

3. Młodociany.

Art. 115 § 10 k.k. określa młodocianego jako sprawcę, który w chwili popełnienia czynu zabronionego ukończył 17 lat a nie ukończył 21 lat i w czasie orzekania przez sąd w I instancji nie ukończył 24 lat.

4. Świadek małoletni w postępowaniu karnym.

Każdy z nas może stać się świadkiem przestępstwa, np. włamania do samochodu albo kradzieży kieszonkowej. Jak wtedy się zachować? Trzeba pamiętać, że na świadku ciąży obowiązek stawienia się na każde wezwanie organu (Policji, prokuratora, sądu) i złożenia zeznań. Świadek zobowiązany jest do mówienia prawdy i do nie zatajenia prawdy.

Według słownika języka polskiego świadkiem jest:

- osoba powołana przez sąd w celu złożenia zeznań dotyczących sprawy rozpatrywanej przez sąd,
- osoba obecna przy czymś, mogąca stwierdzić to co widziała, świadczyć o tym, przy czym była.

Zgodnie z art. 177 § 1 Kodeksu Postępowania Karnego (k.p.k.)¹⁹ każda osoba wezwana w charakterze świadka ma obowiązek stawić się i złożyć zeznania. Należy zwrócić uwagę, że k.p.k. nie podaje granicy wieku, od której osoba mogłaby być przesłuchana w charakterze świadka. Mówi się jedynie o tym, że od świadka – dziecka, które nie ukończyło 17 lat nie odbiera się przyrzeczenia (art. 189 pkt.1 k.p.k. i art. 267 Kodeksu Postępowania w Sprawach Cywilnych – k.p.c.)²⁰.

Zgodnie z art. 10 k.k. granica wieku, po ukończeniu której osoba za popełnione przestępstwo odpowiada jak dorosła, określona jest jako 17 lat. To właśnie ten przedział wieku decyduje, czy przesłuchiwany świadek będzie sprawcą czynu karalnego, czy występku nieprawdziwych zeznań.

Ze względu na szczególny charakter przesłuchania świadków małoletnich istotnym jest, kto tę czynność miałby przeprowadzić. Stanowisko, reprezentowane głównie przez praktyków, wyraża się w twierdzeniu, że przesłuchanie, jako czynność procesowa, może być realizowana wyłącznie przez organy ścigania. Zgodnie z § 133 pkt 2 Regulaminu

¹⁹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku (Dz.U. z 1997 r., nr 89, poz. 555 z późn. zm.).

²⁰ Ustawa z dnia z dnia 17 listopada 1964 roku (Dz.U. z 1964r. nr 43, poz. 296 z późn. zm.).

wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury²¹ **przesłuchania małoletniego świadka**, niezależnie czy postępowanie ma formę śledztwa czy dochodzenia, **powinien przeprowadzić osobiście prokurator**.

Wezwanie małoletniego w celu przesłuchania go w charakterze świadka wiąże się również z wezwaniem jednego z rodziców lub opiekunów. Rodzice lub opiekunowie, którzy zgodnie z art. 95 § 1 Kodeksu Rodzinnego i Opiekuńczego (k.r.o.)²² sprawują pieczę nad nieletnim, powinni wyrazić zgodę na udział dziecka w procesie w charakterze świadka²³ a w przypadku sprzeczności zdań między rodzicami każde z rodziców osobno lub razem mogą na podstawie art. 97 § 2 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego²⁴ zwrócić się do Sądu rodzinnego o rozstrzygnięcie w istotnych sprawach małoletniego dziecka wobec braku zgody rodziców.

Natomiast innym zagadaniem jest uczestnictwo rodziców lub opiekunów albo innych osób (nauczyciel, pedagog szkolny) w procesie przesłuchania. K.p.k. w art. 171 § 1 i 370 § 1 stanowi, że osobie przesłuchiwanej należy umożliwić swobodne wypowiedzenie się w granicach danej czynności. Wynikiem realizacji tego obowiązku jest zakaz przesłuchania świadka małoletniego w obecności rodziców, opiekunów, pedagoga szkolnego czy pełnomocnika (obrońcy). W rzeczywistości w jednostkach terenowych Policji przesłuchanie takiego świadka jest błędnie wykonywane przez stosowanie do tej czynności art. 39 u.p.n.²⁵. Wymóg przesłuchania nieletniego w obecności rodziców, opiekuna, obrońcy lub nauczyciela, pedagoga szkolnego, zgodnie z art. 39 zd. 2 u.p.n. dotyczy przesłuchania wyłącznie nieletniego, który jest sprawcą czynu karalnego²⁶.

W przypadku nieletniego, który jest świadkiem – pokrzywdzonym w sprawach o przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności²⁷, a który nie ukończył 15 lat, przesłuchanie musi być jednorazowe i, poza sytuacjami wyjątkowymi, musi przebiegać w obecności przedstawiciela ustawowego lub faktycznego opiekuna²⁸. Tym samym spełnia się oczekiwania społeczne aby u nieletniego, który w wyniku popełnienia przestępstwa na tle seksualnym stał się jego ofiarą, nie powodować powtórnych przeżyć traumatycznych.

²¹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 11.04.1992 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (DzU z 1992 r. nr 38, poz. 163 z późn. zm.).

²² Ustawa z dnia 25.02.1964r. (Dz. U. Z 1964 r., nr 9, poz. 59 z późn. zm.).

²³ Kwiatkowska-Darul V., *Przesłuchanie dziecka*, Kraków 2001, s.120.

²⁴ Dz.U. z 1964r. Nr 9, poz. 59 z późn. zm.

²⁵ Kudrelek J., *Przesłuchanie w charakterze świadka osoby niepełnoletniej*, Przegląd Policyjny Nr 1(65) s. 72.

²⁶ Por. wyrok SN z 12.01.1987r. (I KR 454/86), OSNÓW 1987, z. 7-8, poz. 72.

²⁷ Art. 197-205 k.k.

²⁸ Grajewski J., Paprzycki L., Płachta M.: *Kodeks postępowania karnego – komentarze Zakamycza t.I* Zakamycze 2003

5. Czyn karalny.

Wprowadzone w art. 1 § 1 pkt. 2 u.p.n. pojęcie „czyn karalny” zostało zdefiniowane w § 2 tego artykułu. Zgodnie z brzmieniem tego przepisu:

Art. 1 § 2. Ilekroć w ustawie mowa o :

- 1) „nieletnich” – rozumie się przez to osoby, o których mowa w §1,
- 2) „czynie karalnym” – rozumie się przez to czyn zabroniony przez ustawę jako:
 - a) przestępstwo lub przestępstwo skarbowe albo
 - b) wykroczenie określone w art. 51, 69, 74, 76, 85, 87, 119, 122, 124, 133 lub 143 kodeksu wykroczeń (k.w.)²⁹

czyn karalny należy rozumieć jako czyn zabroniony przez ustawę jako:

- 1) przestępstwo lub przestępstwo skarbowe,
- 2) wykroczenie określone w artykułach:
 - 51 kw - zakłócanie spokoju, porządku publicznego, spoczynku nocnego³⁰,
 - 69 kw - umyślne uszkodzanie znaków umieszczonych przez organ państwowy,³¹
 - 74 kw - niszczenie znaków ostrzegających o niebezpieczeństwie dla życia lub zdrowia,³²
 - 76 kw - rzucanie kamienia (przedmiotami) w pojazd będący w ruchu,³³
 - 85 kw - samowolna zmiana znaków lub sygnałów drogowych,³⁴

²⁹ Ustawa z dnia 20.05.1971r. (Dz.U. z 1971r., nr 12, poz. 114 z późn. zm.).

³⁰ Art. 51§1. Kto krzykiem, hałasem, alarmem lub innym wybrykiem zakłóca spokój, porządek publiczny, spoczynek nocny albo wywołuje zgorzenie w miejscu publicznym, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny.

§ 2. Jeżeli czyn określony w § 1 ma charakter chuligański lub sprawca dopuszcza się go, będąc pod wpływem alkoholu, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny.

§ 3. Podżeganie i pomocnictwo są karalne.

³¹ Art. 69. Kto umyślnie niszczy, uszkodza, usuwa lub w inny sposób czyni bezskutecznymi znaki umieszczone przez organ państwowy w celu stwierdzenia tożsamości przedmiotu, zamknięcia go lub poddania rozporządzeniu władzy, podlega karze aresztu, grzywny albo karze nagany.

³² Art. 74. § 1. Kto niszczy, uszkodza, usuwa lub czyni nieczytelnymi znaki lub napisy ostrzegające o grożącym niebezpieczeństwie dla życia lub zdrowia człowieka albo ogrodzenie lub inne urządzenie zapobiegające takiemu niebezpieczeństwu, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny.

§ 2. W razie popełnienia wykroczenia można orzec obowiązek zapłaty równowartości zniszczonego lub uszkodzonego przedmiotu albo obowiązek przywrócenia do stanu poprzedniego, a także orzec podanie orzeczenia o ukaraniu do publicznej wiadomości w szczególny sposób.

³³ Art. 76. Kto rzuca kamieniami lub innymi przedmiotami w pojazd mechaniczny będący w ruchu, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny.

³⁴ Art. 85. § 1. Kto samowolnie ustawia, niszczy, uszkodza, usuwa, włącza lub wyłącza znak, sygnał, urządzenie ostrzegawcze lub zabezpieczające albo zmienia ich położenie, zasłania je lub czyni niewidocznymi, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny.

§ 2. Tej samej karze podlega, kto samowolnie niszczy, uszkodza, usuwa lub ustawia znak turystyczny.

- 87 kw - kierowanie pojazdem po użyciu alkoholu,³⁵
- 119 kw - kradzież i przywłaszczenie mienia,³⁶
- 122 kw - paserstwo,³⁷
- 124 kw - niszczenie mienia,³⁸
- 133 kw - spekulacja biletami,³⁹
- 143 kw - utrudnianie korzystania z urządzeń użyteczności publicznej.⁴⁰

Dopuszczenie się przez nieletniego innego wykroczenia przewidzianego w k.w. stanowi jedynie zachowanie świadczące o jego demoralizacji, co uzasadnia wszczęcie

§ 3. W razie popełnienia wykroczenia określonego w § 1 lub 2 można orzec obowiązek zapłaty równowartości zniszczonego lub uszkodzonego przedmiotu albo obowiązek przywrócenia do stanu poprzedniego.

³⁵ Art. 87 § 1. Kto, znajdując się w stanie po użyciu alkoholu lub podobnie działającego środka, prowadzi pojazd mechaniczny w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym, podlega karze aresztu albo grzywny nie niższej niż 50 złotych.

§ 2. Kto, znajdując się w stanie po użyciu alkoholu lub podobnie działającego środka, prowadzi na drodze publicznej lub w strefie zamieszkania inny pojazd niż określony w § 1, podlega karze aresztu do 14 dni albo grzywny.

§ 3. W razie popełnienia wykroczenia określonego w § 1 lub 2 orzeka się zakaz prowadzenia pojazdów.

³⁶ Art. 119 § 1. Kto kradnie lub przywłaszcza sobie cudzą rzecz ruchomą, jeżeli jej wartość nie przekracza 250 złotych, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny.

§ 2. Usiłowanie, podżeganie i pomocnictwo są karalne.

§ 3. Jeżeli sprawca czynu określonego w § 1 dopuścił się go na szkodę osoby najbliższej, ściganie następuje na żądanie pokrzywdzonego.

§ 4. W razie popełnienia wykroczenia określonego w § 1, można orzec obowiązek zapłaty równowartości ukradzonego lub przywłaszczonego mienia, jeżeli szkoda nie została naprawiona.

³⁷ Art. 122 § 1. Kto nabywa mienie wiedząc o tym, że pochodzi ono z kradzieży lub z przywłaszczenia, lub pomaga do jego zbycia albo w celu osiągnięcia korzyści majątkowej mienie to przyjmuje lub pomaga do jego ukrycia, jeżeli wartość mienia nie przekracza 250 złotych, a gdy chodzi o mienie określone w art. 120 § 1, jeżeli wartość nie przekracza 75 złotych, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny.

§ 2. Kto nabywa mienie, o którym na podstawie towarzyszących okoliczności powinien i może przypuszczać, że zostało uzyskane za pomocą kradzieży lub przywłaszczenia, lub pomaga do jego zbycia albo w celu osiągnięcia korzyści majątkowej mienie to przyjmuje lub pomaga do jego ukrycia, jeżeli wartość mienia nie przekracza 250 złotych, a gdy chodzi o mienie określone w art. 120 § 1, jeżeli wartość nie przekracza 75 złotych, podlega karze grzywny do 1.500 złotych albo karze nagany.

§ 3. Usiłowanie wykroczenia określonego w § 1 oraz podżeganie do niego i pomocnictwo są karalne.

³⁸ Art. 124 § 1. Kto cudzą rzecz umyślnie niszczy, uszkadza lub czyni niezdatną do użytku, jeżeli szkoda nie przekracza 250 złotych, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny.

§ 2. Usiłowanie, podżeganie i pomocnictwo są karalne.

§ 3. Ściganie następuje na żądanie pokrzywdzonego.

§ 4. W razie popełnienia wykroczenia można orzec obowiązek zapłaty równowartości wyrządzonej szkody lub obowiązek przywrócenia do stanu poprzedniego.

³⁹ Art. 133. § 1. Kto nabywa w celu odprzedaży z zyskiem bilety wstępu na imprezy artystyczne, rozrywkowe lub sportowe albo kto bilety takie sprzedaje z zyskiem, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny.

§ 2. Usiłowanie oraz podżeganie i pomocnictwo są karalne.

⁴⁰ Art. 143 § 1. Kto ze złośliwości lub swawoli utrudnia lub uniemożliwia korzystanie z urządzeń przeznaczonych do użytku publicznego, a w szczególności uszkadza lub usuwa przyrząd alarmowy, instalację oświetleniową, zegar, automat, telefon, oznaczenie nazwy miejscowości, ulicy, placu lub nieruchomości, urządzenie służące do utrzymania czystości lub ławkę, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny.

§ 2. W razie popełnienia wykroczenia można orzec obowiązek zapłaty równowartości wyrządzonej szkody albo obowiązek przywrócenia do stanu poprzedniego.

i prowadzenie postępowania w trybie opiekuńczo-wychowawczym tj. opartym na przepisach art. 44 - 47 u.p.n.⁴¹

6. Przestępstwo.

Zgodnie z k.k. przestępstwo jest czynem człowieka bezprawnym, karalnym i zawinionym. Art. 1 § 1 k.k. stanowi, że odpowiedzialności karnej podlega ten tylko, kto popełnia czyn zabroniony pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia natomiast § 2, że nie stanowi przestępstwa czy, którego społeczna szkodliwość jest znikoma.

Przestępstwa dzielą się na występki i zbrodnie.

Występkiem jest czyn zagrożony grzywną (powyżej 30 stawek dziennych), ograniczeniem wolności (od 1 do 12 miesięcy), albo karą pozbawienia wolności przekraczającą 1 miesiąc.

Zbrodnią jest czyn zabroniony zagrożony karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3 albo karą surowszą (25 lat pozbawienia wolności, kara dożywotniego pozbawienia wolności).

7. Wykroczenie.

Wykroczenia to czyny zabronione pod groźbą kary określone i zawarte w Ustawie – Kodeks Wykroczeń. Różnią się od przestępstw przede wszystkim tzw. „mniejszym ciężarem gatunkowym” a tym samym niższym wymiarem kary.

Zgodnie z k.w. wykroczenie to czyn człowieka, społecznie szkodliwy, zabroniony przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia pod groźbą kary aresztu, ograniczenia wolności, grzywny do 5.000 złotych lub nagany.

W odniesieniu do nieletnich, tylko popełnienie niektórych wykroczeń (patrz str. 20-21) będzie traktowane jako czyny karalne, popełnienie pozostałych należy rozumieć jako objaw demoralizacji.

⁴¹ Korcyl-Wolska M.: *Postępowanie w sprawach nieletnich w Polsce*. Wydawnictwo Zakamycze 2001.

8. Demoralizacja.

Pojęcie „demoralizacja” jest nowym określeniem w polskim ustawodawstwie i wzbudza w literaturze prawniczej wiele kontrowersji. Sięga się do niego w następujących przepisach u.p.n.:

- 1) w art. 1§1 pkt. 1, który stanowi, że: przepisy ustawy stosuje się w zakresie zapobiegania i zwalczania demoralizacji w stosunku do osób, które nie ukończyły 18 lat,
- 2) w art. 2, który stanowi, że: przewidziane w ustawie działania podejmuje się, gdy nieletni wykazuje przejawy demoralizacji lub dopuści się czynu karalnego,
- 3) w art. 10, który przewiduje, że jedną z przesłanek możliwości orzeczenia sądu o umieszczeniu nieletniego w zakładzie poprawczym jest „wysoki stopień demoralizacji nieletniego”,
- 4) w art. 4§1, w którym ustawodawca nie definiując pojęcia demoralizacji, w celu bliższego jego sprecyzowania, przykładowo wylicza okoliczności o niej świadczące: *naruszanie zasad współżycia społecznego, popełnienie czynu zabronionego, systematyczne uchylanie się od obowiązku szkolnego lub kształcenia zawodowego, używanie alkoholu lub innych środków w celu wprowadzenia się w stan odurzenia, uprawianie nierządu, włóczęgostwo, udział w grupach przestępczych.*⁴²

Identycznie demoralizację w § 2 definiuje Zarządzenie Nr 590 Komendanta Głównego Policji z dnia 24 października 2003 roku w sprawie metod i form wykonywania przez policjantów w zakresie przeciwdziałania demoralizacji i przestępczości nieletnich.

Zdaniem językoznawców demoralizacja oznacza proces odchodzenia od obowiązujących wartości moralnych, przejawiający się w przestępczości, korupcji oraz wykolejeniu jednostek, jak również stan moralnego upadku i zepsucia, a w każdym razie rozluźnienie dyscypliny i karności.⁴³

Według kryminologii zakłada się, że demoralizacja pojmowana jest jako niewynikający z przyczyn chorobowych lub rozwojowych stan struktur poznawczych prowadzący do nierespektowania norm moralnych, sprzyja łamaniu prawa.⁴⁴

⁴² Korcyl-Wolska M.: *Postępowanie w sprawach nieletnich w Polsce*. Wydawnictwo Zakamycze 2001.

⁴³ Słownik języka polskiego pod red. M. Szymczaka, Warszawa 1978, PWN, tom I, s. 379).

⁴⁴ Błachut J., Gaberle A., Krajeński K., *Kryminologia*, s.320.

Pojęcie demoralizacji stosowane jest niekiedy zamiennie z niedostosowaniem społecznym.⁴⁵ Najbardziej charakterystyczne cechy młodzieży niedostosowanej społecznie to: tendencje społecznie negatywne, odwrócenie zainteresowań od wartości pozytywnych i chęć wyżycia się w akcji społecznie destrukcyjnej, podziw i zainteresowanie dla „złych czynów”, cynizm i brawura, nieżyczliwy stosunek do człowieka, stałe konflikty z otoczeniem, najczęściej na tle stosunku do człowieka, do cudzego mienia, regulaminów, norm i zarządzeń, nieodpowiedniego stosunku do czynów własnych, nieumiejętność zżycia się z grupą, kłamanie, zrzucanie winy, niechęć do pracy i nauki, brak poczucia odpowiedzialności za swoje życie, życie chwilą, przygodą, awanturą, brak hamulców krytycyzmu, sugestywność, brak wizji życia w płaszczyźnie etycznej – społecznie pozytywnej, nieumiejętność wyjścia z trudnej sytuacji, brak wiary w możliwość tego, zaburzenia wybitne w przebiegach emocjonalnych.⁴⁶

Przyczyn demoralizacji należy doszukiwać się w niezaspokojeniu ważnych potrzeb psychicznych młodzieży, co często prowadzić może do poważnych zaburzeń funkcjonowania, kryzysów emocjonalnych, kryzysów w systemie wartości, wątpliwości i lęków egzystencjonalnych. Winę za ten stan rzeczy w głównej mierze ponosi rodzina, następnie szkoła i środowisko lokalne (osiedle mieszkaniowe). Znaczący wpływ na demoralizację nieletnich mają również środki masowego przekazu.⁴⁷

Szczególnie silny wpływ na proces demoralizacji wywierają niekorzystne warunki środowiskowe, w jakich wychowuje się nieletni i w jakich kształtuje się jego osobowość, przy czym wpływ różnych środowisk, w których przebywa nieletni (rodzina, grupy rówieśnicze, środowisko szkolne, środowisko pracy), jest zróżnicowany w zależności od fazy rozwojowej, w jakiej nieletni się znajduje. Charakter środowiska i jego wpływ wychowawczy (pozytywny bądź negatywny) wyznaczają takie czynniki, jak:

- a) panujący w środowisku system wartości,
- b) stosunek do norm społecznych (moralnych, prawnych), wyrażający się w codziennym postępowaniu,
- c) wzajemny stosunek członków środowiska do siebie, wyrażający się w więzi emocjonalnej i umiejętności współżycia.⁴⁸

⁴⁵ Pospiszyl K., Żabczyńska E., *Psychologia dziecka*, s.23.

⁴⁶ Żabczyńska E., *Pedagogika specjalna*, s.72.

⁴⁷ Czapiewska E., Czapiewski W., *Profilaktyka demoralizacji i patologii ...*, CSP Legionowo 1999, s.11.

⁴⁸ Gromek K.: *Komentarz do Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*. Wydawnictwo prawnicze. Warszawa 2001, s.56-57.

Negatywne postawy nieletnich uwarunkowane są wieloma przyczynami, najczęściej jednak wynikają z:

- a) niewłaściwej sytuacji rodzinnej (rodzina rozbita, niepełna, zrekonstruowana – macocha, ojczym, nieprawidłowe stosunki uczuciowe bądź więzi emocjonalne),
- b) zaniedbań opiekuńczych i wychowawczych (brak opieki i kontroli ze strony rodziców, wadliwy styl wychowania i kontroli dzieci – nadmiernie surowy lub liberalny czy nadopiekuńczy),
- c) patologicznych zachowań rodziców lub rodzeństwa (przestępczość, alkoholizm, narkomania, prostytutka),
- d) niepowodzeń w nauce oraz błędów wychowawczych w szkole,
- e) negatywnego wpływu środowiska rówieśniczego,
- f) trudnej sytuacji materialnej rodziny (brak pracy, małe dochody, warunki mieszkaniowe, wyposażenie).

9. Zasady odpowiedzialności nieletnich za czyn karalny.

Nieletni może być pociągnięty do odpowiedzialności za popełniony czyn karalny przy spełnieniu następujących warunków:

- 1) musi osiągnąć określony wiek,
- 2) popełniony czyn, według oceny, ma być czynem społecznie szkodliwym,
- 3) popełniony czyn jest niezgodny z prawem,
- 4) zachowanie sprawcy musi wyczerpywać znamiona przestępstwa, przestępstwa skarbowego lub wykroczenia wymienionego w art.1 § 2 pkt. 2 lit b) u.p.n.

10. Zasady stosowania środków wychowawczych i poprawczych wobec nieletnich.

Dyrektywą stosowania wobec nieletnich środków przewidzianych w ustawie (art. 3 u.p.n.) jest dobro nieletniego w tym wypadku osiągnięcie korzystnych zmian w osobowości i zachowaniu się nieletniego. Przepis ten jest zgodny z prawem międzynarodowym

wynikającym z Konwencji Praw Dziecka przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne ONZ dnia 20 listopada 1989 r. (Rezolucja Nr 44/25), ratyfikowana przez Polskę⁴⁹ zawiera w art. 37 i art. 40 podstawowe zasady dotyczące ochrony praw dziecka naruszającego przepisy prawa karnego.

Rodzaj zastosowanego wobec nieletniego środka zależy przede wszystkim od:

- 1) wieku nieletniego,
- 2) jego stanu zdrowia, stopnia rozwoju fizycznego,
- 3) zachowania się nieletniego, przyczyn i stopnia jego demoralizacji,
- 4) charakteru środowiska oraz warunków wychowania nieletniego.

Wobec nieletniego sąd rodzinny może również orzec karę tylko w wypadkach prawem przewidzianych, jeżeli inne środki nie są w stanie zapewnić resocjalizacji nieletniego. U.p.n. przewiduje tylko dwa przypadki orzeczenia kary:

- 1) art. 13 – wobec nieletniego, który dopuścił się popełnienia przestępstwa lub przestępstwa skarbowego, a w chwili orzekania ukończył 18 lat i zachodzą podstawy do orzeczenia umieszczenia w zakładzie poprawczym – sąd rodzinny może wymierzyć karę, gdy uzna, że stosowanie środków poprawczych nie byłoby już celowe. Sąd wydając wyrok skazujący stosuje nadzwyczajne złagodzenie kary,
- 2) art. 94 – jeżeli nieletni, wobec którego orzeczono umieszczenie w zakładzie poprawczym, ukończył 18 lat przed rozpoczęciem wykonania orzeczenia, sąd rodzinny może odstąpić od wykonania środka i wymierzyć sprawcy karę przy zastosowaniu nadzwyczajnego jej złagodzenia lub odstąpienia od jej wymierzenia, gdy w postępowaniu nieletniego nastąpiła istotna poprawa (w razie wymierzenia kary pozbawienia lub ograniczenia wolności czas jej trwania nie może przekroczyć okresu jaki pozostaje do ukończenia przez sprawcę 21 lat).

11. Katalog środków wychowawczych i poprawczych.

Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich (u.p.n.) w art. 6 stanowi:

Art. 6. Wobec nieletnich sąd rodzinny może:

- 1) *udzielić upomnienia,*

⁴⁹ Dz.U. z 1991 r. Nr 16, poz. 71.

- 2) *zobowiązać do określonego postępowania, a zwłaszcza do naprawienia wyrządzonej szkody, do wykonania określonych prac lub świadczeń na rzecz pokrzywdzonego, do podjęcia nauki lub pracy, do uczestniczenia w odpowiednich zajęciach o charakterze wychowawczym, terapeutycznym lub szkoleniowym, do powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach albo do używania alkoholu lub innego środka w celu wprowadzania się w stan odurzenia,*
- 3) *ustanowić nadzór odpowiedzialny rodziców lub opiekuna,*
- 4) *ustanowić nadzór organizacji młodzieżowej lub innej organizacji społecznej, zakładu pracy albo osoby godnej zaufania – udzielających poręczenia dla nieletniego,*
- 5) *zastosować nadzór kuratora,*
- 6) *skierować do ośrodka kuratorskiego, a także do organizacji społecznej lub instytucji zajmujących się pracą z nieletnimi o charakterze wychowawczym, terapeutycznym lub szkoleniowym, po uprzednim porozumieniu się z tą organizacją lub instytucją,*
- 7) *orzec zakaz prowadzenia pojazdów,*
- 8) *orzec przepadek rzeczy uzyskanych w związku z popełnieniu czynu karalnego,*
- 9) *orzec umieszczenie w rodzinie zastępczej, odpowiedniej placówce opiekuńczo-wychowawczej albo ośrodka szkolno-wychowawczym,*
- 10) *orzec umieszczenie w zakładzie poprawczym,*
- 11) *zastosować inne środki zastrzeżone w niniejszej ustawie do właściwości sądu rodzinnego, jak również zastosować środki przewidziane w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym.*

Środki wychowawcze można podzielić na:

- *pozostawiające nieletniego w jego dotychczasowym środowisku wychowawczym (ppkt. 1, 2, 3, 4, 5 art. 6 u.p.n.),*
- *kierujące nieletniego do placówki lub instytucji przejmującej od rodziców lub opiekunów część obowiązków związanych z wychowaniem (ppkt. 6),*
- *całkowicie zmieniające jego środowisko wychowawcze (ppkt. 9).*

Najmniej drastycznym środkiem jest **upomnienie**. Odnosi ono skutek, jeżeli nieletniego cechuje pewna wrażliwość, a stopień demoralizacji jest nieznaczny. Upomnienie można stosować również wobec nieletniego, który nieumyślnie popełnił czyn karalny, a jego dotychczasowy tryb życia nie budzi zastrzeżeń.

Sąd ustanawia **nadzór odpowiedzialny rodziców**, gdy uzna, że prezentowane przez nich postawy wychowawcze, chęć współpracy z sądem i pragnienie ratowania dziecka, którego prawidłowy dotychczas rozwój został zakłócony, pozwalają na rezygnację z bezpośredniej, systematycznej ingerencji sądu. W przypadku braku właściwego nadzoru sąd może ukarać rodziców karą pieniężną, ograniczyć lub pozbawić ich władzy rodzicielskiej. Sąd może orzec nadzór opiekuna prawnego nad nieletnim.

Środkiem najczęściej i najchętniej orzekanym przez sądy rodzinne jest **nadzór kuratora**. Pozwala to na pozostawienie nieletniego w środowisku rodzinnym, a jednocześnie na ingerencję osoby obcej, wspomagającej pracę wychowawczą rodziców.

Sąd może skierować nieletniego do **kuratorskiego ośrodka pracy z młodzieżą**, którego zadaniem jest wdrażanie podopiecznych do przestrzegania zasad współżycia społecznego, kształtowanie właściwego stosunku do nauki i pracy oraz rozwijanie uzdolnień.

Nieletni może zostać umieszczony w **rodzinie zastępczej**, czyli instytucji prawnej, której celem jest opieka nad dzieckiem trwale lub przejściowo pozbawionym opieki rodzicielskiej, opartej na modelu wychowania rodzinnego, której funkcjonowanie zapewniają odpowiednie instytucje państwowe.

Najbardziej surowym środkiem wychowawczym jest umieszczenie nieletniego w **placówce opiekuńczo - wychowawczej**. Środek ten stosuje się w przypadku stwierdzenia u nieletniego zaawansowanego stopnia demoralizacji, co powoduje, że koniecznym staje się otoczenie go szczególną opieką i wzmożonym nadzorem wychowawczym przez specjalnie w tym celu powołaną placówkę. Nieletni zdobywa tam wykształcenie i uczy się zawodu.

Placówki opiekuńczo – wychowawcze ze względu na specyfikę działań dzielą się na:

- 1) placówki wsparcia dziennego,
- 2) placówki interwencyjne,
- 3) placówki rodzinne,
- 4) placówki socjalizacyjne,
- 5) placówki resocjalizacyjne⁵⁰

Wykonanie takich środków, jak: zobowiązanie do określonego postępowania, nadzór odpowiedzialny rodziców, zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych, przepadek rzeczy, umieszczenie w rodzinie zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej, zakładzie społecznym służby zdrowia albo pomocy społecznej, zgodnie z art. 73 § 1 u.p.n., ustaje z chwilą ukończenia przez nieletniego 18 lat. Wykonywanie pozostałych środków, tj. nadzór

⁵⁰ Rozdział II Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 1 września 2000 roku w sprawie placówek opiekuńczo – wychowawczych (Dz.U. Nr 80, poz. 900).

kuratora, organizacji, zakładu pracy lub osoby godnej zaufania, uczęszczanie do kuratorskiego ośrodka pracy z młodzieżą, pobyt w instytucji lub organizacji powołanej do przygotowania zawodowego, ustaje z chwilą ukończenia przez nieletniego 21 lat.

Jedynym środkiem poprawczym przewidzianym w u.p.n. jest umieszczenie nieletniego w **zakładzie poprawczym**. Jest ono możliwe jedynie wobec nieletniego, który dopuścił się czynu karalnego, zabronionego przez ustawę jak przestępstwo lub przestępstwo skarbowe, jeżeli przemawiają za tym wysoki stopień demoralizacji oraz okoliczności i charakter czynu, zwłaszcza, gdy inne środki wychowawcze okazały się nieskuteczne lub nie roszą nadziei na resocjalizację nieletniego⁵¹.

Jednocześnie należy dodać, że zgodnie z art. 11 u.p.n. umieszczenie nieletniego w zakładzie poprawczym sąd rodzinny można warunkowo zawiesić, jeżeli jednocześnie spełnione są następujące przesłanki:

- a) podmiotowe – dotyczące osoby sprawcy (właściwości i warunków osobistych),
- b) przedmiotowe – związane z czynem (okoliczności i charakter czynu),
- c) środowiskowe – odnoszące się do otoczenia sprawcy (właściwości i warunki otoczenia, uzasadniają przypuszczenie, że pomimo niewykonania środka poprawczego cele wychowawcze zostaną osiągnięte).

Warunkowe zawieszenie następuje na okres próby, wynoszący od roku do lat trzech w których sąd stosuje wobec nieletniego środki wychowawcze. Odwołanie zawieszenia i umieszczenie nieletniego w zakładzie poprawczym może nastąpić w przypadku, gdy w okresie zawieszenia zachowanie nieletniego wskazuje na dalszą demoralizację albo nieletni uchyła się od wykonania nałożonych na niego obowiązków lub nadzoru⁵²

Omawiając środki wychowawcze i poprawcze stosowane przez sąd rodzinny wobec nieletnich należy omówić również zapis art. 12 u.p.n., który stanowi, że w razie stwierdzenia u nieletniego upośledzenia umysłowego, choroby psychicznej lub innego zakłócenia czynności psychicznych bądź nałogowego używania alkoholu albo innych środków w celu wprowadzania się w stan odurzenia, sąd rodzinny może orzec umieszczenia nieletniego w szpitalu psychiatrycznym lub innym odpowiednim zakładzie leczniczym. Jeżeli natomiast zachodzi potrzeba zapewnienia nieletniemu jedynie opieki wychowawczej, sąd może orzec umieszczenie go w odpowiedniej placówce opiekuńczej – wychowawczej, a w przypadku gdy

⁵¹ Czapiewska E., Czapiewski W.: *Profilaktyka demoralizacji i patologii ...*, CSP Legionowo 1999, s.19-22.

⁵² Gromek K.: *Komentarz do Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*. Wydawnictwo prawnicze. Warszawa 2001, s.134.

nioletni upośledzony jest umyślowo w stopniu głębokim i wymaga jedynie opieki – w domu pomocy społecznej⁵³.

12. Postępowanie mediacyjne.

Mediacja jest próbą rozwiązania konfliktu, jaki powstał pomiędzy sprawcą a ofiarą w wyniku przestępstwa (czynu karalnego), podjętą przez obie zainteresowane strony przy pomocy neutralnego, bezstronnego mediatora. Postępowanie mediacyjne powinno doprowadzić do wzbudzenia u sprawcy odpowiedzialności za swój czyn i wynegocjonowania ugody między nim a osobą pokrzywdzoną w kwestii zadośćuczynienia.

Doświadczenia polskie oraz innych krajów wskazują, że mediacja w odniesieniu do nieletnich jest najbardziej akceptowana zarówno przez osoby pokrzywdzone przestępstwem ofiary, jak i ogół społeczeństwa⁵⁴.

Mediacja może być metodą z wyboru w rozwiązywaniu konfliktów pomiędzy uczniami takich jak np.: poniżanie, wyśmiewanie, przezywanie, bójki, drobne kradzieże, niszczenie przedmiotów, naruszanie nietykalności cielesnej – uderzenia, kopniaki, poszturchiwanie, popychanie itp. Daje możliwość zrozumienia własnych czynów i ich konsekwencji, uczy odpowiedzialności za nie, uwrażliwia na uczucia i prawa drugiego człowieka, uaktywnia społeczność szkolną. Pozwala każdej ze stron konfliktu “zmierzyć się” z problemem. Jest często początkiem procesu, w którym sprawca uświadamia sobie prawdziwe znaczenie swojego działania, pokrzywdzony zaś może dowiedzieć się dlaczego stał się „ofiara” i będzie miał wpływ na dalszy przebieg zdarzeń.⁵⁵

Możliwość korzystania z instytucji mediacji w sprawach nieletnich pojawiła się w znowelizowanej ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich. Na podstawie art. 3a§3 u.p.n., 18 maja 2001 roku Minister Sprawiedliwości wydał rozporządzenie w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach nieletnich.⁵⁶ które określa szczegółowo zasady , tryb przeprowadzenia mediacji a w szczególności warunki, jakim powinny odpowiadać instytucje i osoby uprawnione do przeprowadzania postępowania mediacyjnego, sposób rejestracji

⁵³ Grajewski J., Paprzycki L., Płachta M.: *Kodeks postępowania karnego – komentarze Zakamycza t.I* Zakamycze 2003

⁵⁴ Czarnecka-Działuk B., Wójcik D.: *Mediacja. Nioletni przestępcy i ich ofiary*. Instytut Wymiaru Sprawiedliwości. Warszawa 1999.

⁵⁵ tamże

⁵⁶ Dz.U. z 2001 roku, Nr 56, poz. 591.

instytucji i osób uprawnionych do przeprowadzania postępowania mediacyjnego, sposób szkolenia mediatorów, zakres i warunki udostępnienia mediatorom akt sprawy oraz formę i zakres sprawozdania z przebiegu i wyników postępowania mediacyjnego, umożliwia nieletnim uczestnikom postępowań mediacyjnych rozwiązywanie problemów wynikłych z ich nieodpowiednich zachowań przy pomocy rodziców bądź opiekunów w obecności mediatorów.

13. Rola szkoły.

Szkoła czy inna placówka oświatowa jako instytucja edukacyjno-wychowawcza powołana jest m.in. do udzielania pomocy w rozwiązywaniu problemów uczniów. Uczeń, którego zachowanie przejawia cechy niedostosowania społecznego, ma prawo oczekiwać od szkoły kompleksowej pomocy psychologiczno – pedagogicznej. Dotyczy to zarówno pomocy doraźnej, koniecznej w sytuacji kryzysowej, jak i poprzez udział w programach systemowych rozwiązań problemów z zakresu profilaktyki niedostosowania społecznego realizowanych w ramach szkolnego programu profilaktyki (grupy socjoterapeutyczne, programy zapobiegania agresji i przemocy).⁵⁷

W sytuacjach kryzysowych, gdy szkoła wykorzysta wszystkie dostępne środki wychowawcze i profilaktyczne (łącznie z pomocą poradni psychologiczno-pedagogicznej) podejmuje działania angażujące inne instytucje i podmioty zewnętrzne. W szczególności, gdy sytuacje takie powtarzają się i wynikają z głębokiej demoralizacji lub są czynami zabronionymi wyczerpującymi znamiona przestępstwa, na szkole ciąży obowiązek zwrócenia się do Policji lub sądu rodzinnego i opiekuńczego.

W takich przypadkach zastosowanie ma art. 4 u.p.n., który stanowi:

§ 1. Każdy, kto stwierdzi istnienie okoliczności świadczących o demoralizacji nieletniego, w szczególności naruszanie zasad współżycia społecznego, popełnienie czynu zabronionego, systematyczne uchylanie się od obowiązku szkolnego lub kształcenia zawodowego, używanie alkoholu lub innych środków w celu wprowadzenia się w stan odurzenia, uprawianie nierzędu, włóczęgostwo, udział w grupach przestępczych, ma społeczny obowiązek odpowiedniego przeciwdziałania temu, a przede wszystkim zawiadomienia o tym rodziców

⁵⁷ *Uczniowie zagrożeni przestępczością*. Centrum Metodyczne Pomocy Pedagogiczno-Psychologicznej. W-wa. (www.cmppp.edu.pl)

lub opiekuna nieletniego, szkoły, sądu rodzinnego. Policji lub innego właściwego organu.

*§ 2. Każdy, dowiedziawszy się o popełnieniu czynu karalnego przez nieletniego, ma **społeczny obowiązek** zawiadomić o tym sąd rodzinny lub Policję.*

*§ 3. Instytucje państwowe i organizacje społeczne, które w związku ze swą działalnością dowiedziały się o popełnieniu przez nieletniego czynu karalnego ściganego z urzędu, **są obowiązane** niezwłocznie zawiadomić o tym sąd rodzinny lub Policję oraz przedsięwziąć czynności nie cierpiące zwłoki, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów popełnienia czynu.*

Natomiast w przypadku popełnienia czynu zabronionego przez ucznia który ukończył 17 lat mamy do czynienia z przestępstwem i ustawodawca nakłada społeczny (art. 304§1 k.p.k.) lub prawny (art. 304§3 k.p.k.) obowiązek zawiadomienia Policji lub prokuratury.

*Art. 304 § 1 – Każdy, dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, ma **społeczny obowiązek** zawiadomić o tym prokuratora lub Policję.*

*Art. 304 § 3 – Instytucje państwowe i samorządowe, które w związku ze swą działalnością dowiedziały się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, **są obowiązane** niezwłocznie zawiadomić o tym prokuratora lub Policję oraz przedsięwziąć niezbędne czynności do czasu przybycia organu powołanego do ścigania przestępstw lub do czasu wydania przez ten organ stosownego zarządzenia, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów przestępstwa.*

W przypadku, gdy osoba posiada wiarygodną wiadomość o przygotowaniu, usiłowaniu lub dokonaniu przestępstw o wysokim ciężarze gatunkowym i nie powiadomi o tym fakcie organów ścigania, zgodnie z art. 240§1 k.k. będzie pociągnięta do odpowiedzialności karnej.

Art. 240 § 1 – Kto, mając wiarygodną wiadomość o karalnym przygotowaniu albo usiłowaniu lub dokonaniu czynu zabronionego określonego w art.:

- 118 k.k. (ludobójstwo),
- 127 k.k. (zdrada główna),
- 128 k.k. (zamach stanu),
- 130 k.k. (szpiegostwo),
- 134 k.k. (zamach na Prezydenta RP),
- 140 k.k. (dywersja),
- 148 k.k. (zabójstwo i morderstwo),
- 163 k.k. (sprowadzenie niebezpieczeństwa powszechnego),
- 166 k.k. (piractwo w komunikacji wodnej lub powietrznej),

- 252 k.k. (wzięcie zakładnika),

nie zawiadamia niezwłocznie organu powołanego do ścigania przestępstw podlega karze pozbawienia wolności o lat 3.

W przypadku instytucji, którą jest również szkoła czy inna placówka oświatowa, prawny obowiązek powiadomienia Policji lub sądu rodzinnego i opiekuńczego (art. 4 u.p.n) albo Policji lub prokuratora (art. 304 k.p.k.) będzie spoczywał na dyrektorze. Niewykonanie tej czynności będzie się wiązało z pociągnięciem tej osoby do odpowiedzialności karnej za niedopełnienie obowiązków służbowych.

Zgodnie z art. 42 § 4 u.p.n sąd rodzinny może przekazać sprawę szkole, do której nieletni uczęszcza, jeżeli uzna, że środki oddziaływania wychowawczego, jakimi dana szkoła dysponuje, są dostateczne i mogą być skuteczne. Jednocześnie sąd powinien wskazać środki wychowawcze do zastosowania przez szkołę. W tym przypadku pomocne mogą okazać się takie działania szkoły, które zwiększają stopień oddziaływania wychowawczego na osobę nieletniego jak np. większy nadzór ze strony wychowawcy klasy czy pedagoga szkolnego, zaangażowanie nieletniego do prac w różnego rodzaju pozalekcyjnych kółkach zainteresowań czy w zajęciach sportowych a także włączenie nieletniego do organizowanych lekcji ponadobowiązkowych. W przypadku, gdy podjęte środki wychowawcze okażą się nieskuteczne, szkoła jest zobowiązana zawiadomić o tym fakcie sąd rodzinny. W takim przypadku sędzia rodzinny wskazuje inne środki wychowawcze lub wszczyna stosowne postępowanie⁵⁸.

⁵⁸ Gromek K.: *Komentarz do Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*. Wydawnictwo prawnicze. Warszawa 2001, s.287.

III. PROCEDURY POSTĘPOWANIA POLICJI W SPRAWACH NIELETNICH.

1. Uprawnienia Policji.

Policja wykonuje czynności związane z zapobieganiem i zwalczaniem demoralizacji jak i przestępczości wśród nieletnich. Uprawnienia Policji w tym obszarze działań są uregulowane Ustawą postępowaniu w sprawach nieletnich z dnia 26 października 1982 r. (Dz. U. Nr 35 poz.101.)

Ustawodawca w art. 3 § 1 u.p.n. stwierdza, że w sprawie nieletniego należy kierować się przede wszystkim jego dobrem, dążąc do osiągnięcia korzystnych zmian w osobowości i zachowaniu się nieletniego oraz zmierzając w miarę potrzeby do prawidłowego spełniania przez rodziców lub opiekuna ich obowiązków wobec nieletniego, uwzględniając przy tym interes społeczny⁵⁹

Natomiast w art. 4 § 2 u.p.n. informuje o tym, że każdy, kto dowie się o popełnieniu czynu karalnego przez nieletniego, ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym sąd rodzinny lub Policję, natomiast w § 3 mówi, że instytucje państwowe i organizacje społeczne, które w związku ze swą działalnością dowiedziawszy się o popełnieniu przez nieletniego czynu karalnego a ściganego z urzędu, są obowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym sąd rodzinny lub policję oraz przedsięwziąć czynności nie cierpiące zwłoki, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów popełnienia czynu⁶⁰.

Zgodnie z art.37 § 1 u.p.n. **Policja** lub działający na podstawie szczegółowego upoważnienia **ustawy organ administracji państwowej zbiera i utrwała dowody czynów karalnych w wypadkach nie cierpiących zwłoki, a w razie potrzeby dokonuje ujęcia nieletniego**, w § 2 jest mowa, że sędzia rodzinny może zlecić dokonanie określonych czynności kuratorowi lub policji, a w wyjątkowych wypadkach może zlecić policji dokonanie czynności w określonym zakresie, po wykonaniu tych czynności należy niezwłocznie przekazać sprawę sędziemu rodzinnemu § 3.

⁵⁹ Gromek K.: *Komentarz do Ustawy*, stan prawny na dzień 1 marca 2001r, Wydawnictwo Prawnicze Warszawa 2001, s.261

⁶⁰ tamże.

Sędzia rodzinny może zlecić dokonanie określonych czynności kuratorowi lub Policji, a w wyjątkowych wypadkach może zlecić Policji dokonywanie czynności w określonym zakresie. Sędzia wymienia w zleceniu rodzaj czynności oraz sposób i techniki ich wykonania, co jest uregulowane w § 275 Regulaminu wewnętrznego urzędowania sądów powszechnych zwanym w dalszej części opracowania „regulaminem sądowym”⁶¹

Przez „określenie czynności” należy rozumieć konkretne zlecenia np.: przesłuchanie świadka na określoną okoliczność, odebranie przedmiotów uzyskanych w związku z dokonaniem czynem, wykonanie czynności do innego czynu karalnego popełnionego przez nieletniego.

W myśl art. 308 k.p.k. czynności w wypadku niecierpiącym zwłoki (procesowe w niezbędnym zakresie) mogą być dokonywane **przez Policję tylko w ciągu 5 dni od dnia pierwszych czynności**⁶².

Do czynności zbierania i utrwalania dowodów stosuje się odpowiednio przepisy art.: 308 § 1,2 i 4 k.p.k., 217 § 1 i 3 k.p.k., 219 k.p.k., 220 § 3 k.p.k., 22 § 3 k.p.k. oraz 488 § 1 k.p.k i 17 § 2 k.p.k.⁶³

- 1) czynności w wypadkach niecierpiących zwłoki (procesowe w niezbędnym zakresie) mogą być dokonywane przez Policję tylko **w ciągu 5 dni** od dnia pierwszej czynności- jednak czas i zakres ich prowadzenia zdeterminowane są przez:
 - a) zatrzymanie nieletniego,
 - b) konieczność przesłuchania świadka z udziałem biegłego lekarza lub biegłego psychologa (zarządzić przesłuchanie może wyłącznie sędzia rodzinny lub prokurator - art.192§2 k.p.k – z zastrzeżeniem, że sędzia rodzinny tylko po wszczęciu postępowania),
 - c) polecenie sędziego rodzinnego lub prokuratora
- 2) w razie podejmowania czynności niecierpiących zwłoki niezbędne jest powiadomienie prokuratora: ich podjęcie oznacza bowiem faktyczne wszczęcie postępowania, nad którym prokurator sprawuje nadzór (art.308 k.p.k),
- 3) jeżeli Policja dokonała przeszukania lub zatrzymała rzeczy zobowiązana jest, przekazując sprawę sędziemu rodzinnemu albo prokuratorowi, wystąpić z wnioskiem o wydanie postanowienia w przedmiocie zatwierdzenia tych czynności,

⁶¹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 19.11.1987r. Dz. U. z1978r., Nr 38,poz.218 z późn. zm.

⁶² Ustawa z dnia 06.06.1997r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U z 1997 Nr 83, poz. 931 ze zm. w Dz.U. z 2002 roku Nr 74, poz. 676).

⁶³ Biblioteka doskonalenia zawodowego. Wybrane aspekty postępowania w sprawach o czyn karalnych, Szczytno 2003, s.9.

- 4) szczególną dbałość należy przywiązywać do prawidłowego przeprowadzania czynności niepowtarzalnych (np. jak oględziny miejsca, osoby lub rzeczy),
- 5) gdy zaistnieje niebezpieczeństwo, że świadka nie będzie można przesłuchać na rozprawie, Policja może zwrócić się do sądu rodzinnego (zgodnie z właściwością rzeczową, bezpośrednio lub za pośrednictwem sędziego rodzinnego albo prokuratora) z żądaniem przesłuchania go przez sąd (art. 316 § 3 k.p.k),
- 6) Policja dokonuje czynności wobec nieletniego, mając uzasadnione podejrzenie, że pomiędzy 13 a 17 rokiem życia dopuścił się czynu karalnego:
 - a) do czasu ukończenia przez niego 21 lat, chyba że wcześniej ustała karalność czynu (dot. wykroczeń wymienionych w art. 1§2 lit. „b” u.p.n., przestępstw oraz przestępstw oprócz czynów zabronionych wymieniony w art. 10 § 2 k.k. , których dopuścił się nieletni pomiędzy 15 a 17 rokiem życia),
 - b) do czasu ustania karalności czynu, za którego dopuszczenie się może on odpowiadać na zasadach określonych w kodeksie karnym (dot. przestępstw wymienionych w art. 10 § 2 k.k. , których dopuścił się nieletni pomiędzy 15 a 17 rokiem życia – z uwzględnieniem czasu popełnienia czynu. A tym samym różnic pomiędzy art 9 § 2 d.k.k a art.10 § 2 k.k w zakresie wieku sprawcy i czynów zabronionych).

W art. 39 u.p.n. jest mowa, że przesłuchanie nieletniego może być dokonane przez Policję, a w wyjątkowych wypadkach, gdy jest to konieczne ze względu na dobro sprawcy – przez organ wymieniony w art. 37 § 1. Przesłuchanie nieletniego odbywa się w obecności rodziców lub opiekunów albo obrońcy, a jeżeli zapewnienie ich obecności byłoby w danym wypadku niemożliwe, należy wezwać nauczyciela, przedstawiciela powiatowego centrum pomocy rodzinie lub przedstawiciela organizacji społecznej, do której zadań statusowych należy oddziaływanie wychowawcze na nieletnich lub wspomaganie procesu ich resocjalizacji.

2. Prawa i obowiązki nieletniego sprawcy czynu karalnego.

Jeżeli nieletni nie ukończył 15 lat, czynności z jego udziałem powinny być w miarę możliwości przeprowadzone w obecności przedstawiciela ustawowego lub

faktycznego opiekuna, chyba że dobro postępowania stoi temu na przeszkodzie (art. 171 § 3 k.p.k.).

Nieletni sprawca czynu karalnego ma prawo do:

- składania wyjaśnień,
- odmowy składania wyjaśnień lub odmowy odpowiedzi na pytania,
- składania wniosków o dokonanie czynności śledztwa lub dochodzenia, obecności przy czynnościach dowodowych,
- korzystania z pomocy obrońcy,
- żądania przesłuchania go z udziałem ustanowionego obrońcy, którego niestawiennictwo nie tamuje przesłuchania (art. 300, 301 k.p.k.),
- korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza, jeżeli nie włada w wystarczającym stopniu językiem polskim (art. 72 § 1 k.p.k.),
- złożenia zażalenia na czynności naruszające jego prawa (art. 38 § 1 u.p.n.).

Nieletni jest obowiązany poddać się :

- oględzinom zewnętrznym ciała oraz innym badaniom nie połączonym z naruszeniem integralności ciała; wolno także w szczególności od podejrzanego pobrać odciski, fotografować go oraz okazywać w celach rozpoznawczych innym osobom (art. 74 § 2 pkt. 1 k.p.k.),
- badaniom psychologicznym i psychiatrycznym oraz badaniom połączonym z dokonaniem zabiegów na ciele, z wyjątkiem chirurgicznych, pod warunkiem, że dokonywane są przez uprawnionego do tego pracownika służby zdrowia z zachowaniem wskazań wiedzy lekarskiej i nie zagrażają zdrowiu podejrzanego jeżeli przeprowadzenie tych badań jest nieodzowne; w szczególności podejrzanym jest obowiązany przy zachowaniu tych warunków poddać się pobraniu krwi, włosów lub wydzielin organizmu (art. 74 § 2 pkt. 2 k.p.k.).

Nieletni pozostający na wolności :

- obowiązany jest stawić się na każde wezwanie w toku postępowania karnego oraz zawiadomić organ prowadzący postępowanie o każdej zmianie miejsca zamieszkania lub pobytu trwającego dłużej niż 7 dni; w razie nie usprawiedliwionego niestawiennictwa podejrzanego można zatrzymać i sprowadzić przymusowo (art. 75 § 1 i 2 k.p.k.),

- jeżeli przebywa za granicą, ma obowiązek wskazać adresata dla doręczeń w kraju. W razie nieuczynienia tego, pismo wysłane na ostatnio znany adres w kraju albo, jeżeli adresu tego nie ma, załączone do akt sprawy, uważa się za doręczone (art. 138 k.p.k),
- jeżeli nieletni sprawca czynu karalnego, nie podając nowego adresu, zmienia miejsce zamieszkania lub nie przebywa pod wskazanym przez siebie adresem, pismo wysłane pod tym adresem w toku trwającego postępowania przygotowawczego uważa się za doręczone (art. 139 k.p.k.).

3. Policyjna Izba Dziecka.

Zasady umieszczania nieletnich w Policyjnych Izbach Dziecka są uregulowane w art. 40 § 1-7 Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich.

Zgodnie z tymi zapisami w Policyjnych Izbach Dziecka umieszcza się nieletnich:

- wobec których istnieje uzasadnione podejrzenie, że pomiędzy 13 -17 rokiem życia dopuścili się czynu karalnego, a w chwili zatrzymania nie ukończyli 18 lat,
- przeciwko którym wszczęto postępowanie o czyn karalny – będący przestępstwem lub przestępstwem skarbowym przed ukończeniem przez nich 18 roku życia, a którzy w chwili zatrzymania mieli ukończone 18 lat.

Zgodnie z art. 40 § 1 u.p.n. Policja może zatrzymać, a następnie umieścić nieletniego w Policyjnej Izbie Dziecka, jeżeli jest to konieczne ze względu na okoliczności sprawy, co do którego istnieje uzasadnione podejrzenie, że popełnił czyn karalny, a zachodzi uzasadniona obawa ukrycia się nieletniego lub zatarcia śladów tego czynu, albo gdy nie można ustalić tożsamości nieletniego.

Uzasadnione podejrzenie popełnienia czynu karalnego zachodzi wtedy, gdy podejrzenie popełnienia czynu zabronionego przez nieletniego opiera się na faktach, dowodach, a co najmniej poszlakach.

Uzasadniona obawa ukrycia się nieletniego zachodzi wtedy, gdy w związku z dotychczasowym zachowaniem się nieletniego, jego stylem i trybem życia, nawykami charakteryzującymi się ucieczkami z domu, szkoły, placówki opiekuńczo – wychowawczej, nasuwa się przypuszczenie, że ukrycie się nieletniego jest wysoce prawdopodobne.

Obawa zatarcia śladów czynu powinna być uzasadniona przeszłością nieletniego, okolicznościami sprawy, a zwłaszcza charakterem i rodzajem tych poszlak i dowodów, które w sprawie zostały zebrane oraz tych, które należy jeszcze zebrać.

Zgodnie z art. 40 § 2 u.p.n. zatrzymanego nieletniego informuje się natychmiast o przyczynach zatrzymania, prawie do złożenia zażalenia, o którym mowa w art. 38 u.p.n.⁶⁴ i innych przysługujących mu prawach. Natomiast § 3 mówi, że z zatrzymania nieletniego sporządza się protokół (protokół zatrzymania nieletniego).

Gdy nieletni zatrzymany przez Policję w trybie art. 40 § 1 u.p.n.⁶⁵ jest w trakcie samowolnego pobytu poza schroniskiem dla nieletnich lub zakładem poprawczym, w odpowiedniej rubryce protokołu należy także wpisać nazwę i adres schroniska lub zakładu, w którym nieletni powinien przebywać.

Formalną podstawą umieszczenia nieletniego w Policyjnej Izbie Dziecka jest kserokopia protokołu zatrzymania nieletniego. W protokole należy odnotować datę i godzinę umieszczenia nieletniego w Policyjnej Izbie Dziecka lub innych miejscach oraz uzyskać podpis nieletniego oraz upoważnionego pracownika izby jako potwierdzenie tego faktu.

Podstawą umieszczenia zatrzymanego nieletniego w Policyjnej Izbie Dziecka jest – zawarta w protokole zatrzymania nieletniego – decyzja policjanta pełniącego służbę na stanowisku kierowniczym w rozumieniu przepisów Zarządzenia Nr 3 KGP z dnia 20 marca 2000 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji i zakresu działania komend, komisariatów i innych jednostek organizacyjnych Policji (Dz. Urz. KGP Nr 2, poz. 17, i Nr 7, poz. 73 zmienione również Zarządzeniem Nr 2 KGP z dnia 15 marca 2002 r.), podjęta po zapoznaniu się z protokołem zatrzymania nieletniego i materiałami sprawy, wyrażona poprzez wpisanie do protokołu nazwy miejscowości będącej siedzibą Policyjnej Izby Dziecka. Zapoznanie się z protokołem zatrzymania nieletniego oraz podjęcie decyzji dotyczącej umieszczenia zatrzymanego nieletniego w Policyjnej Izbie Dziecka „osoba uprawniona” potwierdza na każdym egzemplarzu protokołu swoim podpisem i imienną pieczęcią, wpisując jednocześnie datę i godzinę tej czynności. Jeżeli w Policyjnej Izbie Dziecka do jednej sprawy umieszczanych jest dwóch lub więcej nieletnich, należy do protokołu zatrzymania każdego

⁶⁴ Art. 38. § 1. Stronom i innym osobom przysługuje zażalenie na czynności naruszające ich prawa.
§ 2. Zażalenie rozpatruje sędzia rodzinny, a w wypadku zażalenia na jego czynności - sąd rodzinny w składzie określonym w art. 27 § 5.

⁶⁵ Art. 40. § 1. Jeżeli jest to konieczne ze względu na okoliczności sprawy, Policja może zatrzymać, a następnie umieścić w policyjnej izbie dziecka nieletniego, co do którego istnieje uzasadnione podejrzenie, że popełnił czyn karalny, a zachodzi uzasadniona obawa ukrycia się nieletniego lub zatarcia śladów tego czynu, albo gdy nie można ustalić tożsamości nieletniego.

z nich wpisać imiona i nazwiska tych, od których nieletni dla dobra toczącego się postępowania powinien być odizolowany.

W przypadku zatrzymania nieletniego na podstawie decyzji sędziego rodzinnego, sądu lub prokuratora jako przyczynę zatrzymania do protokołu należy wpisać nazwę, sygnaturę i datę decyzji (polecenia) oraz nazwę organu, który ją wydał.

W art. 40 § 4 u.p.n. zawarto zapis, że o zatrzymaniu Policja niezwłocznie zawiadamia rodziców lub opiekunów nieletniego. Zawiadomienie przekazywane rodzicom lub opiekunom nieletniego powinno zawierać informacje, o których mowa w § 2 (patrz wyżej).

Przez niezwłoczne powiadomienie należy rozumieć dopełnienie obowiązku powiadomienia tych osób, gdy tylko zostanie ustalony adres, numer telefonu itp. Zawiadomienie przekazywane rodzicom lub opiekunom prawnym nieletniego powinno zawierać informację dot. przyczyn zatrzymania, prawa do złożenia zażalenia do sędziego lub sądu rodzinnego, prawa żądania umożliwienia nieletniemu nawiązania w dostępnej formie kontaktu z adwokatem, jak również bezpośredniej z nim rozmowy oraz prawa do powiadomienia o zatrzymaniu szkoły lub zakładu pracy. Stroną postępowania w sprawie nieletniego są rodzice, dlatego niezbędne jest zawiadomienie obojga rodziców, chyba że Policja, zawiadamiając jednego z rodziców, uzyska jego zobowiązanie się do powiadomienia drugiego rodzica. Jeżeli Policja ustali, iż nieletni posiada opiekuna (prawnego lub faktycznego), jego zawiadomienie jest konieczne.

W art. 40 § 5 u.p.n. mówi się, że o zatrzymaniu nieletniego należy niezwłocznie, nie później niż w ciągu 24 godzin od chwili zatrzymania, zawiadomić właściwy sąd rodzinny.

Ustawodawca nie określa sposobu zawiadamiania sądu rodzinnego, jak również zakresu informacji obejmującej zawiadomienia. Dlatego należy przyjąć, że obowiązek ten zostanie spełniony, jeżeli policja sądu rodzinnego przekaże faksem lub przez doręczenie osobiste protokołu zatrzymania nieletniego. Policja powinna uzgodnić z sądem rodzinnym właściwym sposób i zakres zawiadomienia o zatrzymaniu nieletniego (szczególnie w dniach wolnych od pracy). W uzgodnieniach musi również być zapewniony kontakt z sędzią rodzinnym w wypadkach koniecznych czy umożliwienie sędziemu sprawowania nadzoru nad czynnościami Policji (art. 41 u.p.n.).

Zgodnie z art. 40 § 6 u.p.n. zatrzymanego nieletniego należy natychmiast zwolnić i przekazać rodzicom lub opiekunom, jeżeli:

- 1) ustanie przyczyna zatrzymania,
- 2) poleci to sąd rodzinny,
- 3) nie został zachowany termin, o którym mowa w § 5,

- 4) w ciągu 72 godzin od chwili zatrzymania nie ogłoszono nieletniemu postanowienia o umieszczeniu w schronisku dla nieletnich lub tymczasowym umieszczeniu w placówce opiekuńczo – wychowawczej albo w zakładzie lub placówce, o których mowa w art. 12 u.p.n.⁶⁶

W przypadku zwolnienia nieletniego z policyjnej izby dziecka policjanci zobowiązani są przekazać bezzwłocznie (faxem lub przez doręczenie) decyzję o zwolnieniu nieletniej, jeżeli:

- w ciągu 48 godzin od zatrzymania nieletniego ustala przyczyna jego zatrzymania i decyzja o zwolnieniu podjęła Policja (pismo podpisane przez „osobę uprawnioną”),
- sędzia rodzinny, prokurator lub sąd polecenie o zwolnieniu przekazał Policji, chyba że potwierdzone zostało przyjęcie decyzji bezpośrednio przez Policyjną Izbę Dziecka.

Jeżeli decyzja o zwolnieniu nieletniego zostanie podjęta podczas jego pobytu w Policyjnej Izbie Dziecka, przekazania zwolnionego nieletniego rodzicom lub opiekunom dokonują policjanci tam zatrudnieni.

W Policyjnej Izbie Dziecka można również umieścić nieletniego w trakcie samowolnego pobytu poza schroniskiem dla nieletnich lub zakładem poprawczym na czas niezbędny do przekazania nieletniego właściwemu zakładowi, nie dłużej jednak niż 5 dni (art. 40§7 u.p.n.).

Ponadto Policjanci po zatrzymaniu nieletniego mają wystąpić do sądu rodzinnego za pośrednictwem sędziego rodzinnego lub prokuratora z wnioskiem o umieszczenie nieletniego w schronisku dla nieletnich gdy zostaną ujawnione okoliczności przemawiające za umieszczeniem go w zakładzie poprawczym, a zachodzi uzasadniona obawa ukrycia się nieletniego lub zatarcia śladów czynu karalnego, albo nie można ustalić tożsamości nieletniego (art.27 § 1 u.p.n.). Wyjątkowo także wtedy, gdy zostaną ujawnione okoliczności przemawiające za umieszczeniem nieletniego w zakładzie poprawczym, a nieletniemu zarzucono popełnienie czynu wymienionego w art. 10 § 2 k.k (art. 27 § 2 u.p.n.)

Policjanci zobowiązani są do pisemnego powiadomienia Policyjnej Izby Dziecka, w której umieszczono nieletniego:

⁶⁶ Art. 12. W razie stwierdzenia u nieletniego upośledzenia umysłowego, choroby psychicznej lub innego zakłócenia czynności psychicznych bądź nałogowego używania alkoholu albo innych środków w celu wprowadzenia się w stan odurzenia, sąd rodzinny może orzec umieszczenie nieletniego w szpitalu psychiatrycznym lub innym odpowiednim zakładzie leczniczym. Jeżeli zachodzi potrzeba zapewnienia nieletniemu jedynie opieki wychowawczej, sąd może orzec umieszczenie go w młodzieżowym ośrodku wychowawczym lub w młodzieżowym ośrodku socjoterapii, a w przypadku gdy nieletni jest upośledzony umysłowo w stopniu głębokim i wymaga jedynie opieki - w domu pomocy społecznej.

- w ciągu 24 godzin od zatrzymania o terminie (data, godzina) zawiadomienia sądu rodzinnego o zatrzymaniu nieletniego – jeżeli fakt ten jeszcze nie został udokumentowany w na egzemplarzu protokołu zatrzymania przekazanym jako podstawa umieszczenia nieletniego
- w ciągu 48 godzin od zatrzymania o przekazaniu nieletniego do dyspozycji sądu rodzinnego albo sądu właściwego wg przepisów kodeksu postępowaniu karnego
- o terminie (data, godzina) i treści wniosku skierowanego przez prokuratora albo sędziego (można przekazać kserokopię wniosku z potwierdzeniem jego wpływu do sądu).

IV. OBOWIĄZKI INNYCH PODMIOTÓW W POSTĘPOWANIU W SPRAWACH NIELETNICH.

1. Zadania pomocy społecznej.

System pomocy społecznej składa się z czterech podstawowych wzajemnie ze sobą powiązanych elementów: zasobów instytucjonalnych i zasobów ludzkich, środków finansowych oraz obowiązujących przepisów prawa. Instytucja, jaką jest pomoc społeczna, stanowi nieodłączny element życia społecznego, będąc jednocześnie jedną ze społecznie akceptowanych funkcji nowoczesnego państwa. Oznacza to w praktyce możliwość korzystania z jej zasobów przez każdego obywatela, który określi własną sytuację życiową jako trudną czy problemową.

Zadania z zakresu pomocy społecznej w gminach realizują – ośrodki pomocy społecznej, natomiast w powiatach zadania wykonują jednostki organizacyjne – powiatowe centra pomocy rodzinie. Podstawowym aktem prawnym regulującym zakres zadań wykonywanych przez ośrodki jest Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (u.p.s.).⁶⁷

Należy pamiętać, że do zadań własnych gminy należy między innymi prowadzenie i zapewnienie miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych wsparcia dziennego lub w mieszkaniach chronionych (art.17 ust.1 pkt 12 u.p.s.). Natomiast do zadań własnych powiatu należy prowadzenie między innymi ośrodków adopcyjno-opiekuńczych, placówek opiekuńczo-wychowawczych dla dzieci i młodzieży, w tym placówek wsparcia dziennego o zasięgu ponadgminnym (art. 19 pkt 4 u.p.s.)

W celu wsparcia funkcji opiekuńczych rodziny dziecko może zostać objęte opieką i wychowaniem w następujących placówkach opiekuńczo - wychowawczych wsparcia dziennego:

⁶⁷ Dz. U. z dnia 15.04.2004r. Nr 64, poz. 593.

- opiekuńczej prowadzonej w formie kół zainteresowań, świetlic, klubów, ognisk wychowawczych, które pomagają dzieciom w pokonywaniu trudności szkolnych oraz pożytecznie spędzać wolny czas,
- specjalistycznej w której jest realizowany program psychokorekcyjny lub psychoprofilaktyczny, w tym terapia pedagogiczna, psychologiczna, rehabilitacja, resocjalizacja,

Dziecko pozbawione częściowo lub całkowicie opieki rodzicielskiej może być umieszczone w placówce opiekuńczo - wychowawczej następującego typu:

- interwencyjnego,
- rodzinnego,
- socjalizacyjnego.

Placówki te zapewniają całodobową opiekę i wychowanie dziecka oraz zaspokajają jego niezbędne potrzeby bytowe, rozwojowe, w tym emocjonalne czy religijne. Pobyt dziecka w placówce powinien mieć charakter przejściowy - do czasu powrotu do rodziny naturalnej lub umieszczenia w rodzinie zastępczej.

Do placówek rodzinnych, socjalizacyjnych i interwencyjnych kieruje ze względu na miejsce zamieszkania dziecka powiat właściwy, przy pomocy Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie. Podstawą skierowania do placówki jest orzeczenie sądu lub wnioski rodziców, opiekunów prawnych bądź małoletniego. Jeżeli właściwy powiat nie może skierować dziecka do placówki z powodu braku placówki w tym powiecie lub z powodu braku miejsc w placówce na jego terenie, zwraca się do innego powiatu z wnioskiem o skierowanie dziecka do odpowiedniej placówki.

2. Zadania sędziego rodzinnego .

Uregulowania prawne dotyczące zadań sędziego rodzinnego zawarto w:

1) art. 77 § 1 u.p.n. – „Nadzór nad wykonywaniem orzeczeń o skierowaniu nieletniego do ośrodka kuratorskiego o umieszczeniu w placówce opiekuńczo-wychowawczej, domu pomocy społecznej, ośrodka szkolno-wychowawczym, publicznym zakładzie opieki zdrowotnej, schronisku dla nieletnich i zakładzie poprawczym, jak również decyzji o umieszczeniu w policyjnej izbie dziecka, sprawuje sędzia rodzinny”.

2) Regulaminie wewnętrznego urzędowania sądów powszechnych⁶⁸ w części zatytułowanej „Przepisy szczególne w sprawach z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, w sprawach dotyczących nieletnich oraz osób uzależnionych od alkoholu i środków odurzających i psychotropowych”:

- § 229 - sędzia rodzinny współdziała z organami, instytucjami i organizacjami społecznymi zajmującymi się na danym terenie problematyką rodziny, dzieci i młodzieży, sprawami oświaty i wychowania, zdrowia, a także sprawami ładu i porządku publicznego,
- § 230 - sędzia rodzinny kontroluje pracę zawodowego kuratora rodzinnego, z którym współpracuje w ramach terytorialnego podziału pracy, a za jego pośrednictwem - pracę kuratorów społecznych, jak również kontroluje pracę kuratorskich ośrodków pracy z młodzieżą,
- § 315 - niezwłocznie po uprawomocnieniu się orzeczenia o umieszczeniu małoletniego lub nieletniego w zakładzie wychowawczym lub innej odpowiedniej placówce opiekuńczo-wychowawczej, sędzia zwraca się do właściwego kuratora oświaty i wychowania (tj. właściwego organu administracji publicznej, obecnie - starosty) o skierowanie podopiecznego do odpowiedniej placówki lub zakładu.

3. Zadania kuratora sądowego.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 czerwca 2003r. określa szczegółowe zadania i obowiązki dla kuratora rodzinnego⁶⁹

§ 9 ust. 1. pkt 2 powyższego rozporządzenia stanowi, że „Kurator rodzinny, do którego sąd zwrócił się o przymusowe odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostawiającej pod opieką, żąda w razie potrzeby pomocy odpowiednich instytucji, w tym organów opieki społecznej.

⁶⁸ Dz.U. z 1987 r. Nr 38, poz. 218 z późn. zm.

⁶⁹ Dz.U. z 2003 r. Nr 112, poz. 1064.

V. PROCEDURY SZKOLNE POSTĘPOWANIA W SPRAWACH NIELETNICH.

1. Procedury.

W tym rozdziale prezentowany jest jeden z modułów Krajowego Programu Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przystępczości wśród Dzieci i Młodzieży przyjętego przez Radę Ministrów w dniu 13 stycznia 2004 roku. Opisane procedury mają usprawnić podejmowanie działań przez szkołę w sytuacjach zagrożenia uczniów przestępczością i demoralizacją.

Szkoła jako instytucja zwraca się do Policji o pomoc przede wszystkim w przypadkach zachowań, gdy np. akt agresji czy przemocy przyjmuje taki stopień nasilenia, że wykazuje znamiona przestępstwa. Art. 4 § 1, 2 i 3; art. 37 § 1 u.p.n. oraz art. 304 k.p.k. stanowią, że takie okoliczności zachodzą w szczególności gdy zachowania te mają charakter utrwalony, powtarzający się, o znacznym zagrożeniu społecznym, a u ich podłoża leży demoralizacja, odrzucenie obowiązujących norm, społeczne niedostosowanie.

Dokumentem wewnętrznym uściślającym te zasady jest Zarządzenie Nr 590 Komendanta Głównego Policji z dnia 24 października 2003 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań przez policjantów w zakresie przeciwdziałania demoralizacji i przestępczości nieletnich.

Do podejmowania działań interwencyjnych w sytuacjach kryzysowych w szkole zobowiązuje Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 stycznia 2003 r. w sprawie szczegółowych form działalności wychowawczej i zapobiegawczej wśród dzieci i młodzieży zagrożonych uzależnieniem. W myśl tego dokumentu *szkoły i placówki podejmują działania interwencyjne polegające na powiadomieniu rodziców i Policji w sytuacjach kryzysowych, w szczególności, gdy dzieci i młodzież używają, posiadają lub rozprowadzają środki odurzające.*

Szkoły zgodnie z §10 tego rozporządzenia zobowiązane są do opracowania, strategii działań wychowawczych i zapobiegawczych oraz interwencyjnych wobec dzieci i młodzieży zagrożonej uzależnieniem.

2. Działania interwencyjne.⁷⁰

A. W przypadku uzyskania przez nauczyciela informacji, że uczeń, który nie ukończył 18 lat, używa alkoholu lub innych środków w celu wprowadzenia się w stan odurzenia, uprawia nierząd bądź przejawia inne zachowania świadczące o demoralizacji.

- 1) Powinien przekazać uzyskaną informację wychowawcy klasy.
- 2) Wychowawca informuje o fakcie pedagoga/psychologa szkolnego i dyrektora szkoły.
- 3) Wychowawca wzywa do szkoły rodziców (prawnych opiekunów) ucznia i przekazuje im uzyskaną informację. Przeprowadza rozmowę z rodzicami oraz z uczniem, w ich obecności. W przypadku potwierdzenia informacji zobowiązuje ucznia do zaniechania negatywnego postępowania, rodziców zaś bezwzględnie do szczególnego nadzoru nad dzieckiem. W toku interwencji profilaktycznej może zaproponować rodzicom skierowanie dziecka do specjalistycznej placówki i udział dziecka w programie terapeutycznym.
- 4) Jeżeli rodzice odmawiają współpracy lub nie stawiają się do szkoły, a nadal z wiarygodnych źródeł napływają informacje o przejawach demoralizacji ich dziecka, dyrektor szkoły pisemnie powiadamia o zaistniałej sytuacji sąd rodzinny lub Policję (specjalistę ds. nieletnich).
- 5) Podobnie w sytuacji, gdy szkoła wykorzysta wszystkie dostępne jej środki oddziaływań wychowawczych, (rozmowa z rodzicami, ostrzeżenie ucznia, spotkania z pedagogiem, psychologiem, itp.), a ich zastosowanie nie przynosi oczekiwanych rezultatów, dyrektor szkoły powiadamia sąd rodzinny lub policję. Dalszy tok postępowania leży w kompetencji tych instytucji.

⁷⁰ Procedury postępowania nauczycieli i metody współpracy szkół z Policją w sytuacjach zagrożenia dzieci oraz młodzieży przestępczością i demoralizacją, w szczególności narkomanią, alkoholizmem i prostytutką - Moduł Krajowego Programu Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przystępczości wśród Dzieci i Młodzieży przyjętego przez Radę Ministrów w dniu 13 stycznia 2004 roku (www.mens.pl).

6) Jeżeli zachowania świadczące o demoralizacji przejawia uczeń który ukończył 18 lat, a nie jest to udział w działalności grup przestępczych czy popełnienie przestępstwa, to postępowanie nauczyciela powinno być określone przez wewnętrzny regulamin szkoły.

7) W przypadku uzyskania informacji o popełnieniu przez ucznia, który ukończył 17 lat, przestępstwa ściganego z urzędu lub jego udziału w działalności grup przestępczych, zgodnie z art. 304 § 2 kodeksu postępowania karnego, dyrektor szkoły jako przedstawiciel instytucji jest obowiązany niezwłocznie zawiadomić o tym prokuratora lub Policję.

W przypadku uzyskania informacji, że nieletni uprawia nierząd, nauczyciel obligatoryjnie wzywa Policję. Prostytuowanie się w Polsce nie jest karane, jednakże związane są z nim określone kategorie przestępstw. Nieletni, który wykazuje takie zachowania może być zmuszany do prostytucji, osoba trzecia może z tego procederu czerpać korzyści majątkowe jak również może wystąpić ułatwienie nieletniemu uprawiania prostytucji ⁷¹. Natomiast w przypadku, gdy nieletni nie ma ukończonych 15 lat osoba korzystająca z jego „usług” seksualnych dopuszcza się popełnienia przestępstwa określonego w art. 200 k.k.⁷² czyli tzw. przestępstwa pedofilii.

W przypadku uzyskania informacji o nieletnim będącym pod wpływem alkoholu nauczyciel powinien rozpatrywać ten problem nie tylko w aspekcie demoralizacji nieletniego czy naruszania regulaminu szkolnego ale również pod kątem przestępstw związanych ze sprzedażą alkoholu nieletniemu. W tym wypadku będzie konieczne powiadomienie Policji, która wyjaśni w jaki sposób nieletni wszedł w jego posiadanie. Bowiernie zgodnie z art. 43 w związku z art. 15 Ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi sprzedaż alkoholu osobie, która nie ukończyła 18 lat jest przestępstwem ściganym z urzędu⁷³.

⁷¹ Art. 204. § 1. Kto, w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, nakłania inną osobę do uprawiania prostytucji lub jej to ułatwia, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 2. Karze określonej w § 1 podlega, kto czerpie korzyści majątkowe z uprawiania prostytucji przez inną osobę.

§ 3. Jeżeli osoba określona w § 1 lub 2 jest małoletnim, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

⁷² Art. 200. Kto obcuje płciowo z małoletnim poniżej lat 15 lub dopuszcza się wobec takiej osoby innej czynności seksualnej lub doprowadza ją do poddania się takim czynnościom albo do ich wykonania, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

⁷³ Art. 43. 1. Kto sprzedaje lub podaje napoje alkoholowe w wypadkach, kiedy jest to zabronione, albo bez wymaganego zezwolenia lub wbrew jego warunkom, podlega grzywnie.

Art. 15. 1. Zabrania się sprzedaży i podawania napojów alkoholowych:

- 1) osobom, których zachowanie wskazuje, że znajdują się w stanie nietrzeźwości,
- 2) osobom do lat 18,
- 3) na kredyt lub pod zastaw.

2. W przypadku wątpliwości co do pełnoletności nabywcy sprzedający lub podający napoje alkoholowe uprawniony jest do żądania okazania dokumentu stwierdzającego wiek nabywcy.

Ponadto w takim przypadku może zachodzić uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa rozpijania małoletniego⁷⁴.

W przypadku uzyskania informacji, że uczeń narkotyzuje się albo podejrzenia, że jest pod wpływem środków odurzających, nauczyciel powinien powiadomić specjalistę ds. nieletnich lub dzielnicowego, którzy w ramach zadań wynikających z rozpoznania osób nieletnich zagrożonych demoralizacją, podejmą działania zmierzające do rozpoznania i zwalczania tego zjawiska w wymiarze środowiska lokalnego. Należy także domniemać, że nieletni w jakiś sposób musiał wejść w posiadanie narkotyku a więc otrzymał go od kogoś lub zakupił. Zgodnie z Ustawą o przeciwdziałaniu narkomanii⁷⁵ działania te są przestępstwami⁷⁶

W odniesieniu do punktu 5 tej procedury należy wyjaśnić, że rola szkoły po zawiadomieniu sądu rodzinnego lub Policji nie kończy się. Przekazanie informacji do tych instytucji nie rozwiązuje problemu demoralizacji nieletniego. Do momentu, gdy nieletni pozostaje uczniem danej szkoły, jest ona zobowiązana do podejmowania odpowiednich

⁷⁴ Art. 208. Kto rozpija małoletniego, dostarczając mu napoju alkoholowego, ułatwiając jego spożycie lub nakłaniając go do spożycia takiego napoju, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

⁷⁵ Ustawa z 24.04.1997r. (Dz.U. z 2003 roku, Nr 24, poz. 198 z późn. zm.).

⁷⁶ Art. 43. 1. Kto, wbrew przepisom ustawy, **wprowadza do obrotu** środki odurzające, substancje psychotropowe, mleczek makowy lub słomę makową albo uczestniczy w takim obrocie, podlega grzywnie i karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

2. W wypadku mniejszej wagi, sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

3. Jeżeli przedmiotem czynu, o którym mowa w ust. 1, jest znaczna ilość środków odurzających, substancji psychotropowych, mleczka makowego lub słomy makowej, sprawca podlega grzywnie i karze pozbawienia wolności do lat 10.

Art. 45. 1. Kto, wbrew przepisom ustawy, **udziela innej osobie** środka odurzającego lub substancji psychotropowej, ułatwia albo umożliwia ich użycie albo nakłania do użycia takiego środka lub substancji, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

2. Jeżeli sprawca czynu, o którym mowa w ust. 1, udziela środka odurzającego lub substancji psychotropowej małoletniemu lub nakłania go do użycia takiego środka lub substancji albo udziela ich w znacznych ilościach innej osobie, podlega karze pozbawienia wolności do lat 5.

Art. 46. 1. Kto, w celu **osiągnięcia korzyści majątkowej** lub osobistej, **udziela** innej osobie środka odurzającego lub substancji psychotropowej, ułatwia użycie albo nakłania do użycia takiego środka lub substancji, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

2. Jeżeli sprawca czynu, o którym mowa w ust. 1, udziela środka odurzającego lub substancji psychotropowej małoletniemu, ułatwia użycie albo nakłania go do użycia takiego środka lub substancji, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

3. W wypadku mniejszej wagi, sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Art. 48. 1. Kto, wbrew przepisom ustawy, **posiada środki** odurzające lub substancje psychotropowe, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

2. W wypadku mniejszej wagi, sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

3. Jeżeli przedmiotem czynu, o którym mowa w ust. 1, jest znaczna ilość środków odurzających lub substancji psychotropowych, sprawca podlega grzywnie i karze pozbawienia wolności do lat 5.

działań profilaktycznych i wychowawczych a wobec uczniów wykazujących objawy niedostosowania społecznego również działań interwencyjnych.

Również konieczne jest odniesienie się do punktu 4 i 5 niniejszej procedury i dodanie, że poza popełnianiem przestępstw i udziałem w działalności grup przestępczych są jeszcze wykroczenia, które w przypadku nieletnich są czynami karalnymi. Również wtedy pojawia się obowiązek niezwłocznego powiadomienia Policji.

B. W przypadku, gdy nauczyciel podejrzewa, że na terenie szkoły znajduje się uczeń będący pod wpływem alkoholu lub narkotyków.

- 1) Powiadamia o swoich przypuszczeniach wychowawcę klasy.
- 2) Odizolowuje ucznia od reszty klasy, ale ze względów bezpieczeństwa nie pozostawia go samego; stwarza warunki, w których nie będzie zagrożone jego życie ani zdrowie.
- 3) Wzywa lekarza w celu stwierdzenia stanu trzeźwości lub odurzenia, ewentualnie udzielenia pomocy medycznej.
- 4) Zawiadamia o tym fakcie dyrektora szkoły oraz rodziców/opiekunów, których zobowiązuje do niezwłocznego odebrania ucznia ze szkoły. Gdy rodzice/opiekunowie odmówią odebrania dziecka, o pozostaniu ucznia w szkole, czy przewiezieniu do placówki służby zdrowia, albo przekazaniu go do dyspozycji funkcjonariuszom Policji - decyduje lekarz, po ustaleniu aktualnego stanu zdrowia ucznia i w porozumieniu z dyrektorem szkoły/placówki.
- 5) Dyrektor szkoły zawiadamia najbliższą jednostkę Policji, gdy rodzice ucznia będącego pod wpływem alkoholu - odmawiają przyścia do szkoły, a jest on agresywny bądź swoim zachowaniem daje powód do zgorzenia albo zagraża życiu lub zdrowiu innych osób. W przypadku stwierdzenia stanu nietrzeźwości⁷⁷ Policja ma możliwość przewiezienia ucznia do izby wytrzeźwień, albo do policyjnych pomieszczeń dla osób zatrzymanych - na czas niezbędny do wytrzeźwienia (maksymalnie do 24 godzin). O fakcie umieszczenia zawiadamia się rodziców/opiekunów oraz sąd rodzinny, jeśli uczeń nie ukończył 18 lat.
- 6) Jeżeli powtarzają się przypadki, w których uczeń (przed ukończeniem 18 lat) znajduje się pod wpływem alkoholu lub narkotyków na terenie szkoły, to dyrektor szkoły ma obowiązek powiadomienia o tym Policji (specjalisty ds. nieletnich) lub sądu rodzinnego.

⁷⁷ Stężenie alkoholu we krwi powyżej 0,5‰ lub w wydychanym powietrzu powyżej 0,25 mg alkoholu w 1 dm³.

7) *Spożywanie alkoholu na terenie szkoły przez ucznia, który ukończył 17 lat, stanowi wykroczenie z art. 43¹ ust. 1 Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi⁷⁸. Należy o tym fakcie powiadomić Policję. Dalszy tok postępowania leży w kompetencji tej instytucji (patrz komentarz do procedury „A”).*

C. W przypadku, gdy nauczyciel znajduje na terenie szkoły substancję przypominającą wyglądem narkotyk.

1) *Nauczyciel zachowując środki ostrożności zabezpiecza substancję przed dostępem do niej osób niepowołanych oraz ewentualnym jej zniszczeniem do czasu przyjazdu Policji, próbuje (o ile to jest możliwe w zakresie działań pedagogicznych) ustalić, do kogo znaleziona substancja należy.*

Zabezpieczając środek przypominający wyglądem narkotyk nauczycielowi nie wolno substancji wyciągać z opakowania, przesypywać, przelewać, wąchać, sprawdzać smak, dotykać, itp. Substancję należy umieścić w pomieszczeniu niedostępnym dla innych osób, nie pozostawiając jej bez dozoru – nawet w pomieszczeniu zamkniętym.

2) *Powiadamia o zaistniałym zdarzeniu dyrektora szkoły wzywa Policję.*

3) *Po przyjeździe Policji niezwłocznie przekazuje zabezpieczoną substancję i przekazuje informacje dotyczące szczegółów zdarzenia.*

⁷⁸ Art. 43¹. 1. Kto spożywa napoje alkoholowe wbrew zakazom określonym w art. 14 ust. 1 i 2a-6 albo nabywa lub spożywa napoje alkoholowe w miejscach nielegalnej sprzedaży, albo spożywa napoje alkoholowe przyniesione przez siebie lub inną osobę w miejscach wyznaczonych do ich sprzedaży lub podawania, Art. 14. 1. Zabrania się sprzedaży, podawania i spożywania napojów alkoholowych:

- 1) na terenie szkół oraz innych zakładów i placówek oświatowo-wychowawczych, opiekuńczych i domów studenckich,
 - 2) na terenie zakładów pracy oraz miejsc zbiorowego żywienia pracowników,
 - 3) w miejscach i czasie masowych zgromadzeń,
 - 4) w środkach i obiektach komunikacji publicznej,
 - 5) (skreślony),
 - 6) w obiektach zajmowanych przez organy wojskowe i spraw wewnętrznych, jak również w rejonie obiektów koszarowych i zakwaterowania przejściowego jednostek wojskowych podlega karze grzywny.
2. Usiłowanie wykroczenia określonego w ust. 1 jest karalne.
3. W razie popełnienia wykroczenia określonego w ust. 1 można orzec przepadek napojów alkoholowych, chociażby nie były własnością sprawcy.

Najbliższą jednostkę Policji należy powiadomić niezwłocznie a zabezpieczoną substancję przekazać przybyłym Policjantom. Nie wolno ujawnionego środka samemu dostarczać do komisariatu lub komendy Policji.

D. W przypadku, gdy nauczyciel podejrzewa, że uczeń posiada przy sobie substancję przypominającą narkotyk.

1) *Nauczyciel w obecności innej osoby (wychowawca, pedagog, dyrektor, itp.) ma prawo żądać, aby uczeń przekazał mu tę substancję, pokazał zawartość torby szkolnej oraz kieszeni (we własnej odzieży), ewentualnie innych przedmiotów budzących podejrzenie co do ich związku z poszukiwaną substancją. Nauczyciel nie ma prawa samodzielnie wykonać czynności przeszukania odzieży ani teczki ucznia - jest to czynność zastrzeżona wyłącznie dla Policji.*

2) *O swoich spostrzeżeniach powiadamia dyrektora szkoły oraz rodziców/opiekunów ucznia i wzywa ich do natychmiastowego stawiennictwa.*

Przybyli do szkoły rodzice nie mogą zabrać dziecka do domu ponieważ w związku z popełnionym przestępstwem Policja na podstawie art. 37 § 1 u.p.n. musi wykonać z nieletnim, który popełnił czyn karalny, czynności niecierpiące zwłoki np. zatrzymać nieletniego w celu wykonania czynności procesowych.

3) *W przypadku, gdy uczeń, mimo wezwania, odmawia przekazania nauczycielowi substancji i pokazania zawartości teczki, dyrektor szkoły wzywa Policję, która przeszukuje odzież i przedmioty należące do ucznia oraz zabezpiecza znalezioną substancję i zabiera ją do ekspertyzy.*

Nauczyciel do czasu przyjazdu Policji powinien ucznia odizolować (np. w gabinecie dyrektora, pedagoga) kontrolując przez cały czas jego zachowanie. Należy zwrócić uwagę aby uczeń nie ukrył, przekazał innej osobie, połknął lub wyrzucił posiadaną substancję narkotyczną.

4) *Jeżeli uczeń wyda substancję dobrowolnie, nauczyciel, po odpowiednim zabezpieczeniu (patrz komentarz w punkcie „C”), zobowiązany jest bezzwłocznie przekazać ją do jednostki Policji. Wcześniej próbuje ustalić, w jaki sposób i od kogo, uczeń nabył substancję. Całe*

zdarzenie nauczyciel dokumentuje, sporządzając możliwie dokładną notatkę z ustaleń wraz ze swoimi spostrzeżeniami.

E. Postępowanie wobec ucznia - sprawcy czynu karalnego lub przestępstwa.

- 1) Niezwłoczne powiadomienie dyrektora szkoły,*
- 2) Ustalenie okoliczności czynu i ewentualnych świadków zdarzenia,*
- 3) Przekazanie sprawcy (o ile jest znany i przebywa na terenie szkoły) dyrektorowi szkoły, lub pedagogowi szkolnemu pod opiekę,*
- 4) Powiadomienie rodziców ucznia-sprawcy,*
- 5) Niezwłoczne powiadomienie Policji w przypadku gdy sprawa jest poważna (rozbój, uszkodzenie ciała, itp.), lub sprawca nie jest uczniem szkoły i jego tożsamość nie jest nikomu znana,*

W przypadku popełnienia na terenie szkoły jakiegokolwiek czynu karalnego albo przestępstwa lub wykroczenia dyrektor szkoły jest zobowiązany do niezwłocznego powiadomienia najbliższej jednostki Policji a przyjmujący zgłoszenie Policjant podejmie dalsze decyzje co do toku postępowania. Nauczyciel z uwagi na brak szczegółowej wiedzy prawniczej, nie zawsze właściwie zakwalifikuje dane zdarzenie, co może przynieść nieodwracalne negatywne skutki np. zatarcie śladów i dowodów czynu, pozbycie się przez sprawcę przedmiotów służących do popełnienia czynu lub pochodzących z popełnionego czynu, ucieczki lub ukrycie się sprawcy.

- 6) Zabezpieczenie ewentualnych dowodów przestępstwa, lub przedmiotów pochodzących z przestępstwa i przekazanie ich Policji (np. sprawca rozboju na terenie szkoły używa noża i uciekając porzuca go lub porzuca jakiś przedmiot pochodzący z kradzieży).*

Przez zabezpieczenie śladów i dowodów przestępstwa należy rozumieć takie działanie, które nie spowoduje zatarcia lub utraty pozostawionych przez sprawcę śladów np. poprzez naniesienie własnych śladów linii papilarnych, śladów obuwia itp. Śladów nie wolno: dotykać, zmieniać ich położenia, dopuszczać do nich osób postronnych. Odstępstwem od takiego postępowania są sytuacje, kiedy zachodzi konieczność ratowania życia lub zdrowia ludzkiego albo mienia. Należy zatem pamiętać, że w przypadku zaistnienia na terenie szkoły

zdarzenia, gdzie występują jakiegokolwiek ślady lub dowody, należy wezwać Policję. Przybyli na miejsce policjanci sami ocenią przydatność dowodową pozostawionych przez sprawcę śladów i dowodów.

F. Postępowanie nauczyciela wobec ucznia, który stał się ofiarą czynu karalnego.

- 1) Udzielenie pierwszej pomocy (przedmedycznej) bądź zapewnienia jej udzielenia poprzez wezwanie lekarza w przypadku, kiedy ofiara doznała obrażeń,
- 2) Niezwłoczne powiadomienie dyrektora szkoły,
- 3) Powiadomienie rodziców ucznia,
- 4) Niezwłoczne wezwanie Policji w przypadku, kiedy istnieje konieczność profesjonalnego zabezpieczenia śladów przestępstwa, ustalenia okoliczności i ewentualnych świadków zdarzenia (patrz komentarz w punkcie „E”).

Policja powinna być wzywana do szkoły w sytuacjach, o których mowa w "Procedurach (...)" albo, gdy wyczerpane zostaną środki możliwe do zastosowania przez szkołę w określonej sytuacji, w których obecność Policji jest konieczna.

Każda, dotycząca uczniów wizyta policjanta w szkole powinna być wcześniej zasygnalizowana dyrektorowi lub uzgodniona z innym pracownikiem szkoły.

G. W przypadku znalezienia na terenie szkoły broni, materiałów wybuchowych, innych niebezpiecznych substancji lub przedmiotów.

- 1) Należy zapewnić bezpieczeństwo przebywającym na terenie szkoły osobom (w przypadku zagrożenie dyrektor szkoły podejmuje decyzję o ewakuacji ludzi i mienia),
- 2) Uniemożliwić dostęp osób postronnych do tych przedmiotów i wezwać Policję - tel. 997 lub 112.

- 3) *Informowanie sił policyjnych o rozkładzie pomieszczeń w obiekcie i co powinno znajdować się w poszczególnych, konkretnych miejscach,*
- 4) *Wyznaczenie pracownika, który będzie „przewodnikiem” sił policyjnych,*
- 5) *Pod żadnym pozorem nie dotykać i nie przemieszczać podejrzanych, niebezpiecznych przedmiotów lub ładunków,*
- 6) *Należy zachować spokój i opanowanie, aby nie dopuścić do paniki.*

H. W przypadku uzyskania informacji o podłożeniu ładunku wybuchowego.

(Wskazówki do prowadzenia rozmów ze zgłaszającym o podłożeniu „bomby”)

- 1) *Po usłyszeniu słów „Podłożyłem ładunek wybuchowy – bombę” nie należy wpadać w panikę,*
- 2) *Po przyjęciu zgłoszenia nie odkładać słuchawki,*
- 3) *Należy natychmiast powiadomić swoich przełożonych (dyrektora szkoły),*
- 4) *Podczas rozmowy zachować spokój i starać się uzyskać od zgłaszającego jak największą ilość informacji,*
- 5) *Tak prowadzić rozmowę, aby stworzyć możliwość zidentyfikowania (choćby w przybliżeniu) sprawcy zamachu,*
- 6) *Należy ocenić: czas przyjęcia ostrzeżenia, płęć dzwoniącego, akcent, stan pod wpływem alkoholu lub środków odurzających, tło rozmowy, itp.*
- 7) *Należy dążyć do uzyskania odpowiedzi na następujące pytania:*
 - *Czy pan/Pani podłożył/a bombę?*
 - *Kiedy bomba wybuchnie?*
 - *Gdzie jest w tej chwili bomba?*
 - *Jak bomba wygląda?*
 - *Jakiego typu jest ta bomba?*
 - *Co spowoduje wybuch bomby?*
 - *W którym miejscu bomba jest umieszczona?*
 - *Dlaczego Pan/Pani podłożył/a bombę?*
 - *Skąd Pan/Pani telefonuje?*
 - *Gdzie Pan/Pani się w tej chwili znajduje?*

– Jak się Pan/Pani nazywa?

- 8) Nie należy rozpowszechniać samowolnie informacji o otrzymanym zgłoszeniu o podłożeniu bomby, może to spowodować panikę wśród personelu oraz osób postronnych, utrudni działania Policji oraz ewentualną ewakuację.
- 9) Osoba przyjmująca zgłoszenie staje się świadkiem zdarzenia i będzie na tę okoliczność przesłuchiwana przez Policję,⁷⁹

I. W przypadku otrzymania podejrzanej paczki lub koperty.

- 1) Nie wolno opróżniać zawartości wszelkich podejrzanych przesyłek, nie przenosić paczki lub koperty,
- 2) Nie wolno wdychać oparów, dotykać, sprawdzać smak, przypatrywać się z bliska,
- 3) Umieścić w jednym a następnie w drugim plastikowym worku szczelnie je zamykając (zawiązać, zakleić taśmą),
- 4) Powiadomić Policję lub państwową straż pożarną

Cechy charakterystyczne dla niebezpiecznych przesyłek:

- odręczny lub nieczytelny adres,
- nieprofesjonalnie napisany adres,
- otwory w kopercie,
- twarda koperta,
- nierównomierne rozłożenie wagi,
- zastrzeżenia (poufne, do rąk własnych itp.),
- wewnętrzna koperta,
- podejrzanе opakowanie,
- wystające druty lub folia,
- zapach,
- zawyżona opłata,
- błędy ortograficzne,
- tłuste plamy, zaolejenia, przebarwienia,
- zbyt staranne zapakowanie,
- emitowane dźwięki,
- brak adresu nadawcy brak jakichkolwiek znaków, kto może być nadawcą.

⁷⁹ Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach, Komenda Wojewódzka Policji w Katowicach: „Informator – zasady i procedury postępowania w przypadku otrzymania informacji o podłożeniu ładunku wybuchowego”, Katowice 2002.

ZAŁĄCZNIK NR I

WYKAZ PLACÓWEK WYCHOWAWCZYCH WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

Nazwa	Adres	Gmina	Telefon	Typ	Email, strona www
Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy	41-922 Radzionków Sikorskiego 7A	Radzionków	(0-32) 289-01-50	Młodzieżowe ośrodki wychowawcze	
Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy	42-693 Krupski Młyn Krasickiego 4	Krupski Młyn	(032) 285-70-23	Młodzieżowe ośrodki wychowawcze	
Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy	42-284 Herby Lubliniecka 10/12	Herby	(0-34) 357-40-14	Młodzieżowe ośrodki wychowawcze	mowherby@wp.pl
Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy	47-420 Kuźnia Raciborska Klasztorna 1	Kuźnia Raciborska	(0-32) 419-11-17	Młodzieżowe ośrodki wychowawcze	mowkr@kki.net.pl
Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy	43-384 Jaworze Pałacowa 1	Jaworze	(0-33) 817-21-72	Młodzieżowe ośrodki wychowawcze	
Specjalny Ośrodek Wychowawczy Nr 1	41-902 Bytom Korfantego 14	Bytom	(0-32) 281-25-41	Ośrodki wychowawcze	
Specjalny Ośrodek Wychowawczy Nr 2	41-902 Bytom Didura 13	Bytom	(0-32) 281-18-06	Ośrodki wychowawcze	
Specjalny Ośrodek Wychowawczy	42-200 Częstochowa Kubiny 2/4	Częstochowa	(0-33) 324-70-08	Ośrodki wychowawcze	
Specjalny Ośrodek Wychowawczy	42-200 Częstochowa Kubiny 10/12	Częstochowa		Ośrodki wychowawcze	
Specjalny Ośrodek Wychowawczy	42-200 Częstochowa Wyszyńskiego 38	Częstochowa	(0-33) 365-50-18	Ośrodki wychowawcze	
Specjalny Ośrodek Wychowawczy	Katowice Leopolda 1-3	Katowice		Ośrodki wychowawcze	
Specjalny Ośrodek Wychowawczy prow. przez Zgromadzenie Siostr Miłosierdzia	40-358 Katowice Brynicy 14	Katowice	(0-32) 256-96-47	Ośrodki wychowawcze	
Specjalny Ośrodek Wychowawczy	41-200 Sosnowiec Kaliska 25	Sosnowiec		Ośrodki wychowawcze	
Specjalny Ośrodek Wychowawczy prow. przez Zgromadzenie Siostr Boromeuszek	41-800 Zabrze Wolności 198	Zabrze	(0-33) 271-43-29	Ośrodki wychowawcze	

ZAŁĄCZNIK NR II

WYKAZ PLACÓWEK TERAPEUTYCZNYCH I LECZENIA UZALEŻNIEŃ WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

Będzin

1. Poradnia Odwykowa - Centrum Medyczne "Syberka"
Zwycięstwa 30 42-500 Będzin
tel.: 032/267 68 71

Bielsko-Biała

2. Specjalistyczny Psychiatryczny ZOZ Przychodnia Profilaktyki i Leczenia Uzależnień
Bielsko-Biała
Mostowa 1 43-300 Bielsko-Biała
tel.: 033 812-30-42, 033 812-30-41, fax: 033 811-39-23
email: zozbielskobiala@pro.net.pl
3. Oddział Dzienny
ul. Mostowa 1 43-300 Bielsko-Biała
tel.: 033 822 79 83, fax: j.w.
email: motu_bb@wp.pl
4. Przychodnia Terapii Uzależnienia od Alkoholu i Współuzależnienia
Mostowa 1 43-300 Bielsko-Biała
tel.: 033 822 079 83, fax: j.w. , email: motu_bb@wp.pl
5. Oddział Leczenia Zespołów Abst.
K. Miarki 11 43-300 Bielsko-Biała
tel.: 338193460

Bytom

6. Zakład Lecznictwa Ambulatoryjnego w Bytomiu Poradnia Terapii Uzależnień od
Alkoholu
Wrocławska 6 41-902 Bytom
tel.: 032/2818419

Chorzów

7. Poradnia dla Osób Uzależnionych od Alkoholu
Katowicka 77 41-500 Chorzów
tel.: 032/2413942

Czechowice-Dziedzice

8. Niepubliczny ZOZ "UBEZPIECZALNIA" Sp. z o.o. Przychodnia nr 1 Czechowice Dziedzice
Sienkiewicza 8 43-502 Czechowice-Dziedzice
tel.: 032 215-32-41, fax: 032 215-59-17

Czeladź

9. SP ZOZ Przychodnia Specjalistyczna Poradnia dla Osób Uzależnionych od Alkoholu
Szpitalna 5 41-250 Czeladź
tel.: 032 265-14-49

Częstochowa

10. OTUoA Parzymiechy Dzienny Oddział Terapii Uzależnienia od Alkoholu
w Częstochowie
Ogrodowa 66 42-200 Częstochowa
tel.: 034 368-15-20, fax: 034 361-49-40
12. NZOZ Przychodnia Lekarska "Profil-Med" s.c. Poradnia Leczenia Uzależnień
Orzechowa 14 42-280 Częstochowa
tel.: 034/360 71 30
email: profil-med@xsystem.com.pl
13. Poradnia Terapii Uzależnień od Alkoholu i Współuzależnienia Częstochowa
Ogrodowa 66 42-200 Częstochowa
tel.: 034 368-15-20, fax: 034 361-49-40

Dąbrowa Górnicza

14. Poradnia dla Osób Uzależnionych od Alkoholu - Niepubliczny Specjalistyczny ZOZ -
Przychodnia "Merkury"
Adamieckiego 13 41-300 Dąbrowa Górnicza
tel.: 032/ 262 36 71 w. 142

Gliwice

15. Poradnia Leczenia Uzależnień przy Centrum Zdrowia Psychicznego i Leczenia
Uzależnień
Dębowa 5 44-100 Gliwice
tel.: 032/27 03 758, 032/ 231 86 15, fax: 032/27 03 758 w. 20
email: czpilu@mp.pl

Gorzyce

16. WOTU AiW Gorzyce
Zamkowa 8 44-350 Gorzyce
tel.: 032 45-11-172
17. Przychodnia Terapii Uzależnienia od Alkoholu i Współuzależnienia Gorzyce
Zamkowa 8 44-350 Gorzyce
tel.: 032 45-11-205
18. WOTU AiW Gorzyce
Zamkowa 8 44-350 Gorzyce
tel.: 032 45-11-172

Jastrzębie Zdrój

19. Poradnia Terapii Uzależnienia i Współuzależnienia od Alkoholu przy Niepublicznym Wielospecjalistycznym ZOZ SALUS
Wrocławska 12 44-335 Jastrzębie Zdrój
tel.: 032/47 18 739, 032/ 47 13 999, fax: 032/ 47 13 771
email: SALUSJZ.@poczta.onet.pl
20. Poradnia Leczenia Uzależnienia i Współuzależnienia od Alkoholu - NSZOZ "Neuro-Med" Centrum Terapii Nerwic, Depresji i Uzależnień
1 Maja 20 44-330 Jastrzębie Zdrój
tel.: 032/ 47 67 355 , email: NEURO-MED@wp.pl

Jaworzno

21. NZOZ ZLO Sp. z o.o. Poradnia dla Osób Uzależnionych od Alkoholu
Grunwaldzka 235 43-609 Jaworzno
tel.: 6163655 w.43

Katowice

22. Przychodnia Terapii Uzależnienia od Alkoholu i Współuzależnienia Katowice
ul. Korczaka 27 40-340 Katowice
tel.: 032 256-82-09, fax: 032 256-83-05
23. Oddział Psychiatrii Pododdział Leczenia Uzależnienia od Alkoholu
ul. Korczaka 27 40-340 Katowice
tel.: 032 256-82-09, fax: 032 256-83-05
24. Przychodnia Terapii Uzależnienia od Alkoholu i Współuzależnienia Katowice
Żelazna 1 40-851 Katowice
tel.: 032 258-56-88
25. Poradnia Ośrodka Terapii Uzależnienia od Alkoholu i Współuzależnienia
Korczaka 2 40-338 Katowice

tel.: 032 256 95 82, 20490 70, fax: 2048848
email: poczta@otu.med.pl

26. Oddział Dzienny Ośrodka Terapii
Korczaka 2 40-338 Katowice
tel.: 032 256 95 82, 20490 70, fax: 2048848
email: poczta@otu.med.pl

27. Ośrodek Promocji Zdrowia, Trzeźwości i Rozwoju Osobistego NZOZ
Rolna 7 40-555 Katowice
tel.: 032/252 10 71 w.158
email: aztiro@poczta.onet.pl

28. Społeczny Zakład Lecznictwa Ambulatoryjnego w Katowicach Przychodnia nr 5 Poradnia
Leczenia Uzależnienia od Alkoholu
Zawiszy Czarnego 7a 40-871 Katowice
tel.: 032/2545271

Kłobuck

29. ZOZ w Kłobucku Przychodnia Specjalistyczna Poradnia Odwykowa
Rómmla 4a 42-100 Kłobuck
tel.: 317 26 55

Lędziny

30. Miejski Zespół Opieki Zdrowotnej w Lędzinach
ul. Asnyka 2 43-140 Lędziny
tel.: 032 216-62-87

Lubliniec

31. Wojewódzki Oddział Neuropsychiatryczny Oddział Terapii Uzależnienia od Alkoholu
Grunwaldzka 48 42-700 Lubliniec
tel.: 034/356 24 51 w. 236, fax: 034/356 28 80

Mikołów

32. **Poradnia Leczenia Odwykowego**
Wyzwolenia 5 43-190 Mikołów
tel.: brak telefonu

Myszków

33. ZOZ w Myszkowie Poradnia Leczenia Uzależnień

Skłodowskiej 7 42-300 Myszków
tel.: 034 313-49-85

Mysłowice

34. Dzienny Oddział Terapii Uzależnienia od Alkoholu
Rynek 21/22 41-400 Mysłowice
tel.: 034 22 22 907 , email: ptuiw@interia.pl
35. Przychodnia Terapii Uzależnienia od Alkoholu i Współuzależnienia
Rynek 21/22
41-400 Mysłowice
tel.: 034 22 22 907 , email: ptuiw@interia.pl

Parzymiechy

36. Całodobowy Oddział Terapii Uzależnień Parzymiechy
Częstochowska 1 42-164 Parzymiechy
tel.: 034 318-91-54, fax: 034 318-94-46
email: otua.kadry.post.pl
37. Oddział Leczenia Alkoholowych Zespołów Abstynencyjnych
Częstochowska 1 42-164 Parzymiechy
tel.: 034 318-91-54, fax: 034 318-94-46
38. Oddział Leczenia Alkoholowych Zespołów Abstynencyjnych
Częstochowska 1 42-164 Parzymiechy
tel.: 034 318-91-54, fax: 034 318-94-46

Piekary Śląskie

39. Niepubliczny ZOZ "LAMBDA" Poradnia Terapii Uzależnienia od Alkoholu i
Współuzależnienia Piekary Śląskie
Wyzwolenia 2A 41-940 Piekary Śląskie
tel.: 032 287-11-41, fax: 032 287-11-41

Pszczyna

40. Poradnia Odwykowa dla Osób Uzależnionych od Alkoholu Specjalistyczny Zakład opieki
Zdrowotnej HIPOKRATES
Dworcowa 23 43-200 Pszczyna
tel.: 032/210 38 80

Pszów

41. Niepubliczny ZOZ - Poradnia Terapii Uzależnienia od Alkoholu i Współuzależnienia
Andersa 22 44-370 Pszów
tel.: 032/72 91 315, fax: 032/72 91 315

Pławniowice

42. Zespół Wojewódzkich Przychodni Specjalistycznych w Katowicach Wojewódzki Ośrodek Leczenia Uzależnień Pławniowice
Cmentarna 18 44-171 Pławniowice
tel.: 032 230 32 47, 0 502 276 249, fax: 032 230 32 47

Racibórz

43. Poradnia Profilaktyki i Terapii Uzależnień
Bema 4 47-400 Racibórz
tel.: 03/ 415 38 35, fax: 032/415 37 28
email: zlaraciborz@studiobit.pl

Ruda Śląska

44. Poradnia dla osób z problemami alkoholowymi
Osiedlowa 17 41-710 Ruda Śląska
tel.: 032 242 03 09, fax: 2420309
email: osalk@2poczta.onet.pl
45. Dzienny Oddział Odwykowy
Osiedlowa 17 41-710 Ruda Śląska
tel.: 032 242 03 09, fax: 2420309
email: osalk@2poczta.onet.pl

Rybnik

46. Oddział Odwykowy dla Kobiet SP ZOZ-u Państwowego Szpitala dla Nerwowo i Psychiczenie Chorych
Gliwicka 33 44-201 Rybnik
tel.: 032/42 265 61, fax: 032/422 68 75
email: szpital@psychiatria.com

Siemianowice Śląskie

47. Przychodnia Terapii Uzależnień W Siemianowicach Śląskich
Aleja Młodych 16 41-100 Siemianowice Śląskie
tel.: 032 765 41 38
email: uzaleznienia1@poczta.onet.pl

Skoczów

48. Całodobowy Oddział Terapii Uzależnienia od Alkoholu
Katowicka 21 43-430 Skoczów
tel.: 334791994

Sosnowiec

49. Miejski Ośrodek Psychoterapii i Leczenia Uzależnienia od Alkoholu - Zakład Lecznictwa Ambulatoryjnego
1 Maja 33 41-200 Sosnowiec
tel.: 032/266 24 34, 032/ 266 39 69

Tarnowskie Góry

50. Przychodnia Leczenia Uzależnienia od Alkoholu i Współuzależnienia w Tarnowskich G.
Piłsudskiego 16 42-600 Tarnowskie Góry
tel.: 032 285-28-28 wew.37

Toszek

51. Szpital Psychiatryczny w Toszku Oddział Rehabilitacji Odwykowej
Gliwicka 5 44-180 Toszek
tel.: 032 233 41 12, fax: 032 233 52 44
email: info@szpitaltoszek.pl

Tychy

52. Ośrodek Terapii Uzależnień - NZOZ "Novatrix"
Bukowa 20 43-100 Tychy
tel.: 032/ 327 51 83, 0601 49 31 75, fax: 032/ 327 51 83

Ustroń

53. Poradnia Terapii Uzależnienia i Współuzależnienia przy NZOZ MEDICA
Drozdów 6 43-450 Ustroń
tel.: 033/854 56 16, fax: 033/854 56 16
email: nzozmedica@poczta.fm

Wisła

54. Niepubliczny ZOZ "Dziehcinka" - Poradnia dla Osób z Problemami Alkoholowymi
Dziehcinka 4 43-460 Wisła
tel.: 033/855 21 12, fax: 033/855 21 12
email: dziehcinka@wp.pl

Wodzisław Śląski

55. Ośrodek Terapii Uzależnień Dzienny Oddział Odwykowy Wodzisław Śląski
26-go Marca 51 44-300 Wodzisław Śląski
tel.: 032 456-00-31 w.252
56. Niepubliczny ZOZ Poradnia Terapii Uzależnienia od Alkoholu i Współuzależnienia

Wodzisław Śląski
26-go Marca 51 44-300 Wodzisław Śląski
tel.: 032 456-00-31 w.252

Wola

57. Niepubliczny ZOZ Centrum Leczenia Uzależnień w Woli
Poprzeczna 1 43-225 Wola
tel.: 032 211 97 99
email: NZOZ.uzaleznienia.wp.pl

Zabrze

58. SP ZOZ Ośrodek Profilaktyki i Leczenia Uzależnień Dzienny Oddział Terapii Uzależnień w Zabrze
Park Hutniczy 6 41-800 Zabrze
tel.: 032 278 11 99, 032 271 84 42, fax: 032 278-11-99 w.104
email: opilu@data.pl
59. SP ZOZ Ośrodek Profilaktyki i Leczenia Uzależnień Poradnia Terapii Uzależnienia od Alkoholu I Współuzależnienia w Zabrze
Park Hutniczy 6 41-800 Zabrze
tel.: 032 271 84 42, 032 278-11-99, fax: 032 278-11-99 w.104

Zawiercie

60. Poradnia Leczenia Uzależnień Alkoholowych i Współuzależnień w Przychodni Rejonowo-Specjalistycznej nr 5
Piłsudskiego 80 42-400 Zawiercie
tel.: 032/67 220 11 w. 21

Świętochłowice

61. Ośrodek Rozwiązywania Problemów Alkoholowych
Wallisa 2 41-605 Świętochłowice
tel.: 032/ 24 53 872

Żory

62. NZOZ Poradnia Zdrowia Psychicznego i Uzależnień - Przychodnia terapii Uzależnienia od Alkoholu i Współuzależnienia
Męczenników Oświęcimskich 46 44-240 Żory
tel.: 032/ 434 19 54, 602233862

Żywiec

63. Dzienny Oddział Odwykowy
Al. Wolności 2 34-300 Żywiec
tel.: 033 861 00 83, fax: j.w.

64. Poradnia Leczenia Uzależnień
Al. Wolności 2 34-300 Żywiec
tel.: 033 861 00 83, fax: j.w.

ZAŁĄCZNIK NR III

WYKAZ WYDZIAŁÓW RODZINNYCH I NIELETNICH PRZY SĄDACH REJONOWYCH NA TERENIE WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

1. Sąd Rodzinny i Nieletnich w Będzinie

Wydział III Rodzinny i Nieletnich
42-501 Będzin, ul. Sączewskiego 23
tel.: (0-32)267-39-50,267-45-89,267-38-73, fax:267-39-50,267-45-89,2673873

2. Sąd Rodzinny i Nieletnich w Bielsku-Białej

Wydział IV Rodzinny i Nieletnich
43-300 Bielsko-Biała, ul. Mickiewicza 22
tel.: (0-33)822-16-88(-9),812-22-20

3. Sąd Rodzinny i Nieletnich w Bytomiu

Wydział III Rodzinny i Nieletnich
41-902 Bytom, ul. Piekarska 1
tel.: (0-32)281-94-41(-6),281-49-09, fax: 281-39-51

4. Sąd Rodzinny i Nieletnich w Chorzowie

Wydział III Rodzinny i Nieletnich
41-500 Chorzów, ul. dr. Józefa Rostka 2
tel.: (0-32)349-94-13,349-94-14, fax: 349-94-13

5. Sąd Rodzinny i Nieletnich w Cieszynie

Wydział III Rodzinny i Nieletnich
43-400 Cieszyn, ul. Garncarska 8
tel.: (0-33)852-11-16,852-11-18, fax: 852-11-45

6. Sąd Rodzinny i Nieletnich w Częstochowie

Wydział V Rodzinny i Nieletnich
42-200 Częstochowa, ul. Dąbrowskiego 23/35
tel.: (0-34)324-50-15,324-19-30, fax: 364-43-21

7. Sąd Rodzinny i Nieletnich w Dąbrowie Górniczej

Wydział III Rodzinny i Nieletnich
41-300 Dąbrowa Górnicza, ul. Graniczna 21
tel.: (0-32)295-94-00
fax: 295-94-83,295-94-00

8. Sąd Rodzinny i Nieletnich w Gliwicach

Wydział IV Rodzinny i Nieletnich
44-100 Gliwice, ul. Powstańców Warszawy 23
tel.: (0-32)238-20-81, fax: 231-25-74

9. Sąd Rodzinny i Nieletnich w Jastrzębiu-Zdroju

Wydział III Rodzinny i Nieletnich
44-330 Jastrzębie-Zdrój, ul. 1 Maja 32
tel.: (0-32)476-27-15, fax: 476-27-15

10. Sąd Rodzinny i Nieletnich w Jaworznie

Wydział III Rodzinny i Nieletnich
43-600 Jaworzno, ul. Grunwaldzka 28
tel.: (0-32)616-30-41,616-31-45,616-33-47, fax: 616-33-35,616-31-35 wew. 42

11. Sąd Rodzinny i Nieletnich w Katowicach

Wydział V Rodzinny i Nieletnich
40-078 Katowice, ul. Pl. Wolności 10
tel.: (0-32)258-36-31(-2),259-87-73, fax: 259-67-51

12. Sąd Rodzinny i Nieletnich w Lublińcu

Wydział III Rodzinny i Nieletnich
42-700 Lubliniec, ul. Sądowa 3
tel.: (0-34)356-30-60, fax: 356-24-47

13. Sąd Rodzinny i Nieletnich w Mikołowie

Wydział III Rodzinny i Nieletnich
43-190 Mikołów, ul. Kard. St. Wyszyńskiego 12/14
tel.: (0-32)226-25-60,226-27-25, fax: 226-41-79

14. Sąd Rodzinny i Nieletnich w Mysłowicach

Wydział III Rodzinny i Nieletnich
41-400 Mysłowice, ul. Krakowska 2
tel.: (0-32)222-60-21,222-37-34,222-23-18, fax: 222-60-23

15. Sąd Rodzinny i Nieletnich w Myszkowie

Wydział III Rodzinny i Nieletnich
42-300 Myszków, ul. Kwiatkowskiego 2
tel.: (0-34)313-51-75,313-12-33, fax: 313-12-33

16. Sąd Rodzinny i Nieletnich w Pszczynie

Wydział III Rodzinny i Nieletnich
43-200 Pszczyna, ul. Bogedaina 14
tel.: (0-32)210-43-00 wew. 20, fax: 210-43-00 wew. 34

17. Sąd Rodzinny i Nieletnich w Raciborzu

Wydział III Rodzinny i Nieletnich
47-400 Racibórz, ul. Nowa 29
tel.: (0-32)415-28-20, fax: 415-30-45

18. Sąd Rodzinny i Nieletnich w Rudzie Śląskiej

Wydział III Rodzinny i Nieletnich
41-710 Ruda Śląska, ul. 1 Maja 225
tel.: (0-32)242-02-16(-8), fax: 242-09-41

19. Sąd Rodzinny i Nieletnich w Rybniku

Wydział IV Rodzinny i Nieletnich
44-201 Rybnik, ul. Pl. Kopernika 2
tel.: (0-32)426-00-15(-9),426-00-20(-3), fax: 426-00-14

20. Sąd Rodzinny i Nieletnich w Sosnowcu

Wydział IV Rodzinny i Nieletnich
41-200 Sosnowiec, ul. Kaliska 7
tel.: (0-32)296-18-91(-3)

21. Sąd Rodzinny i Nieletnich w Tarnowskich Górach

Wydział III Rodzinny i Nieletnich
42-600 Tarnowskie Góry, ul. Opolska 17
tel.: (0-32)381-83-10, fax: 381-83-35

22. Sąd Rodzinny i Nieletnich w Tychach

Wydział III Rodzinny i Nieletnich
43-100 Tychy, ul. Budowlanych 33
tel.: (0-32)219-30-04(-8),219-28-05, fax: 219-30-09

23. Sąd Rodzinny i Nieletnich w Wodzisławiu Śląskim

Wydział III Rodzinny i Nieletnich
44-300 Wodzisław Śląski, ul. Sądowa 3
tel.: (0-32)455-32-87,455-19-55
fax: 455-34-55

24. Sąd Rodzinny i Nieletnich w Zabrze

Wydział III Rodzinny i Nieletnich
41-800 Zabrze, ul. 3 Maja 21
tel.: (0-32)271-43-18,271-04-45, fax: 370-12-78

25. Sąd Rodzinny i Nieletnich w Zawierciu

Wydział III Rodzinny i Nieletnich
42-400 Zawiercie, ul. Leśna 4
tel.: (0-32)672-11-18,672-19-81, fax: 672-19-81,672-20-69,672-11-18

26. Sąd Rodzinny i Nieletnich w Żorach

Wydział III Rodzinny i Nieletnich
44-240 Żory, ul. Al. Zwycięstwa 15
tel.: (0-32)475-96-00

27. Sąd Rodzinny i Nieletnich w Żywcu

Wydział III Rodzinny i Nieletnich
34-300 Żywiec, ul. Kościuszki 39
tel.: (0-33)861-26-26,861-29-91,861-90-18
fax: 861-42-36

ZAŁĄCZNIK NR IV

**JEDNOSTKI TERENOWE POLICJI PODLEGŁE KOMENDZIE
WOJEWÓDZKIEJ POLICJI W KATOWICACH**

Jednostka podległa	Adres	Telefon, fax	E- mail, strona www
Komenda Powiatowa Policji w Będzinie	42-500 Będzin ul. Bema 1	tel. (032) 3680200 fax (032) 3680244 tel.dyż. (032) 2673397	bedzin@policja.katowice.pl
Komenda Powiatowa Policji w Będzinie	43-300 Bielsko-Biała ul. Rychlińskiego 17	tel. (033) 8121200 fax (033) 8121244 tel.dyż. (033) 8157895	www.policja.bielsko.pl oficer_prasowy@policja.bielsko.pl
Komenda Miejska Policji w Bytomiu	41-902 Bytom ul. Powstańców Warszawskich 74	tel. (032) 3888200, fax (032) 3888244 tel.dyż. (032) 2810665	www.policja.katowice.pl/rejon/bytom bytom@policja.katowice.pl
Komenda Miejska Policji w Chorzowie	41-503 Chorzów ul. Legnicka 1	tel. (032) 7715200 fax (032) 7715244 tel.dyż. (032) 7715255	www.policja.katowice.pl/rejon/chorzow chorzow@policja.katowice.pl
Komenda Powiatowa Policji w Cieszynie	43-400 Cieszyn ul. Wojska Polskiego 2	tel. (033) 8516200 fax (033) 8516244 tel.dyż. (033) 8524109	cieszyn@policja.katowice.pl
Komenda Miejska Policji w Częstochowie	42-200 Częstochowa ul. Popieluszki 5	tel. (034) 3691900 fax (034) 3691244 tel.dyż. (034) 3680452	www.czestochowa.kmp.gov.pl kontakt@czestochowa.kmp.gov.pl
Komenda Miejska Policji w Dąbrowie Górniczej	41-300 Dąbrowa Górnicza Al. Piłsudskiego 11	tel. (032) 6394200 fax (032) 6394244 tel.dyż. (032) 6394255	www.policja.katowice.pl/rejon/dabrowa dabrowa@policja.katowice.pl
Komenda Miejska Policji w Gliwicach	44-100 Gliwice ul. Powstańców Warszawy 12	tel. (032) 3399200 fax (032) 3399244 tel.dyż. (032) 3399255	www.gliwice.kmp.gov.pl policja@gliwice.kmp.gov.pl
Komenda Miejska Policji w Jastrzębiu Zdroju	44-335 Jastrzębie Zdrój ul. Śląska 12	tel. (032) 4787200 fax (032) 4787244 tel.dyż. (032) 4740099	www.policja.katowice.pl/rejon/jastrzeb jastrzeb@policja.katowice.pl
Komenda Miejska Policji w Jaworznie	43-600 Jaworzno ul. Narutowicza 1	tel. (032) 6183200 fax (032) 6183244 tel.dyż. (032) 6163903	www.kmp.jaw.pl rzecznik@kmp.jaw.pl
Komenda Miejska Policji w Katowicach	40-038 Katowice ul. Lompy 19	tel. (032) 2511579 fax (032) 2002244 tel.dyż. (032) 2511578	katowice@policja.katowice.pl
Komenda Powiatowa Policji w Kłobucku	42-100 Kłobuck ul. Boh. Bitwy pod Mokrą 5	tel. (034) 3109200 fax (034) 3109244 tel.dyż. (034) 3109255	klobuck@policja.katowice.pl
Komenda Powiatowa Policji w Lublińcu	42-700 Lubliniec ul. Oświęcimska 6	tel. (034) 3533200 fax (034) 3533244 tel.dyż. (034) 3532255	lubliniec@policja.katowice.pl
Komenda Powiatowa Policji w Mikołowie	43-190 Mikołów ul. Karola Miarki 3	tel. (032) 7377200 fax (032) 7377244 tel.dyż. (032) 7377255	mikolow@policja.katowice.pl
Komenda Miejska Policji w Mysłowicach	41-400 Mysłowice ul. Starokościelna 2	tel. (032) 3173200 fax (032) 3173244 tel.dyż. (032) 3173255	myslowic@policja.katowice.pl
Komenda Powiatowa Policji w Myszkowie	42-300 Myszków ul. Kościuszki 105	tel. (034) 3137600 fax (034) 3137644 tel.dyż. (034) 3137655	myszkow@policja.katowice.pl
Komenda Miejska Policji w Piekarach Śląskich	41-940 Piekary Śląskie ul. Kalwaryjska 62	tel. (032) 3936200 fax (032) 3936244 tel.dyż. (032) 3936255	piekary@policja.katowice.pl
Komenda Powiatowa Policji w Pszczynie	43-200 Pszczyna ul. Bogedaina 18	tel. (032) 4493200 fax (032) 4493244 tel.dyż. (032) 4493255	www.policja.katowice.pl/rejon/pszczyn a pszczyna@policja.katowice.pl

Komenda Powiatowa Policji w Raciborzu	47-400 Racibórz Pl. Wolności 8	tel. (032) 4594200 fax (032) 4594244 tel.dyż. (032) 4190916	www.policja.katowice.pl/rejon/raciborz raciborz@policja.katowice.pl
Komenda Miejska Policji w Rudzie Śląskiej	41-709 Ruda Śląska ul.Hallera 9	tel. (032) 2449200 fax (032) 2449244 tel.dyż. (032) 2442524	www.policja.katowice.pl/rejon/rudasl rudasl@policja.katowice.pl
Komenda Miejska Policji w Rybniku	44-200 Rybnik Pl. Armii Krajowej 5	tel. (032) 422 10 91 do 94 fax (032) 422 10 91 wew. 244	www.policja.rybnik.pl rybnik@policja.katowice.pl
Komenda Miejska Policji w Siemianowicach Śląskich	41-100 Siemianowice Śląskie ul. Jana Pawła II 16	tel. (032) 3596200 fax (032) 3596244 tel.dyż. (032) 2203325	siemiano@policja.katowice.pl
Komenda Miejska Policji w Sosnowcu	41-200 Sosnowiec ul. Piłsudskiego 2	tel. (032) 2961200 fax (032) 2961244 tel.dyż. (032) 2961255	sosnowie@policja.katowice.pl
Komenda Miejska Policji w Świętochłowicach	41-600 Świętochłowice ul. Wojska Polskiego 16c	tel. (032) 3490200 fax (032) 3490244 tel.dyż. (032) 3490255	www.policja.katowice.pl/rejon/swietoch swietoch@policja.katowice.pl
Komenda Powiatowa Policji w Tarnowskich Górach	42-600 Tarnowskie Góry ul. Bytomska 6	tel. (032) 3935200 fax (032) 3935244 tel.dyż. (032) 2853955	www.policja.katowice.pl/rejon/tarnogory tarnogory@policja.katowice.pl
Komenda Miejska Policji w Tychach	43-100 Tychy Al. Bielska 46	tel. (032) 3256200 fax (032) 3256244 tel.dyż. (032) 2191375	www.policja.katowice.pl/rejon/tychy mailto:tychy@policja.katowice.pl
Komenda Powiatowa Policji w Wodzisławiu Śląskim	44-313 Wodzisław Śl. ul. Kokoszycka 180b	tel. (032) 4537200 fax wew. 4537244 tel.dyż. (032) 4537255	wodzisl@policja.katowice.pl
Komenda Miejska Policji w Zabrze	41-800 Zabrze ul. 1-go Maja 10	tel. (032) 2779200 fax (032) 2779244 tel.dyż. (032) 2711875	www.zabrze.kmp.gov.pl policja@zabrze.kmp.gov.pl
Komenda Powiatowa Policji w Zawierciu	42-400 Zawiercie ul. Kasprowicza 9	tel. (032) 6738200 fax (032) 6738244 tel.dyż. (032) 6722055	www.policja.katowice.pl/rejon/zawierci zawierci@policja.katowice.pl
Komenda Miejska Policji w Żorach	44-240 Żory ul. Wodzisławska 3	tel. (032) 4788200 fax (032) 4788244 tel.dyż. (032) 4788255	policja-zory@neostrada.pl
Komenda Powiatowa Policji w Żywcu	34-300 Żywiec Aleja Piłsudskiego 52	tel. (033) 8604200 fax (033) 8604244 tel.dyż. (033) 8616038	www.policja.zywiec.pl kpp@policja.zywiec.pl

ZALĄCZNIK NR V

WYKAZ SCHRONISK DLA NIELETNICH I ZAKŁADÓW POPRAWCZYCH

Nazwa	Adres	Telefon/fax
"Typ 03" Gospodarstwo Pomocnicze przy Zakładzie Poprawczym i Schronisku dla Nieletnich	47-400 Racibórz Adamczyka 10 woj. śląskie, powiat: raciborski, gmina: Racibórz	tel (32) 4153515
Zakład Poprawczy i Schronisko dla Nieletnich	42-400 Zawiercie Mrzygłodzka 35 woj. śląskie, powiat: zawierciański, gmina: Zawiercie	tel (32) 6722496 tfx (32) 6721365
Zakład Poprawczy i Schronisko dla Nieletnich	43-200 Pszczyna Zdrojowa 64 woj. śląskie, powiat: pszczyński, gmina: Pszczyna	tel (32) 2103017
"Dorbud" S.A. PBU. Schronisko dla Nieletnich	28-400 Gacki woj. świętokrzyskie, powiat: pińczowski, gmina: Pińczów	tel (41) 3571602
Gospodarstwo Pomocnicze Typ 03 przy Zakładzie Poprawczym	62-065 Grodzisk Wielkopolski Bukowska 18 woj. wielkopolskie, powiat: grodziski, gmina: Grodzisk Wielkopolski	tel (61) 4445640
Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy	46-100 Namysłów Piastowska 8 woj. opolskie, powiat: namysłowski, gmina: Namysłów	tel (77) 4100530
Schronisko dla Nieletnich	26-800 Stawiszyn1 woj. mazowieckie, powiat: białobrzegi, gmina: Białobrzegi	tel (48) 6132261
Schronisko dla Nieletnich	62-010 Pobiedziska Władysława Jagiełły 34 woj. wielkopolskie, powiat: poznański, gmina: Pobiedziska	tel (61) 8177197 fax (61) 8177975
Schronisko dla Nieletnich. Zakład Poprawczy	02-260 Warszawa Lipowczana 3 woj. mazowieckie, powiat: warszawski, gmina: Warszawa	tel (22) 8685332
Warsztaty Szkolne przy Zakładzie Poprawczym i Schronisku dla Nieletnich	95-050 Konstantynów Łódzki Ignacew 9 woj. łódzkie, powiat: pabianicki, gmina: Konstantynów Łódzki	tel (42) 2112496
Zakład Poprawczy	86-170 Nowe Bydgoska 4 woj. kujawsko-pomorskie, powiat: świecki, gmina: Nowe	tel (52) 3327369
Zakład Poprawczy	62-240 Trzemeszno Mickiewicza 35 woj. wielkopolskie, powiat: gnieźnieński,	tel (52) 3154259 fax (52) 3154260

	gmina: Trzemeszno	
Zakład Poprawczy	61-369 Poznań Wagrowska 1 woj. wielkopolskie, powiat: poznański, gmina: Poznań	tel (61) 8773719 tfx (61) 8793292
Zakład Poprawczy	62-065 Grodzisk Wielkopolski Bukowska 18 woj. wielkopolskie, powiat: grodziski, gmina: Grodzisk Wielkopolski	tel (61) 4421153
Zakład Poprawczy	96-330 Studzieniec woj. mazowieckie, powiat: żyrardowski, gmina: Puszcza Mariańska	tel (46) 8318170
Zakład Poprawczy i Schronisko dla Nieletnich	86-010 Koronowo Dworcowa 36 woj. kujawsko-pomorskie, powiat: bydgoski, gmina: Koronowo	tel (52) 3820005 fax (52) 3822421
Zakład Poprawczy i Schronisko dla Nieletnich	95-050 Konstancynów Łódzki Ignacew 9 woj. łódzkie, powiat: pabianicki, gmina: Konstancynów Łódzki	tel (42) 2112480 tfx (42) 2111258

ZALĄCZNIK NR VI

WYKAZ TELEFONICZNYCH LINII SPECJALNYCH

Dyżury telefoniczne psychologów i pedagogów - specjalistów w dziedzinie uzależnień:

0 801 199 990 - Ogólnopolski Telefon Zaufania

Narkotyki - Narkomania

Telefon oferuje: informację o sieci profesjonalnej pomocy, miniedukację, wsparcie psychologiczne.

Czynny od 16.00 do 21.00 codziennie

0 800 12 02 89 - Infolinia Stowarzyszenia KARAN

Informacja skierowująca i pomoc w problemach związanych z narkotykami

Połączenie bezpłatne, czynne od pn. do pt., w godzinach 10.00 - 17.00

0 801 12 00 02 - Niebieska linia - przemoc w rodzinie

Połączenie płatne, jak za pierwszy impuls,

czynne: pon.-sob. 10.00-22.00 niedz. 10.00-16.00

0 801 109 696 - Infolinia Pogotowia Makowego

Towarzystwo „Powrót z U”

czynny codziennie od pon.-pt. 10.00-20.00, soboty 10.00-19.00

SLANG UŻYWANY W WYBRANYCH GRUPACH MŁODZIEŻOWYCH

Slang młodzieżowy - młodych

agent	- dowcipny koleś
akcja	- zabawna, fajna sytuacja
bagginsy	- szerokie spodnie
bajzel	- miejsce, w którym sprzedaje się narkotyki
bakać, jarać	- palić trawę
bania	- bardzo dobry humor
bańka	- 100 PLN
becel	- pieniądze
biba	- impreza, na której główną atrakcją jest alkohol
bit	- działka marihuany
blachara	- autostopowiczka
blaszki	- drobne
blokmen	- mieszkaniec bloku
blunt	- baton
bronx	- piwo
bluzgać	- wyrażać się wulgarnie
bransolety	- kajdanki
chcica	- silna ochota
checker	- osoba, która przy malowaniu graffiti wypatruje policji
Chinol	- Chińczyk
cienias	- słabeusz
czaić	- rozumieć
dać komuś szluga	- poczęstować papierosem
dermoszpan	- kurtka, płaszcz
dół	- złe samopoczucie
drag	- narkotyk
dupencja	- atrakcyjna dziewczyna
dziękowa	- dziękuje
dżampireza	- impreza
echoboy, xeroboy	- naśladownik innych
eloł	- cześć
fajka	- papieros
fak of	- otrzep się
farmazon	- bzdura
faza	- odlot
foka	- dziewczyna
freestyle	- rapować bez przygotowania
fugle	- papierosy
full wypas	- coś fajnego
fura, gablota	- samochód
gej	- używane do kolegów (bez skojarzeń)
gibon	- porcja marihuany
giet	- 1 gram zielonego
gites	- (inaczej git) świetnie

gitny	- świetny, wspaniały, spoko
glany	- czarne ciężkie buty
gnojek	- młodszy kolega
good shit	- dobry materiał
gouda	- wódka
granaty	- mieszanina alkoholu
gras	- marihuana
grzać	- dawać sobie w żyłę
guloń	- osoba miła, ale trochę gapiowata
hajc	- pieniądze
hasz	- haszysz
hawira	- mieszkanie
hejo	- cześć
helena	- heroina
heleniarz	- osoba biorąca heroinę
hery	- włosy
hetać	- ciężko pracować
hiena	- osoba która cały czas jest na ulicy i wie o wszystkich dzielnicowych sprawach
huczeć	- szukać zaczepki
jama	- miejsce dla narkotyków
jaźwa	- morda
jednokomórkowiec	- posiadacz telefonu komórkowego, ostentacyjnie się z nim obnoszący
jest plastikowo	- kiepski klimat
j.s.m.	- jedyna słuszna muzyka
kabanos	- brzydka dziewczyna
kabona	- forsa
kaczor	- kac
kajdan	- łańcuch na rękę (złoty)
kaka	- gówno
kanar	- kontroler (w autobusie)
kapitał, kesz	- pieniądze
kij ci w oko	- odwal się
kijowo	- fatalnie
kirać	- wachać
kiracz	- ktoś wachający klej
klama	- spluwa
klasa	- coś super
klepce	- drobne
klimat	- nastrój
koksy	- sterydy
kolo	- kumpel
kompot	- opium własnej roboty
korba	- wariactwo
kostka	- gram haszu
koty	- nowi, nowicjusze
kucie	- stosunek seksualny
lamer, lama	- pozer/ktoś nieprzystosowany do życia
lansacja mózgu	- schizofrenia

lasencja, lola	- ładna dziewczyna
laska	- ładna, zgrabna dziewczyna
spoko niunia	- fajna dziewczyna
lepak	- pierdoła, cienias, frajer
Leszek	- bagatelizowany gość, mało rozgarnięty
lipa	- coś beznadziejnego
lokacja	- miejsce libacji
lol	- super
lorbas	- muł, lamus
lornetkowiec	- ktoś kto podgląda sąsiadów
lufa	- bomba
lukrecja	- dziewczyna
luz	- poparcie/wyrażenie zgody
luzara	- babka bez zahamowań
mała czarna	- brunetka
matex	- zioło
mela	- brzydka dziewczyna
melanż	- impreza
mendownia	- komisariat
miastowy	- bandzior
mieć przejebane	- popaść w niełaskę
miejscówka	- miejsce, gdzie można się spotkać
motyw	- zabawna lub ciekawa sytuacja (inaczej akcja)
najebka	- impreza alkoholowa
narciarz	- narkoman biorący kompot
narq	- na razie
naspawać się	- przyjąć narktyk
nielegal	- po cichu
obcinać	- przyglądać się
octowa	- brzydka dziewczyna
ostra sieka	- masakra
ozon, ganja	- marihuana
paka	- 10 zł
pakernia	- siłownia
pała	- policjant
paszkwil	- brzydka dziewczyna
pedał	- kumpel z osiedla
peeleny	- pieniądze
pezet	- kolega palący marihuanę
pipa	- dziewczyna
pióra	- włosy
poginać	- chodzić
przegiąć	- przesadzić
psy, suki	- policja
przybastować	- przestać
rozkminiać	- zastanawiać się
siara, sikacz	- wino niskiej jakości
siuwaks	- trawa
skroić	- ukraść
skumać	- zrozumieć

suka	- zołza
ściema	- kłamstwo
tag	- podpis
wazelina	- przesłodzone pochlebstwa
wazeliniarz	- człowiek nadskakujący komuś
wbijać	- wprosić się gdzieś
wdechowo zajebiście	- fajnie, wspaniale
wiochmen	- osoba pochodząca ze wsi
worki	- szerokie, skejtowskie spodnie
wtyka	- korzystna znajomość
wucet	- kulturalnie rzecz biorąc toaleta
wyczasany	- świetny
z wykurwem	- odważny, robiący wrażenie
zajawka	- pasja
zajob	- obsesja
zarazy	- młode prostytutki
zbijać	- wagarować
zet, zyl	- złoty
zgrywa	- żart
ziomale, ziomki	- koledzy
zlewać	- synonim olewać, nie przejmować się niczym
złamas	- koleś, którego nie znosisz
złapać fazę	- przyjemność spowodowana pić alkoholu
zmuła, zwała	- nuda
żarcie	- jedzenie

Slang grafitti

bombić	- malować nielegalnie na ulicach lub pociągach
crew	- zorganizowana grupa writerów posiadająca swoją nazwę.
hard-core	- nielegalne graffiti.
jam	- spotkanie writerów z różnych crews, miast lub krajów, podczas którego dochodzi do wspólnego malowania i wymiany doświadczeń.
jamować	- brać udział w jamie.
król	- najbardziej wszechstronny w danej kategorii writer, autor największej ilości wrzutów.
legal	- legalne graffiti, wykonane za wiedzą i przyzwoleniem właściciela powierzchni na którą zostało naniesione. Niekiedy na legalach można zarobić, jeśli wykonuje się je na specjalne zlecenie. Najczęściej jednak w takim przypadku zleceniodawca zapewnia jedynie zwrot kosztów. Tylko najlepsi mogą liczyć na poważniejsze pieniądze.
masterpiece	- szczególnie wyrafinowany piece.
piece	- obraz w stylu graffiti.
postawić toya	- nanieść na czyjeś graffiti słowo "toy", co oznacza dezaprobatę dla dzieła, bądź jego autora.
ruchomy tag	- tag na pociągu.
tag	- podpis writera, stanowiący zazwyczaj oddzielny utwór.
tager	- writer wykonujący tagi.

throw-up	- szybki wrzut, wypełniony jednym kolorem, z jednym konturem.
toy	- niedoświadczony lub niekompetentny writer.
whole-car	- graffiti zajmujące powierzchnię całej strony wagonu.
writer	- osoba zajmująca się writingiem.
writing	- sztuka graffiti.
wrzut	- utwór graffiti.

Slang hackerski

bomba czasowa	- program hackerski działający z opóźnieniem
bugi	- od ang. bug; nieprawidłowości w systemie (lub w sposobie jego administrowania), przez które można się włamać
crack	- program zgadujący hasła, lokalizujący słabe miejsca w plikach z hasłami
DDoS (Distributed Denial of Service)	- bardziej zaawansowana metoda DoS; polega na ataku rozproszonym poprzez jednoczesne przesyłanie pakietów IP z wielu komputerów
DoS (Denial of Service)	- technika hackerska polegająca na blokowaniu działania serwerów sieciowych poprzez wysyłanie mnóstwa pakietów IP, często mających zmodyfikowaną, niepoprawną konstrukcję; serwer zostaje przeciążony obsługiwaniem nadchodzących pakietów, zawiesza się lub przestaje działać
Exploit	- program wykorzystujący błędy w administrowaniu systemem i przydzielający większe prawa dostępu, furtka, śluza, tylne drzwi, tylne wejście, od ang. backdoors; program pozwalający obejść niektóre zabezpieczenia
Social engineering	- technika hackerska polegająca na wyłudzeniu w sposób bezpośredni haseł i innych poufnych informacji od użytkowników systemu, wykorzystując ich głupotę i naiwność; odbywa się to bez wykorzystywania żadnych aplikacji hackerskich
Spoofing	- technika polegająca na fałszowaniu i podszywaniu się pod cudze adresy IP; celem jest poznanie zaufanych adresów IP, pozwalających przejść przez system ochrony oparty tylko na identyfikacji tych adresów
Robak	- od ang. worm; zaawansowany typ wirusa potrafiący samoistnie się mnożyć i wysyłać kopie samego siebie do innych komputerów tworząc kolejny proces
Snifferek	- od ang. sniffing (węszyć); program zainstalowany w celu monitorowania i podsłuchiwanie sieci, mogący automatycznie przechwytywać hasła czy maile osób zalogowanych w systemie
Trojan	- inaczej koń trojański; program destrukcyjny udający program pożyteczny; po zainstalowaniu uruchamia dodatkowe funkcje powodujące wykonanie określonych zadań
Zombi	- inaczej komputer zombi; komputer przejęty przez hakera z zainstalowanymi funkcjami destrukcyjnymi

Slang sieciowy

admin	- administrator

ban	- kop z zakazem wstępu dla źle zachowującego się usera
flood	- kopiowanie wiele razy tych samych wypowiedzi
gadulec, gad	- gadu gadu
icek	- ICQ
kick	- kop dla źle zachowującego się usera
klikać	- rozmawiać
komp	- komputer
lagi	- opóźnienia w przepływie informacji
lama	- początkujący użytkownik programu/czatu
net	- internet
nick	- pseudonim na czacie
op	- operator (na chacie)
priv, szept	- rozmowa prywatna
procek	- procesor
prog	- program komputerowy
real	- szara codzienność
spam	- nachalna reklama
talkanie	- rozmowa
topik	- temat rozmowy
user	- użytkownik (np. czatownik)
wisieć	- określenie, którego używamy, gdy zawiesił się komputer (np. wiszę)
wpinać	- wchodzić do Internetu
wypalarka	- nagrywarka

ZAŁĄCZNIK NR VIII

USTAWA O POSTĘPOWANIU W SPRAWACH NIELETNICH

Dz.U. z 2002r. Nr 11, poz. 109.

- zm. z dn. 2002-05-17 sprost. Dz.U. z 2002r. Nr 58, poz. 542 (ogólne)

- zm. z dn. 2004-01-01 (Dz.U. z 2003r. Nr 137, poz. 1304 (art.3), Dz.U. z 2003r. Nr 223, poz. 2217 (art.39)).

Ustawa z dnia 26 października 1982 r.o postępowaniu w sprawach nieletnich.

(tekst jednolity)

W dążeniu do przeciwdziałania demoralizacji i przestępczości nieletnich i stwarzania warunków powrotu do normalnego życia nieletnim, którzy popadli w konflikt z prawem bądź z zasadami współżycia społecznego, oraz w dążeniu do umacniania funkcji opiekuńczo-wychowawczej i poczucia odpowiedzialności rodzin za wychowanie nieletnich na świadomych swych obowiązków członków społeczeństwa stanowi się, co następuje:

DZIAŁ I

Przepisy ogólne

Art. 1. § 1. Przepisy ustawy stosuje się w zakresie:

- 1) zapobiegania i zwalczania demoralizacji - w stosunku do osób, które nie ukończyły lat 18,
- 2) postępowania w sprawach o czyny karalne - w stosunku do osób, które dopuściły się takiego czynu po ukończeniu lat 13, ale nie ukończyły lat 17,
- 3) wykonywania środków wychowawczych lub poprawczych - w stosunku do osób, względem których środki te zostały orzeczone, nie dłużej jednak niż do ukończenia przez te osoby lat 21.

§ 2. Ilekroć w ustawie jest mowa o:

- 1) "nieletnich" - rozumie się przez to osoby, o których mowa w § 1,
- 2) "czynie karalnym" - rozumie się przez to czyn zabroniony przez ustawę jako:
 - a) przestępstwo lub przestępstwo skarbowe albo
 - b) wykroczenie określone w art. 51, 69, 74, 76, 85, 87, 119, 122, 124, 133 lub 143 Kodeksu wykroczeń.

Art. 2. Przewidziane w ustawie działania podejmuje się w wypadkach, gdy nieletni wykazuje przejawy demoralizacji lub dopuści się czynu karalnego.

Art. 3. § 1. W sprawie nieletniego należy kierować się przede wszystkim jego dobrem, dążąc do osiągnięcia korzystnych zmian w osobowości i zachowaniu się nieletniego oraz zmierzając w miarę potrzeby do prawidłowego spełniania przez rodziców lub opiekuna ich obowiązków wobec nieletniego, uwzględniając przy tym interes społeczny.

§ 2. W postępowaniu z nieletnim bierze się pod uwagę osobowość nieletniego, a w szczególności wiek, stan zdrowia, stopień rozwoju psychicznego i fizycznego, cechy charakteru, a także zachowanie się oraz przyczyny i stopień demoralizacji, charakter środowiska oraz warunki wychowania nieletniego.

Art. 3a. § 1. W każdym stadium postępowania sąd rodzinny może, z inicjatywy lub za zgodą pokrzywdzonego i nieletniego, skierować sprawę do instytucji lub osoby godnej zaufania w celu przeprowadzenia postępowania mediacyjnego.

§ 2. Instytucja lub osoba godna zaufania sporządza, po przeprowadzeniu postępowania mediacyjnego, sprawozdanie z jego przebiegu i wyników, które sąd rodzinny bierze pod uwagę, orzekając w sprawie nieletniego.

§ 3. Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, szczegółowe zasady i tryb przeprowadzania mediacji, regulując zwłaszcza warunki, jakim powinny odpowiadać instytucje i osoby uprawnione do jej przeprowadzania, sposób rejestracji tych instytucji i osób oraz szkolenia mediatorów, zakres i warunki udostępniania im akt sprawy, formę i zakres sprawozdania z przebiegu i wyników postępowania mediacyjnego, mając na względzie wychowawczą rolę postępowania mediacyjnego, interes pokrzywdzonego, dobrowolność i poufność mediacji oraz fachowość i bezstronność mediatora.

Art. 4. § 1. Każdy, kto stwierdzi istnienie okoliczności świadczących o demoralizacji nieletniego, w szczególności naruszanie zasad współżycia społecznego, popełnienie czynu zabronionego, systematyczne uchylanie się od obowiązku szkolnego lub kształcenia zawodowego, używanie alkoholu lub innych środków w celu wprowadzenia się w stan odurzenia, uprawianie nierzędu, włóczęgostwo, udział w grupach przestępczych, ma społeczny obowiązek odpowiedniego przeciwdziałania temu, a przede wszystkim zawiadomienia o tym rodziców lub opiekuna nieletniego, szkoły, sądu rodzinnego, Policji lub innego właściwego organu.

§ 2. Każdy, dowiedziawszy się o popełnieniu czynu karalnego przez nieletniego, ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym sąd rodzinny lub Policję.

§ 3. Instytucje państwowe i organizacje społeczne, które w związku ze swą działalnością dowiedziały się o popełnieniu przez nieletniego czynu karalnego ściganego z urzędu, są obowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym sąd rodzinny lub Policję oraz przedsięwziąć czynności niecierpiące zwłoki, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów popełnienia czynu.

Art. 4a. Podmioty współdziałające z sądem rodzinnym, a w szczególności: instytucje państwowe, społeczne lub jednostki samorządowe oraz osoby godne zaufania, w zakresie swego działania, udzielają na żądanie sądu rodzinnego informacji niezbędnych w toku postępowania.

DZIAŁ II

Środki zapobiegania i zwalczania demoralizacji i przestępczości nieletnich

Art. 5. Wobec nieletniego mogą być stosowane środki wychowawcze oraz środek poprawczy w postaci umieszczenia w zakładzie poprawczym; kara może być orzeczona tylko w wypadkach prawem przewidzianych, jeżeli inne środki nie są w stanie zapewnić resocjalizacji nieletniego.

Art. 6. Wobec nieletnich sąd rodzinny może:

- 1) udzielić opomnienia,
- 2) zobowiązać do określonego postępowania, a zwłaszcza do naprawienia wyrządzonej szkody, do wykonania określonych prac lub świadczeń na rzecz pokrzywdzonego lub społeczności lokalnej, do przeproszenia pokrzywdzonego, do podjęcia nauki lub pracy, do uczestniczenia w odpowiednich zajęciach o charakterze wychowawczym, terapeutycznym lub szkoleniowym, do powstrzymania się od przebywania w określonych

- środowiskach lub miejscach albo do zaniechania używania alkoholu lub innego środka w celu wprowadzania się w stan odurzenia,
- 3) ustanowić nadzór odpowiedzialny rodziców lub opiekuna,
 - 4) ustanowić nadzór organizacji młodzieżowej lub innej organizacji społecznej, zakładu pracy albo osoby godnej zaufania - udzielających poręczenia za nieletniego,
 - 5) zastosować nadzór kuratora,
 - 6) skierować do ośrodka kuratorskiego, a także do organizacji społecznej lub instytucji zajmujących się pracą z nieletnimi o charakterze wychowawczym, terapeutycznym lub szkoleniowym, po uprzednim porozumieniu się z tą organizacją lub instytucją,
 - 7) orzec zakaz prowadzenia pojazdów,
 - 8) orzec przepadek rzeczy uzyskanych w związku z popełnieniem czynu karalnego,
 - 9) ⁽²⁾ orzec umieszczenie w rodzinie zastępczej, w młodzieżowym ośrodku wychowawczym, w młodzieżowym ośrodku socjoterapii albo w ośrodku szkolno-wychowawczym,
 - 10) orzec umieszczenie w zakładzie poprawczym,
 - 11) zastosować inne środki zastrzeżone w niniejszej ustawie do właściwości sądu rodzinnego, jak również zastosować środki przewidziane w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym.

Art. 7. § 1. Sąd rodzinny może:

- 1) zobowiązać rodziców lub opiekuna do poprawy warunków wychowawczych, bytowych lub zdrowotnych nieletniego, a także do ścisłej współpracy ze szkołą, do której nieletni uczęszcza, poradnią psychologiczno-pedagogiczną lub inną poradnią specjalistyczną, zakładem pracy, w którym jest zatrudniony, oraz lekarzem lub zakładem leczniczym,
- 2) zobowiązać rodziców lub opiekuna do naprawienia w całości lub w części szkody wyrządzonej przez nieletniego.
- 3) (skreślony).

§ 2. Sąd może zwrócić się do właściwych instytucji państwowych lub społecznych oraz jednostek samorządowych o udzielenie niezbędnej pomocy w poprawie warunków wychowawczych, bytowych lub zdrowotnych nieletniego.

Art. 8. § 1. W wypadku gdy rodzice lub opiekun nieletniego uchylają się od wykonania obowiązków nałożonych na nich przez sąd rodzinny, sąd ten może wymierzyć im karę pieniężną w wysokości od 50 do 1.500 złotych.

§ 2. Sąd uchyla karę pieniężną w całości lub w części, jeżeli osoba ukarana w ciągu 14 dni usprawiedliwi swoje zachowanie lub przystąpi do wykonywania nałożonych obowiązków.

Art. 9. § 1. W sprawie wymierzenia kary pieniężnej, o której mowa w art. 8 § 1, orzeka sąd rodzinny z urzędu, a w sprawie uchylenia tej kary - także na wniosek osoby ukaranej, stosując odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania cywilnego.

§ 2. Postanowienie sądu w przedmiocie wymierzenia kary pieniężnej powinno być wydane po wysłuchaniu osoby, której ma ono dotyczyć, chyba że osoba ta bez usprawiedliwienia nie

Art. 10. Sąd rodzinny może orzec umieszczenie w zakładzie poprawczym nieletniego, który dopuścił się czynu karalnego, o którym mowa w art. 1 § 2 pkt 2 lit. a), jeżeli przemawiają za tym wysoki stopień demoralizacji nieletniego oraz okoliczności i charakter czynu, zwłaszcza gdy inne środki wychowawcze okazały się nieskuteczne lub nie rokują resocjalizacji nieletniego.

Art. 11. § 1. Umieszczenie nieletniego w zakładzie poprawczym można warunkowo zawiesić, jeżeli właściwości i warunki osobiste oraz środowiskowe sprawcy, jak również

okoliczności i charakter jego czynu uzasadniają przypuszczenie, że pomimo niewykonania środka poprawczego cele wychowawcze zostaną osiągnięte.

§ 2. Warunkowe zawieszenie następuje na okres próby, który wynosi od roku do lat 3; w okresie próby sąd stosuje do nieletniego środki wychowawcze.

§ 3. Jeżeli w okresie próby zachowanie nieletniego wskazuje na dalszą demoralizację albo jeżeli nieletni uchyla się od wykonywania nałożonych na niego obowiązków lub od nadzoru, sąd rodzinny może odwołać warunkowe zawieszenie i zarządzić umieszczenie nieletniego w zakładzie poprawczym. W razie popełnienia przez nieletniego czynu karnego określonego w art. 134, art. 148 § 1, 2 lub 3, art. 156 § 1 lub 3, art. 163 § 1 lub 3, art. 166, art. 173 § 1 lub 3, art. 197 § 3, art. 252 § 1 lub 2 oraz w art. 280 Kodeksu karnego i braku podstaw do rozpoznawania sprawy przez sąd właściwy według przepisów Kodeksu postępowania karnego, sąd rodzinny odwołuje warunkowe zawieszenie i zarządza umieszczenie nieletniego w zakładzie poprawczym.

§ 4. Jeżeli w okresie próby i w ciągu dalszych 3 miesięcy odwołanie warunkowego zawieszenia nie nastąpiło, orzeczenie o umieszczeniu w zakładzie poprawczym z mocy prawa uważa się za niebyłe.

Art. 12. W razie stwierdzenia u nieletniego upośledzenia umysłowego, choroby psychicznej lub innego zakłócenia czynności psychicznych bądź nałogowego używania alkoholu albo innych środków w celu wprowadzenia się w stan odurzenia, sąd rodzinny może orzec umieszczenie nieletniego w szpitalu psychiatrycznym lub innym odpowiednim zakładzie leczniczym. Jeżeli zachodzi potrzeba zapewnienia nieletniemu jedynie opieki wychowawczej, sąd może orzec umieszczenie go w młodzieżowym ośrodku wychowawczym lub w młodzieżowym ośrodku socjoterapii, a w przypadku gdy nieletni jest upośledzony umysłowo w stopniu głębokim i wymaga jedynie opieki - w domu pomocy społecznej.

Art. 13. Jeżeli wobec nieletniego, który dopuścił się czynu karnego, o którym mowa w art. 1 § 2 pkt 2 lit. a), ale w chwili orzekania ukończył lat 18, zachodzą podstawy do orzeczenia umieszczenia w zakładzie poprawczym - sąd rodzinny może wymierzyć karę, gdy uzna, że stosowanie środków poprawczych nie byłoby już celowe. Wydając wyrok skazujący sąd stosuje nadzwyczajne złagodzenie kary.

Art. 14. W sprawach nieletnich, którzy dopuścili się czynu karnego, sąd rodzinny stosuje odpowiednio przepisy części ogólnej Kodeksu karnego, Kodeksu karnego skarbowego lub Kodeksu wykroczeń, jeżeli nie są sprzeczne z niniejszą ustawą.

DZIAŁ III

Postępowanie przed sądem

Rozdział 1

Przepisy ogólne o postępowaniu

Art. 15. Sprawy nieletnich należą do właściwości sądu rodzinnego, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej.

Art. 16. § 1. Jeżeli w sprawie o czyn karny, o którym mowa w art. 1 § 2 pkt 2 lit. a), wszczęto postępowanie przeciwko nieletniemu wspólnie z dorosłym, prokurator wyłącza sprawę nieletniego i przekazuje ją sędziemu rodzinnemu.

§ 2. W szczególnie uzasadnionych wypadkach, jeżeli czyn karalny nieletniego pozostaje w ścisłym związku z czynem osoby dorosłej, a dobro nieletniego nie stoi na przeszkodzie łącznemu prowadzeniu sprawy, prokurator wszczyna lub prowadzi śledztwo. Po ukończeniu śledztwa prokurator bądź je umarza, bądź przekazuje sprawę nieletniego sądowi rodzinnemu. Jeżeli łączne rozpoznanie sprawy jest konieczne - przekazuje sprawę z aktem oskarżenia sądowi właściwemu według przepisów Kodeksu postępowania karnego, który orzeka w sprawie nieletniego z zachowaniem przepisów niniejszej ustawy.

§ 3. Sąd rodzinny, w którego okręgu prowadzone jest śledztwo, może stosować na wniosek prokuratora środki, o których mowa w art. 26 i 27, zawiadamiając o dokonanych czynnościach sąd rodzinny właściwości ogólnej.

Art. 17. § 1. Właściwość miejscową sądu rodzinnego ustala się według miejsca zamieszkania nieletniego, a w razie trudności w ustaleniu miejsca zamieszkania - według miejsca pobytu nieletniego.

§ 2. Z ważnych względów, zwłaszcza jeżeli przyczyniłoby się to do uproszczenia lub przyspieszenia postępowania, sąd właściwy według miejsca zamieszkania nieletniego może przekazać sprawę sądowi rodzinnemu, w którego okręgu nieletni przebywa.

§ 3. W wypadku niecierpiącym zwłoki sąd rodzinny może wydać postanowienie w sprawie nieletniego, który nie podlega jego właściwości miejscowej, po czym przekazuje sprawę sądowi miejscowo właściwemu, zawiadamiając go o dokonanych czynnościach; przekazanie sprawy jest wiążące.

Art. 18. § 1. Sąd właściwy według przepisów Kodeksu postępowania karnego rozpoznaje sprawę, jeżeli:

- 1) zachodzą podstawy do orzeczenia wobec nieletniego kary na podstawie art. 10 § 2 Kodeksu karnego,
- 2) przeciwko nieletniemu, który dopuścił się czynu karalnego, o którym mowa w art. 1 § 2 pkt 2 lit. a), wszczęto postępowanie po ukończeniu przez nieletniego lat 18.

§ 2. Postępowanie w sprawach, o których mowa w § 1, toczy się według przepisów Kodeksu postępowania karnego, jednakże w sprawach, o których mowa:

- 1) w pkt 1, gdy postępowanie wszczęto przed ukończeniem przez nieletniego lat 18:
 - a) postępowanie przygotowawcze prowadzi sędzia rodzinny, z tym że przepisy art. 16 i art. 42 § 3 stosuje się odpowiednio,
 - b) nieletni musi mieć obrońcę,
 - c) rodzice lub opiekun nieletniego mają prawa strony,
 - d) przepisy art. 23-25, art. 27, art. 32, art. 39, art. 40, art. 52 i art. 53 § 1 stosuje się odpowiednio,
 - e) tymczasowe aresztowanie może być zastosowane tylko wtedy, gdy umieszczenie w schronisku dla nieletnich byłoby niewystarczające,
 - f) jeżeli sąd uzna, że wobec nieletniego należy zastosować środki wychowawcze lub poprawcze przewidziane w niniejszej ustawie, orzeka o zastosowaniu tych środków,
 - g) przepisy art. 60, 62 i 63 stosuje się odpowiednio,
- 2) w pkt 2, jeżeli czyn zabroniony jest przez ustawę jako przestępstwo skarbowe, postępowanie toczy się na podstawie przepisów Kodeksu karnego skarbowego.

§ 3. Jeżeli wobec nieletniego orzeczono karę pozbawienia wolności, okres pobytu w schronisku dla nieletnich zalicza się na poczet tej kary na zasadach stosowanych przy zaliczaniu skazanym okresu tymczasowego aresztowania na poczet kary.

Art. 19. Przy wysłuchaniu nieletniego należy dążyć do zapewnienia mu pełnej swobody wypowiedzenia się. Wysłuchanie nieletniego powinno odbywać się w warunkach zbliżonych do naturalnych, w miarę potrzeby w miejscu zamieszkania nieletniego, przy czym unikać

należy wielokrotnego wysłuchiwanie nieletniego co do tych samych okoliczności lub okoliczności ustalonych już innymi dowodami i niebudzących wątpliwości.

Art. 20. W sprawach nieletnich stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania cywilnego - trybu nieprocesowego, a w zakresie zbierania, utrwalania i przeprowadzania dowodów przez Policję, powoływania i działania obrońcy oraz w postępowaniu poprawczym - przepisy Kodeksu postępowania karnego, ze zmianami przewidzianymi w ustawie.

Art. 21. § 1. Sędzia rodzinny wszczyna postępowanie, jeżeli zachodzi podejrzenie istnienia okoliczności, o których mowa w art. 2.

§ 2. Sędzia rodzinny nie wszczyna postępowania, a wszczęte umarza, jeżeli okoliczności sprawy nie dają podstawy do jego wszczęcia lub prowadzenia albo gdy orzeczenie środków wychowawczych lub poprawczych jest niecelowe, w szczególności ze względu na orzeczone już środki w innej sprawie.

§ 3. Na postanowienie wydane na podstawie § 1 lub 2 przysługuje zażalenie. W wypadku przewidzianym w § 2 zażalenie przysługuje także pokrzywdzonemu czynem karalnym. Do pokrzywdzonego stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania karnego.

Art. 22. § 1. W sprawie o czyn ścigany na wniosek sędziego rodzinnego wszczyna postępowanie w razie złożenia wniosku; postępowanie toczy się wówczas z urzędu.

§ 2. W sprawie o czyn ścigany z oskarżenia prywatnego postępowanie wszczyna się, jeżeli tego wymaga interes społeczny albo wzgląd na wychowanie nieletniego lub ochronę pokrzywdzonego; postępowanie toczy się wówczas z urzędu.

§ 3. Art. 21 § 3 stosuje się odpowiednio.

Art. 23. § 1. Rodziców lub opiekuna zawiadamia się o wszczęciu postępowania w sprawie nieletniego, a o ukończeniu postępowania - jeżeli orzeczenie kończące postępowanie nie było im doręczone.

§ 2. O wszczęciu i ukończeniu postępowania w sprawie nieletniego można zawiadomić szkołę, do której nieletni uczęszcza, odpowiednią instytucję państwową, społeczną lub jednostkę samorządową, w szczególności powiatowe centrum pomocy rodzinie właściwe ze względu na miejsce zamieszkania nieletniego.

Art. 24. § 1. W celu ustalenia danych dotyczących nieletniego i jego środowiska, a w szczególności dotyczących zachowania się i warunków wychowawczych nieletniego, sytuacji bytowej rodziny, przebiegu nauki nieletniego i sposobu spędzania czasu wolnego, jego kontaktów środowiskowych, stosunku do niego rodziców lub opiekunów, podejmowanych oddziaływań wychowawczych, stanu zdrowia i znanych w środowisku uzależnień nieletniego, sędzia rodzinny zleca przeprowadzenie wywiadu środowiskowego kuratorowi sądowemu.

§ 2. W wyjątkowych przypadkach przeprowadzenie wywiadu środowiskowego może być zlecone:

- 1) przedstawicielom organizacji społecznych, do których zadań statutowych należy oddziaływanie wychowawcze na nieletnich lub wspomaganie procesu ich resocjalizacji, oraz osobom godnym zaufania - jeżeli powierzono im nadzór nad nieletnim,
- 2) jednostkom Policji, właściwym ze względu na miejsce zamieszkania lub pobytu nieletniego - jeżeli zachodzi potrzeba uzyskania informacji niewymagających zastosowania wiedzy psychologicznej i pedagogicznej,
- 3) pracownikom pedagogicznym rodzinnych ośrodków diagnostyczno-konsultacyjnych - jeżeli zachodzi potrzeba wydania opinii o nieletnim,

4) pracownikom pedagogicznym schronisk dla nieletnich lub zakładów poprawczych - jeżeli zachodzi potrzeba wydania opinii o nieletnim lub w celu sprawdzenia zachowania nieletniego oraz warunków wychowawczych i bytowych, w jakich nieletni przebywa poza zakładem poprawczym.

§ 3. Dane o osobach, które dostarczyły informacji w ramach udzielonego wywiadu środowiskowego, ujawnia się jedynie na żądanie sądu rodzinnego.

§ 4. Osoby, które dostarczyły w ramach wywiadu środowiskowego informacji mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, mogą być w razie potrzeby przesłuchane w charakterze świadków.

§ 5. Na żądanie kuratora sądowego Policja jest zobowiązana udzielić mu pomocy przy wykonywaniu zadań związanych z przeprowadzaniem wywiadu środowiskowego.

§ 6. Minister Sprawiedliwości w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw wewnętrznych określi, w drodze rozporządzenia, szczegółowe zasady i tryb przeprowadzania wywiadów środowiskowych o nieletnich dla potrzeb postępowania, regulując zwłaszcza czas, termin i miejsce ich przeprowadzania, formę i szczegółowy zakres sprawozdania z wywiadu, uwzględniając konieczność poszanowania sfery prywatności nieletniego i jego rodziny.

Art. 25. § 1. W razie potrzeby uzyskania kompleksowej diagnozy osobowości nieletniego, wymagającej wiedzy pedagogicznej, psychologicznej lub medycznej, oraz określenia właściwych kierunków oddziaływania na nieletniego, sąd rodzinny zwraca się o wydanie opinii do rodzinnego ośrodka diagnostyczno-konsultacyjnego. Sąd może zwrócić się o wydanie opinii także do innej specjalistycznej placówki.

§ 2. Przed wydaniem orzeczenia o umieszczeniu nieletniego w młodzieżowym ośrodku wychowawczym, młodzieżowym ośrodku socjoterapii, ośrodku szkolno-wychowawczym, publicznym zakładzie opieki zdrowotnej, domu pomocy społecznej albo zakładzie poprawczym sąd zwraca się o wydanie opinii, o której mowa w § 1.

§ 3. Przy przeprowadzeniu dowodu z opinii, o której mowa w § 1, sąd stosuje odpowiednio przepisy art. 279, art. 284, art. 285 § 1 i 3, art. 286 i art. 290 Kodeksu postępowania cywilnego.

Art. 25a. § 1. W razie potrzeby uzyskania opinii o stanie zdrowia psychicznego sąd rodzinny zarządza badanie nieletniego przez co najmniej dwóch biegłych lekarzy psychiatrów. Na wniosek biegłych psychiatrów do udziału w wydaniu opinii sąd powołuje biegłych innych specjalności.

§ 2. Na wniosek biegłych psychiatrów sporządzających opinię sąd może zarządzić obserwację nieletniego w publicznym zakładzie opieki zdrowotnej. Okres obserwacji nie może przekraczać 6 tygodni.

Art. 26. Wobec nieletniego można tymczasowo zastosować nadzór organizacji młodzieżowej lub innej organizacji społecznej albo zakładu pracy, a także nadzór kuratora lub innej osoby godnej zaufania, a jeżeli byłoby to niewystarczające - umieszczenie w młodzieżowym ośrodku wychowawczym lub młodzieżowym ośrodku socjoterapii, ośrodku szkolno-wychowawczym lub zastosować środki leczniczo-wychowawcze, o których mowa w art. 12.

Art. 27. § 1. Nieletniego można umieścić w schronisku dla nieletnich, jeżeli zostaną ujawnione okoliczności przemawiające za umieszczeniem go w zakładzie poprawczym, a zachodzi uzasadniona obawa ukrycia się nieletniego lub zatarcia śladów czynu karalnego, albo jeżeli nie można ustalić tożsamości nieletniego.

§ 2. Umieszczenie nieletniego w schronisku dla nieletnich może nastąpić wyjątkowo także wtedy, gdy zostaną ujawnione okoliczności przemawiające za umieszczeniem go

w zakładzie poprawczym, a nieletniemu zarzucono popełnienie czynu karalnego określonego w art. 134, art. 148 § 1, 2 lub 3, art. 156 § 1 lub 3, art. 163 § 1 lub 3, art. 166, art. 173 § 1 lub 3, art. 197 § 3, art. 252 § 1 lub 2 i art. 280 Kodeksu karnego.

§ 3. Okres pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich przed skierowaniem sprawy na rozprawę nie może trwać dłużej niż 3 miesiące; okres pobytu należy określić w postanowieniu o umieszczeniu nieletniego w schronisku.

§ 4. Jeżeli, ze względu na szczególne okoliczności sprawy, zachodzi konieczność przedłużenia pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich, można ten pobyt przedłużyć na okres nieprzekraczający dalszych 3 miesięcy.

§ 5. O przedłużeniu pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich orzeka na posiedzeniu sąd rodzinny w składzie jednego sędziego i dwóch ławników. O terminie posiedzenia zawiadamia się strony i obrońcę nieletniego.

§ 6. Łączny pobyt nieletniego w schronisku dla nieletnich, do chwili wydania wyroku w pierwszej instancji, nie może być dłuższy niż rok. Do okresu tego nie wlicza się nieusprawiedliwionej nieobecności nieletniego w schronisku dla nieletnich trwającej dłużej niż 3 dni oraz okresu obserwacji psychiatrycznej.

§ 7. W szczególnie uzasadnionych przypadkach, na wniosek sądu prowadzącego sprawę, sąd okręgowy, w którego okręgu toczy się postępowanie, może przedłużyć okres pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich, o którym mowa w § 6, na czas oznaczony.

Art. 28. Sąd rodzinny może w każdym stadium postępowania wydać postanowienie nakładające na rodziców lub opiekuna obowiązki, o których mowa w art. 7 § 1 pkt 1.

Art. 29. Postanowienie o zastosowaniu środków, o których mowa w art. 25a § 2, art. 26, art. 27 § 1, 2, 4 i 7 oraz w art. 28, doręcza się stronom. Na postanowienie przysługuje zażalenie. Zażalenie nie wstrzymuje wykonania postanowienia.

Art. 30. § 1. W postępowaniu w sprawie nieletniego stronami są:

- 1) nieletni,
- 2) rodzice lub opiekun nieletniego,
- 3) prokurator.

§ 2. Przepisy niniejszej ustawy dotyczące opiekuna stosuje się odpowiednio do osób, pod których stałą pieczęć nieletni faktycznie pozostaje.

§ 3. Sędzia lub inny organ prowadzący postępowanie może odmówić nieletniemu przeglądania akt i sporządzania odpisów, jeżeli przemawiają za tym względy wychowawcze.

§ 4. Sąd rodzinny może dopuścić przedstawiciela organizacji społecznej, do której zadań statutowych należy oddziaływanie wychowawcze na nieletnich lub wspomaganie procesu ich resocjalizacji, do udziału w postępowaniu w charakterze przedstawiciela społecznego.

§ 5. Na rozprawę lub posiedzenie sąd może wezwać także kuratora, przedstawiciela schroniska dla nieletnich, zakładu poprawczego, młodzieżowego ośrodka wychowawczego, młodzieżowego ośrodka socjoterapii, ośrodka szkolno-wychowawczego, placówki opiekuńczo-wychowawczej lub publicznego zakładu opieki zdrowotnej albo domu pomocy społecznej, w którym nieletni przebywa, a ponadto również inne osoby, w szczególności przedstawiciela szkoły, do której nieletni uczęszcza, zakładu pracy, w którym jest zatrudniony, lub organizacji społecznej, do której należy; w sprawach o czyn karalny jako przestępstwo skarbowe można wezwać także przedstawiciela właściwego finansowego organu dochodzenia, określonego w Kodeksie karnym skarbowym.

§ 6. Na rozprawie może być obecny pokrzywdzony.

Art. 30a. § 1. Postępowanie w sprawie nieletniego można również zawiesić, jeżeli nieletni ukrywa się i nie można go ująć.

§ 2. Przepis art. 21 § 3 stosuje się odpowiednio.

Art. 31. § 1. Orzeczenia, zarządzenia, zawiadomienia oraz odpisy pism, które ustawa nakazuje doręczać stronom, należy doręczać również obrońcy nieletniego, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej.

§ 2. Przepisy o doręczeniach dotyczące pełnomocnika stosuje się odpowiednio do obrońcy nieletniego.

§ 3. Pokrzywdzonego zawiadamia się o wszczęciu postępowania oraz o treści orzeczenia kończącego postępowanie.

Art. 32. § 1. Kosztami postępowania w sprawie nieletniego sąd rodzinny obciąża rodziców lub inne osoby zobowiązane do jego alimentacji albo nieletniego, chyba że ze względu na warunki materialne i osobiste tych osób uzna za celowe odstąpienie od obciążenia ich kosztami w całości lub w części. Koszty postępowania mediacyjnego ponosi Skarb Państwa.

§ 2. Do kosztów postępowania zalicza się również należność z tytułu pobytu nieletniego w policyjnej izbie dziecka, schronisku dla nieletnich, zakładzie poprawczym, młodzieżowym ośrodku wychowawczym, młodzieżowym ośrodku socjoterapii albo ośrodku szkolno-wychowawczym, w domu pomocy społecznej, jak również zryczałtowaną kwotę z tytułu: postępowania mediacyjnego, badań nieletniego w rodzinnym ośrodku diagnostyczno-konsultacyjnym, umieszczenia w rodzinie zastępczej, pobytu w ośrodku kuratorskim lub ustanowienia nadzoru kuratora.

§ 3. Zasady ponoszenia odpłatności za pobyt nieletnich umieszczonych przez sąd w publicznych zakładach opieki zdrowotnej regulują odrębne przepisy.

§ 4. Minister Sprawiedliwości, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw zabezpieczenia społecznego, ministrem właściwym do spraw finansów publicznych i ministrem właściwym do spraw wewnętrznych, określi, w drodze rozporządzenia, wysokość i szczegółowe zasady ustalania kosztów postępowania w sprawach nieletnich, uwzględniając możliwość zmiany w toku postępowania wysokości kosztów, w szczególności z uwagi na zmianę sytuacji materialnej osób zobowiązanych do ich uiszczenia.

Rozdział 3

Postępowanie wyjaśniające

Art. 33. Postępowanie wyjaśniające ma na celu ustalenie, czy istnieją okoliczności świadczące o demoralizacji nieletniego, a w sprawie o czyn karalny, czy rzeczywiście został on popełniony przez nieletniego, a także ustalenie, czy zachodzi potrzeba zastosowania wobec nieletniego środków przewidzianych w ustawie.

Art. 34. § 1. O wszczęciu postępowania wyjaśniającego wydaje się postanowienie. W postanowieniu określa się osobę, której postępowanie dotyczy, oraz przedmiot tego postępowania.

§ 2. Postępowanie wyjaśniające prowadzi sędzia rodzinny.

Art. 35. § 1. W postępowaniu wyjaśniającym zbiera się dane o osobie nieletniego, jego warunkach wychowawczych, zdrowotnych i bytowych oraz gromadzi się i utrzuwa dowody.

§ 2. W szczególności sędzia rodzinny:

- 1) wysłuchuje nieletniego, jego rodziców lub opiekuna oraz w miarę potrzeby inne osoby,

2) zarządza w razie potrzeby przeprowadzenie przeszukania i oględzin oraz dokonuje innych czynności procesowych w celu wszechstronnego wyjaśnienia sprawy.

§ 3. Strony, pokrzywdzony, obrońcy i pełnomocnicy mogą zgłaszać wnioski dowodowe.

Art. 36. § 1. W postępowaniu wyjaśniającym nieletni może mieć obrońcę. Jeżeli interesy nieletniego i jego rodziców lub opiekuna pozostają w sprzeczności, a nieletni nie ma obrońcy, prezes sądu wyznacza obrońcę z urzędu.

§ 2. Strony oraz obrońcy i pełnomocnicy mogą, za zezwoleniem sędziego rodzinnego, przeglądać akta sprawy i robić z nich odpisy. Obowiązek uzyskania zezwolenia nie dotyczy prokuratora. Uprawnienie do przeglądania akt i robienia z nich odpisów, z wyłączeniem wywiadów środowiskowych i opinii o nieletnim, przysługuje także pokrzywdzonemu.

Art. 37. § 1. Policja lub działający na podstawie szczególnego upoważnienia ustawy organ administracji państwowej zbiera i utrwała dowody czynów karalnych w wypadkach niecierpiących zwłoki, a w razie potrzeby dokonuje ujęcia nieletniego.

§ 2. Sędzia rodzinny może zlecić dokonanie określonych czynności kuratorowi lub Policji, a w wyjątkowych wypadkach może zlecić Policji dokonanie czynności w określonym zakresie.

§ 3. Po dokonaniu czynności określonych w § 1 sprawę przekazuje się niezwłocznie sędziemu rodzinnemu.

Art. 38. § 1. Stronom i innym osobom przysługuje zażalenie na czynności naruszające ich prawa.

§ 2. Zażalenie rozpatruje sędzia rodzinny, a w wypadku zażalenia na jego czynności - sąd rodzinny w składzie określonym w art. 27 § 5.

Art. 39. Przesłuchanie nieletniego może być dokonane przez Policję, a w wyjątkowych wypadkach, gdy jest to konieczne ze względu na dobro sprawy - przez organ wymieniony w art. 37 § 1; przesłuchanie nieletniego odbywa się w obecności rodziców lub opiekuna albo obrońcy, a jeżeli zapewnienie ich obecności byłoby w danym wypadku niemożliwe, należy wezwać nauczyciela, przedstawiciela powiatowego centrum pomocy rodzinie lub przedstawiciela organizacji społecznej, do której zadań statutowych należy oddziaływanie wychowawcze na nieletnich lub wspomaganie procesu ich resocjalizacji.

Art. 40. § 1. Jeżeli jest to konieczne ze względu na okoliczności sprawy, Policja może zatrzymać, a następnie umieścić w policyjnej izbie dziecka nieletniego, co do którego istnieje uzasadnione podejrzenie, że popełnił czyn karalny, a zachodzi uzasadniona obawa ukrycia się nieletniego lub zatarcia śladów tego czynu, albo gdy nie można ustalić tożsamości nieletniego.

§ 2. Zatrzymanego nieletniego informuje się natychmiast o przyczynach zatrzymania, prawie do złożenia zażalenia, o którym mowa w art. 38, i innych przysługujących mu prawach.

§ 3. Z zatrzymania nieletniego sporządza się protokół.

§ 4. Policja niezwłocznie zawiadamia rodziców lub opiekunów nieletniego o zatrzymaniu. Zawiadomienie przekazywane rodzicom lub opiekunom nieletniego powinno zawierać informacje, o których mowa w § 2.

§ 5. O zatrzymaniu nieletniego należy niezwłocznie, nie później niż w ciągu 24 godzin od chwili zatrzymania, zawiadomić właściwy sąd rodzinny.

§ 6. Zatrzymanego nieletniego należy natychmiast zwolnić i przekazać rodzicom lub opiekunom, jeżeli:

1) ustanie przyczyna zatrzymania,

- 2) poleci to sąd rodzinny,
- 3) nie został zachowany termin, o którym mowa w § 5,
- 4) w ciągu 72 godzin od chwili zatrzymania nie ogłoszono nieletniemu postanowienia o umieszczeniu w schronisku dla nieletnich lub tymczasowym umieszczeniu w młodzieżowym ośrodku wychowawczym, młodzieżowym ośrodku socjoterapii albo w zakładzie lub placówce, o których mowa w art. 12.

§ 7. W policyjnej izbie dziecka można również umieścić nieletniego w trakcie samowolnego pobytu poza schroniskiem dla nieletnich lub zakładem poprawczym na czas niezbędny do przekazania nieletniego właściwemu zakładowi, nie dłużej jednak niż na 5 dni.

Art. 41. Nadzór nad wykonywaniem czynności, o których mowa w art. 37, 39 i 40, sprawuje sędzia rodzinny.

Art. 42. § 1. Jeżeli na podstawie zebranych materiałów sędzia rodzinny uzna, że ze względu na okoliczności i charakter sprawy oraz osobowość nieletniego celowe jest zastosowanie środków wychowawczych lub leczniczych, wydaje postanowienie o rozpoznaniu sprawy w postępowaniu opiekuńczo-wychowawczym.

§ 2. Jeżeli sędzia rodzinny uzna, że zachodzą warunki do umieszczenia nieletniego w zakładzie poprawczym, wydaje postanowienie o rozpoznaniu sprawy w postępowaniu poprawczym.

§ 3. Jeżeli w toku postępowania wyjaśniającego ujawnione zostaną okoliczności uzasadniające orzeczenie wobec nieletniego kary na podstawie art. 10 § 2 Kodeksu karnego, sędzia rodzinny wydaje postanowienie o przekazaniu sprawy prokuratorowi. W razie ujawnienia nowych okoliczności wskazujących, iż nie zachodzi potrzeba orzeczenia kary, prokurator nie sporządza aktu oskarżenia i przekazuje sprawę sędziemu rodzinnemu.

§ 4. Sędzia rodzinny może przekazać sprawę nieletniego szkole, do której nieletni uczęszcza, albo organizacji społecznej, do której należy, jeżeli uzna, że środki oddziaływania wychowawczego, jakimi dana szkoła lub organizacja rozporządza, są dostateczne; w postanowieniu o przekazaniu sprawy sędzia rodzinny wskazuje w miarę potrzeby środki oddziaływania wychowawczego. Szkoła lub organizacja społeczna jest zobowiązana zawiadamiać sąd rodzinny o nieskuteczności zastosowanych środków oddziaływania wychowawczego.

Art. 43. § 1. W postanowieniu o rozpoznaniu sprawy podaje się dane o tożsamości nieletniego oraz o demoralizacji nieletniego.

§ 2. W sprawach o czyn karalny postanowienie powinno zawierać ponadto:

- 1) dokładne określenie zarzucanego czynu, ze wskazaniem czasu, miejsca i skutków, w tym wysokości wyrządzonej szkody, oraz innych okoliczności jego popełnienia,
- 2) wskazanie przepisu ustawy karnej, pod który zarzucany czyn podpada,
- 3) dane o uprzednio stosowanych wobec nieletniego środkach wychowawczych i poprawczych,
- 4) wykaz dowodów do bezpośredniego przeprowadzenia lub ujawnienia na rozprawie.

§ 3. Postanowienia, o których mowa w art. 42, doręcza się stronom i obrońcy nieletniego. O treści tego postanowienia zawiadamia się pokrzywdzonego.

§ 4. Postanowienie o rozpoznaniu sprawy w postępowaniu poprawczym zastępuje akt oskarżenia.

Rozdział 4

Postępowanie opiekuńczo-wychowawcze

Art. 44. W postępowaniu opiekuńczo-wychowawczym stosuje się art. 36 § 1.

Art. 45. Posiedzenie odbywa się z wyłączeniem jawności, chyba że jawność posiedzenia jest uzasadniona ze względów wychowawczych.

Art. 46. § 1. Do postanowienia w przedmiocie zastosowania środków wychowawczych mają odpowiednie zastosowanie przepisy art. 43; w sprawach o czyn karalny postanowienie powinno ponadto zawierać stwierdzenie, czy nieletni zarzucony mu czyn popełnił.

§ 2. Postanowienie w przedmiocie zastosowania środka wychowawczego doręcza się stronom wraz z pouczeniem o trybie i terminie odwołania, o ile nie były obecne na posiedzeniu, na którym zostało ono ogłoszone.

Art. 47. Jeżeli w postępowaniu opiekuńczo-wychowawczym ujawnią się okoliczności uzasadniające umieszczenie nieletniego w zakładzie poprawczym lub orzeczenie kary, stosuje się odpowiednio przepisy art. 42 § 2 i 3.

Art. 47a. Środki, o których mowa w art. 12, stosuje się z uwzględnieniem przepisów art. 36 § 1, art. 45-46 oraz art. 49.

Rozdział 5

Postępowanie poprawcze

Art. 48. W sprawach nieletnich nie stosuje się przepisów:

- 1) o postępowaniu uproszczonym,
- 2) o postępowaniu w sprawach z oskarżenia prywatnego,
- 3) o powództwie cywilnym,
- 4) o warunkowym umorzeniu postępowania,
- 5) o oskarżycielu posiłkowym,
- 6) art. 335, art. 351 i art. 387 Kodeksu postępowania karnego.

Art. 49. Nieletni musi mieć obrońcę przed sądem, a wcześniej - jeżeli został umieszczony w schronisku dla nieletnich.

Art. 50. Sąd rodzinny orzeka na rozprawie w składzie jednego sędziego i dwóch ławników.

Art. 51. § 1. O terminie rozprawy zawiadamia się prokuratora oraz nieletniego, jego obrońcę i rodziców lub opiekuna.

§ 2. Udział nieletniego i jego obrońcy w rozprawie jest obowiązkowy.

§ 3. Udział prokuratora w rozprawie jest obowiązkowy w sprawach o czyny karalne określone w art. 134, art. 148 § 1, 2 lub 3, art. 156 § 1 lub 3, art. 163 § 1 lub 3, art. 166, art. 173 § 1 lub 3, art. 197 § 3, art. 252 § 1 lub 2 oraz w art. 280 Kodeksu karnego. W sprawach o inne czyny karalne niestawiennictwo prokuratora nie tamuje rozpoznania sprawy.

§ 4. Niestawiennictwo rodziców lub opiekuna nie tamuje rozpoznania sprawy, chyba że sąd uzna ich obecność za niezbędną.

Art. 52. Sąd może wezwać na rozprawę lub posiedzenie rodziców albo opiekuna nieletniego. W razie ich nieusprawiedliwionego niestawiennictwa mają odpowiednie zastosowanie przepisy o środkach przymusu stosowanych wobec świadka.

Art. 53. § 1. Rozprawa odbywa się z wyłączeniem jawności, chyba że jawność rozprawy jest uzasadniona ze względów wychowawczych.

§ 2. Podczas rozprawy sąd wysłuchuje wyjaśnień nieletniego, poza tym nieletni pozostaje w sali rozpraw, jeżeli sąd uzna to za celowe, w szczególności ze względów wychowawczych lub dla obrony nieletniego i wyjaśnienia okoliczności sprawy.

Art. 54. Nieletni może czynić uwagi i składać wyjaśnienia co do każdego dowodu przeprowadzonego w jego obecności. Wywiady środowiskowe oraz opinie o nieletnim powinny być odczytywane w jego nieobecności, chyba że szczególne względy wychowawcze przemawiają za celowością zapoznania nieletniego z ich treścią.

Art. 55. § 1. Jeżeli sąd dojdzie do przekonania, że wystarczające jest zastosowanie środków wychowawczych, wydaje postanowienie o zastosowaniu tych środków.

§ 2. W sprawie umieszczenia nieletniego w zakładzie poprawczym sąd orzeka wyrokiem.

§ 3. Przepis § 1 stosuje się odpowiednio do środków, o których mowa w art. 12.

Rozdział 6

(skreślony).

Rozdział 7

Postępowanie odwoławcze

Art. 58. Środki odwoławcze od orzeczeń wydanych w sprawach nieletnich rozpoznaje sąd *okręgowy* w składzie trzech sędziów.

Art. 59. § 1. Jeżeli wobec nieletniego zastosowano środek poprawczy lub gdy środek odwoławczy zawiera wniosek o orzeczenie środka poprawczego, postępowanie odwoławcze toczy się na podstawie Kodeksu postępowania karnego przy zachowaniu przepisów niniejszej ustawy o postępowaniu poprawczym.

§ 2. W innych wypadkach niż określone w § 1 postępowanie odwoławcze toczy się na podstawie Kodeksu postępowania cywilnego, przy zachowaniu przepisów niniejszej ustawy o postępowaniu opiekuńczo-wychowawczym, jednakże sąd odwoławczy może zmienić ustalenie w zakresie stanu faktycznego, dokonane w postępowaniu przed sądem rodzinnym, również na podstawie odmiennej oceny dowodów.

§ 3. Udział nieletniego w rozprawie nie jest obowiązkowy. Sąd zarządza jednak doprowadzenie nieletniego umieszczonego w placówce, zakładzie lub schronisku dla nieletnich, o których mowa w art. 26 i art. 27, jeżeli uzna to za konieczne, a także gdy domagają się tego strony lub obrońca nieletniego.

Art. 60. Środki odwoławcze wniesione przez nieletniego albo jego rodziców lub opiekuna uważa się za zwrócone przeciwko całości orzeczenia, chyba że dotyczą tylko kosztów postępowania.

Art. 61. Od orzeczeń wydanych w sprawach o popełnienie czynu karalnego stronom przysługuje odwołanie również co do faktu popełnienia czynu i jego kwalifikacji prawnej.

Art. 62. W sprawie nieletniego orzeczenie ulega uchyleniu lub zmianie także w razie stwierdzenia nieodpowiedniego zastosowania środka wychowawczego lub poprawczego albo środka określonego w art. 7 lub 12.

Art. 63. § 1. Jeżeli wobec nieletniego zastosowano środki wychowawcze albo inne środki określone w art. 6 lub 12, a środek odwoławczy nie zawiera wniosku o orzeczenie środka poprawczego lub kary, to w wyniku postępowania odwoławczego nie można orzec ani środka poprawczego, ani kary.

§ 2. Jeżeli wobec nieletniego zastosowano środek poprawczy, a środek odwoławczy nie zawiera wniosku o orzeczenie kary, to w wyniku postępowania odwoławczego nie można orzec kary.

Art. 63a. Przepisy art. 62 i 63 mają odpowiednie zastosowanie w razie orzeczenia środka wychowawczego lub poprawczego na podstawie art. 10 § 4 Kodeksu karnego lub art. 5 § 2 Kodeksu karnego skarbowego.

DZIAŁ IV

Postępowanie wykonawcze

Rozdział 1

Przepisy ogólne

Art. 64. Postępowanie wykonawcze należy wszcząć bezzwłocznie, gdy orzeczenie stało się wykonalne.

Art. 65. § 1. Wykonywanie środków wychowawczych i poprawczych ma na celu wychowanie nieletniego na świadomego i uczciwego obywatela i odbywa się z uwzględnieniem wskazań nauki i doświadczeń pedagogicznych.

§ 2. Działalność wychowawcza powinna zmierzać przede wszystkim do wszechstronnego rozwoju osobowości i uzdolnień nieletniego oraz do kształtowania i utrwalania w nim społecznie pożądanej postawy i poczucia odpowiedzialności, tak by był on odpowiednio przygotowany do społecznie użytecznej pracy.

§ 3. Wykonywanie środków powinno doprowadzić także do prawidłowego spełniania przez rodziców lub opiekuna ich obowiązków wobec nieletniego.

§ 4. Do wykonywania środków można włączyć również organizacje młodzieżowe i inne organizacje społeczne.

Art. 65a. Nieletni jest obowiązany podporządkować się wydanemu w stosunku do niego orzeczeniu oraz stosować się do poleceń podmiotu biorącego udział w wykonaniu orzeczenia.

Art. 66. § 1. Organizacja i system wychowawczy w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych, młodzieżowych ośrodkach socjoterapii, ośrodkach szkolno-wychowawczych i schroniskach dla nieletnich oraz w zakładach poprawczych powinny zapewniać możliwość indywidualnego oddziaływania na nieletnich odpowiednio do ich osobowości i potrzeb wychowawczych.

§ 2. Placówki, zakłady i schroniska dla nieletnich, o których mowa w § 1, zapewniają w szczególności nauczanie ogólnokształcące i zawodowe, działalność kulturalno-oświatową i sportową, działalność mającą na celu rozwijanie aktywności społecznej nieletnich i wdrożenie ich do pracy społecznie użytecznej, a także dostęp do świadczeń zdrowotnych.

§ 3. Korespondencja nieletniego umieszczonego w placówce, zakładzie lub schronisku dla nieletnich, o których mowa w § 1, z wyjątkiem korespondencji z organami państwowymi i samorządowymi, w szczególności z Rzecznikiem Praw Obywatelskich i z Rzecznikiem Praw Dziecka oraz organami powołanymi na podstawie ratyfikowanych w drodze ustawy przez Rzeczpospolitą Polską umów międzynarodowych dotyczących ochrony praw człowieka, może być kontrolowana przez dyrektora zakładu, placówki lub schroniska bądź przez upoważnionego przez niego pracownika pedagogicznego, wyłącznie w przypadkach powzięcia uzasadnionego podejrzenia, iż zawiera ona treści godzące w porządek prawny, bezpieczeństwo zakładu, placówki lub schroniska, w zasady moralności publicznej bądź może wpłynąć niekorzystnie na przebieg toczącego się postępowania lub resocjalizacji nieletniego. W razie stwierdzenia takich treści korespondencji nie doręcza się, powiadamiając o tym nieletniego oraz sąd rodzinny wykonujący orzeczenie, podając powody tej decyzji. Nieletniego poucza się o prawie do złożenia zażalenia, o którym mowa w art. 38. Zatrzymaną korespondencję włącza się do akt osobowych nieletniego.

§ 4. Dyrektor zakładu, placówki lub schroniska, o których mowa w § 1, może ograniczyć lub zakazać kontaktów nieletniego z osobami spoza zakładu, placówki lub schroniska dla nieletnich wyłącznie w przypadku, gdy kontakt ten stwarzałby zagrożenie dla porządku prawnego, bezpieczeństwa zakładu, placówki lub schroniska bądź może wpłynąć niekorzystnie na przebieg toczącego się postępowania lub proces resocjalizacji nieletniego.

§ 5. W wypadku, o którym mowa w § 4, dyrektor zakładu, placówki lub schroniska dla nieletnich niezwłocznie zawiadamia nieletniego i sąd rodzinny wykonujący orzeczenie o powodach decyzji. Sąd może uchylić decyzję dyrektora.

Art. 66a. § 1. Nieletni ma prawo do wykonywania praktyk religijnych i korzystania z posług religijnych oraz bezpośredniego uczestniczenia w nabożeństwach odprawianych w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich w dni świąteczne, słuchania nabożeństw transmitowanych przez środki masowego przekazu, a także do posiadania służących do wykonywania praktyk religijnych książek, pism i przedmiotów.

§ 2. Nieletni ma prawo do uczestniczenia w prowadzonym w placówkach, zakładach i schroniskach dla nieletnich, o których mowa w art. 66 § 1, nauczaniu religii, działalności charytatywnej lub społecznej kościoła lub innego związku wyznaniowego, a także do spotkań indywidualnych z duchownym kościoła lub innego związku wyznaniowego, do którego należy. Duchowni ci mogą odwiedzać nieletnich w pomieszczeniach, w których przebywają.

§ 3. Miejsce, sposób i czas uczestniczenia w lekcjach religii i organizowania innych form życia religijnego dyrektor zakładu poprawczego lub schroniska dla nieletnich ustala w porozumieniu z kapelanami.

§ 4. Korzystanie z wolności religijnej nie może naruszać zasad tolerancji ani zakłócać ustalonego porządku w zakładzie poprawczym lub schronisku dla nieletnich.

§ 5. Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, szczegółowe zasady uczestniczenia w lekcjach religii i praktykach religijnych, korzystania z posług religijnych i organizacji pracy duszpasterskiej w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich, mając na uwadze zasadę uwzględniania woli zainteresowanych uczestniczeniem w lekcjach religii, wykonywaniem praktyk religijnych i korzystaniem z posług religijnych, a także potrzebę przestrzegania praw nieletnich oraz konieczność zapewnienia bezpieczeństwa i prawidłowości funkcjonowania zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich.

Art. 67. Policja w zakresie postępowania wykonawczego wykonuje polecenia sądu rodzinnego.

Art. 68. Przepis art. 17 § 2 nie ma zastosowania w wypadkach, gdy wykonywany jest środek polegający na umieszczeniu nieletniego w młodzieżowym ośrodku wychowawczym, młodzieżowym ośrodku socjoterapii, ośrodku szkolno-wychowawczym, publicznym zakładzie opieki zdrowotnej, domu pomocy społecznej albo w zakładzie poprawczym.

Art. 69. § 1. Sąd rodzinny wykonuje środki orzeczone na podstawie niniejszej ustawy oraz na podstawie art. 10 § 4 Kodeksu karnego lub art. 5 § 2 Kodeksu karnego skarbowego.

§ 2. Orzeczenie o karze wykonuje sąd właściwy według Kodeksu karnego wykonawczego na podstawie przepisów tego kodeksu.

§ 3. Sąd rodzinny, wykonując środki wychowawcze, o których mowa w art. 6 pkt 7 i 8, stosuje odpowiednio przepisy Kodeksu karnego wykonawczego.

Art. 70. § 1. Strony postępowania oraz obrońca nieletniego mogą składać wnioski, a w przypadkach przewidzianych w ustawie wносить zażalenia na postanowienia wydane w postępowaniu wykonawczym.

§ 2. W sprawach nieletnich umieszczonych w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych, młodzieżowych ośrodkach socjoterapii, ośrodkach szkolno-wychowawczych, publicznych zakładach opieki zdrowotnej, domach pomocy społecznej oraz w schroniskach dla nieletnich i zakładach poprawczych wnioski w postępowaniu wykonawczym może również składać dyrektor właściwego zakładu.

Art. 71. § 1. Sąd rodzinny może na czas określony odroczyć lub przerwać wykonywanie środków wychowawczych lub środka poprawczego w razie choroby nieletniego lub z innych ważnych przyczyn.

§ 2. Sąd rodzinny może odwołać odroczenie lub przerwę wykonywania środków wychowawczych lub środka poprawczego w razie ustania przyczyny, dla której zostały udzielone, lub w wypadku, gdy nieletni nie korzysta z odroczenia lub przerwy w celu, w jakim zostały udzielone, albo rażąco narusza porządek prawny.

Art. 72. O umieszczeniu nieletniego w młodzieżowym ośrodku wychowawczym, młodzieżowym ośrodku socjoterapii, ośrodku szkolno-wychowawczym albo w publicznym zakładzie opieki zdrowotnej lub w domu pomocy społecznej oraz o umieszczeniu w zakładzie poprawczym, jak również o każdej zmianie tego zakładu, placówki, ośrodka lub domu pomocy społecznej dyrektor zakładu, placówki, ośrodka lub domu pomocy społecznej zawiadamia sąd rodzinny, który wykonuje orzeczenie.

Art. 73. § 1. Wykonywanie środków, o których mowa w art. 6 pkt 2, 3 i 6 oraz w art. 7 i 8, jak również umieszczenie w rodzinie zastępczej lub młodzieżowym ośrodku wychowawczym, młodzieżowym ośrodku socjoterapii, w ośrodku szkolno-wychowawczym lub w publicznym zakładzie opieki zdrowotnej albo domu pomocy społecznej ustaje z mocy prawa z chwilą ukończenia przez nieletniego lat 18, a wykonywanie pozostałych środków - z chwilą ukończenia lat 21; jeżeli środki wychowawcze zastosowano na podstawie art. 10 § 4 Kodeksu karnego lub art. 5 § 2 Kodeksu karnego skarbowego - wykonywanie ich ustaje z mocy prawa z chwilą ukończenia przez sprawcę lat 21.

§ 2. Jeżeli nieletni ukończy lat 18 przed zakończeniem roku szkolnego, sąd rodzinny może przedłużyć na okres do zakończenia roku szkolnego przebywanie w *ośrodku wychowawczym*.

§ 3. W razie powołania nieletniego do zasadniczej służby wojskowej, zasadniczej służby w obronie cywilnej albo służby zastępczej, wykonywanie środków wychowawczych ustaje z mocy prawa.

Art. 74. § 1. Zastosowany tymczasowo wobec nieletniego środek, o którym mowa w art. 26 i 27, trwa do czasu przystąpienia do wykonywania orzeczenia, chyba że sąd rodzinny postanowił inaczej.

§ 2. W razie gdy wykonanie orzeczenia o umieszczeniu nieletniego w zakładzie poprawczym natrafiłoby na niedające się usunąć przeszkody, sąd rodzinny stosuje nadzór kuratora, a w wyjątkowych wypadkach uznając, że ze względów wychowawczych jest to konieczne, może orzec umieszczenie nieletniego w schronisku dla nieletnich. Nieletni pozostaje w schronisku dla nieletnich do czasu umieszczenia go we właściwym zakładzie, jednakże pobyt w schronisku nie może wówczas przekroczyć 3 miesięcy.

§ 3. Jeżeli orzeczono umieszczenie w młodzieżowym ośrodku wychowawczym, młodzieżowym ośrodku socjoterapii, a zachodzą warunki, o których mowa w § 2, sąd rodzinny może zastosować środki przewidziane w art. 26.

Art. 75. § 1. W postępowaniu wykonawczym sąd rodzinny orzeka z urzędu lub na wniosek.

§ 2. Sąd rodzinny orzeka na posiedzeniu w składzie jednego sędziego, jednakże w sprawach określonych w art. 11 § 3, art. 86 § 1, art. 87 § 3 i 3a, art. 88 § 1 i 3 oraz art. 93-94 sąd rodzinny orzeka w składzie jednego sędziego i dwóch ławników.

§ 3. W sprawach określonych w art. 11 § 3, art. 86 § 1, art. 87 § 3 i 3a, art. 88 § 1 i 3 oraz art. 93-94 o terminie posiedzenia zawiadamia się oprócz prokuratora również nieletniego i jego obrońcę oraz rodziców lub opiekuna.

§ 4. W miarę potrzeby sąd rodzinny wysłuchuje nieletniego oraz jego rodziców lub opiekuna.

§ 5. Na postanowienie w sprawach, o których mowa w § 3, oraz w sprawach o zmianę środka wychowawczego, o zastosowanie środka leczniczo-wychowawczego w postępowaniu wykonawczym, o odwołanie odroczenia lub przerwy wykonywania środków wychowawczych lub poprawczych, o przeniesieniu nieletniego do zakładu poprawczego o wzmocnionym nadzorze wychowawczym, o ukaraniu dyscyplinarnym przez sędziego rodzinnego, jak również o odmowie zwolnienia z zakładu poprawczego albo z zakładu psychiatrycznego lub innego zakładu leczniczego - zażalenie przysługuje również nieletniemu, jego obrońcy, rodzicom lub opiekunowi.

§ 6. Postanowienia wydane w toku wykonywania środka poprawczego, na które przysługuje zażalenie, doręcza się prokuratorowi, nieletniemu i jego obrońcy oraz rodzicom lub opiekunowi.

§ 7. Ponownego wniosku o warunkowe zwolnienie z zakładu poprawczego, złożonego przez nieletniego, jego obrońcę oraz rodziców lub opiekuna przed upływem 6 miesięcy od wydania postanowienia o odmowie warunkowego zwolnienia, nie rozpoznaje się aż do upływu tego okresu.

Art. 76. § 1. Jeżeli rodzice lub opiekun nie mogą zapewnić nieletniemu zwalnianemu z młodzieżowego ośrodka wychowawczego, młodzieżowego ośrodka socjoterapii, ośrodka szkolno-wychowawczego, publicznego zakładu opieki zdrowotnej, domu pomocy społecznej, zakładu poprawczego, schroniska dla nieletnich albo opuszczającemu rodzinę zastępczą niezbędnych warunków wychowawczych i bytowych - udziela się nieletniemu pomocy.

§ 2. Zasady i zakres udzielania pomocy, o której mowa w § 1, regulują odrębne przepisy.

§ 3. Pomocy nieletnim mogą udzielać również stowarzyszenia, fundacje i organizacje społeczne, których celem jest pomoc w społecznej readaptacji nieletniego, oraz osoby godne zaufania.

Art. 77. § 1. Nadzór nad wykonywaniem orzeczeń o skierowaniu nieletniego do ośrodka kuratorskiego, o umieszczeniu w młodzieżowym ośrodku wychowawczym, młodzieżowym ośrodku socjoterapii, domu pomocy społecznej, ośrodku szkolno-wychowawczym, publicznym zakładzie opieki zdrowotnej, schronisku dla nieletnich i zakładzie poprawczym, jak również decyzji o umieszczeniu w policyjnej izbie dziecka, sprawuje sędzia rodzinny.

§ 2. Nadzór sprawowany przez sędziego rodzinnego obejmuje legalność umieszczenia nieletniego oraz prawidłowość wykonywania orzeczenia, zwłaszcza w zakresie stosowanych metod i środków oddziaływania, warunków, w jakich przebywają nieletni, jak również przestrzegania ich praw i obowiązków. W tym celu sędzia rodzinny ma w każdym czasie prawo wstępu na teren nadzorowanej jednostki oraz do pomieszczeń, w których przebywają nieletni, a także przeglądania dokumentów i żądania wyjaśnień od administracji odpowiednich zakładów, przeprowadzania na osobności rozmów z nieletnimi oraz badania ich próśb i skarg.

§ 3. Sędzia rodzinny sprawuje nadzór w szczególności przez:

- 1) okresowe kontrole jednostek nadzorowanych lub kontrole przeprowadzane doraźnie obejmujące całokształt spraw poddanych nadzorowi albo niektóre zagadnienia w tym zakresie; okresowe kontrole przeprowadza się co najmniej raz w roku,
- 2) wydawanie zaleceń pokontrolnych oraz kontrolowanie prawidłowości i terminowości ich realizacji,
- 3) podejmowanie w miarę potrzeby innych czynności i decyzji zmierzających do usunięcia uchybień i zapobieżenia ich powstawaniu.

§ 4. Przepisy § 1-3 nie naruszają ustawowych uprawnień prokuratora w tym zakresie.

Art. 78. Minister Sprawiedliwości, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw oświaty i wychowania, ministrem właściwym do spraw wewnętrznych i ministrem właściwym do spraw zdrowia, określi, w drodze rozporządzenia, szczegółowy sposób wykonywania przez sędziów rodzinnych nadzoru, o którym mowa w art. 77, określając w szczególności tryb przeprowadzania kontroli, sposób dokumentowania jej przebiegu i wyników oraz tryb wykonywania zaleceń wydanych w toku sprawowania nadzoru.

Rozdział 2

Środki wychowawcze i lecznicze

Art. 79. § 1. Sąd rodzinny może zmieniać lub uchylać środki wychowawcze, jeżeli względy wychowawcze za tym przemawiają; dotyczy to również środków wychowawczych stosowanych w okresie próby.

§ 2. Sąd rodzinny może odstąpić od stosowania orzeczonego wobec nieletniego środka wychowawczego w razie podjęcia przez nieletniego nauki lub pracy w zakładzie lub innej instytucji powołanej do przygotowania zawodowego.

§ 3. Sąd rodzinny może uchylić orzeczonego wobec nieletniego zakaz prowadzenia pojazdów, jeżeli ustały przyczyny uzasadniające dalsze stosowanie tego środka.

§ 4. Jeżeli w toku wykonywania środka wychowawczego lub poprawczego okaże się, że wobec nieletniego należy zastosować środki o charakterze leczniczo-wychowawczym, sąd rodzinny może orzec umieszczenie nieletniego w odpowiednim zakładzie.

Art. 80. § 1. Dyrektor publicznego zakładu opieki zdrowotnej lub domu pomocy społecznej ma obowiązek zawiadamiać sąd, który wykonuje orzeczenie, nie rzadziej niż co 6 miesięcy, o stanie zdrowia nieletniego umieszczonego w zakładzie lub domu pomocy społecznej i o postępach w leczeniu.

§ 2. Dyrektor zakładu lub domu pomocy społecznej niezwłocznie zawiadamia sąd, jeżeli uzna, że w związku ze zmianą stanu zdrowia nieletniego jego dalsze pozostawanie w zakładzie lub domu pomocy społecznej nie jest konieczne.

§ 3. Sąd, nie rzadziej niż co 6 miesięcy, a w wypadku określonym w § 2 - niezwłocznie, rozstrzyga na podstawie opinii lekarskiej o potrzebie dalszego pobytu nieletniego w zakładzie lub domu pomocy społecznej.

§ 4. Wobec nieletniego zwalnianego z zakładu lub domu pomocy społecznej sąd rodzinny stosuje w razie potrzeby środki wychowawcze.

Art. 81. Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania, w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości, określi, w drodze rozporządzenia, szczegółowe zasady kierowania, przyjmowania, przenoszenia, zwalniania i pobytu nieletnich w młodzieżowym ośrodku wychowawczym oraz młodzieżowym ośrodku socjoterapii, w szczególności wskazując organ odpowiedzialny za kierowanie nieletnich do odpowiednich placówek i uwzględniając sprawność postępowania, konieczność zapewnienia bezpieczeństwa tych placówek, właściwych warunków pobytu nieletnich i przestrzegania ich praw.

Art. 82. § 1. Minister właściwy do spraw zdrowia w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, szczegółowe zasady kierowania, przyjmowania, przenoszenia, zwalniania i pobytu nieletnich w publicznych zakładach opieki zdrowotnej, w szczególności wskazując organ odpowiedzialny za kierowanie nieletnich do odpowiednich zakładów, biorąc pod uwagę konieczność zapewnienia sprawności postępowania, bezpieczeństwa tych placówek, właściwych warunków pobytu nieletnich i przestrzegania ich praw.

§ 2. Minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, szczegółowe zasady kierowania, przyjmowania, przenoszenia, zwalniania i pobytu nieletnich w domach pomocy społecznej, w szczególności wskazując organ odpowiedzialny za kierowanie nieletnich do odpowiednich domów oraz formy opieki.

Art. 83. § 1. Policyjne izby dziecka podlegają ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych.

§ 2. Minister właściwy do spraw wewnętrznych w drodze zarządzenia tworzy i znosi policyjne izby dziecka.

§ 3. Minister właściwy do spraw wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, szczegółowe zasady pobytu nieletnich w policyjnych izbach dziecka, mając na uwadze stworzenie właściwych warunków pobytu nieletnich i przestrzeganie ich praw, względy bezpieczeństwa, a także sprawność postępowania oraz odpowiednie rozdzielenie nieletnich ze względu na charakter czynów, których się dopuścili, i stopień ich demoralizacji.

Art. 84. § 1. Minister Sprawiedliwości sprawuje zwierzchni nadzór nad rodzinnymi ośrodkami diagnostyczno-konsultacyjnymi oraz ośrodkami kuratorskimi.

§ 2. Minister Sprawiedliwości, w drodze zarządzenia, tworzy i znosi rodzinne ośrodki diagnostyczno-konsultacyjne.

§ 3. Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, organizację i zakres działania rodzinnych ośrodków diagnostyczno-konsultacyjnych, w szczególności obejmujący

diagnozowanie nieletnich i ich środowiska rodzinnego, poradnictwo i opiekę specjalistyczną nad nieletnimi, a także diagnozowanie i poradnictwo w zakresie przeciwdziałania i zapobiegania demoralizacji.

§ 4. Na wniosek prezesów sądów rejonowych prezesi sądów okręgowych tworzą i znoszą ośrodki kuratorskie.

§ 5. Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, tryb i szczegółowe zasady tworzenia i znoszenia ośrodków kuratorskich, sposób wykonywania nadzoru nad ośrodkami kuratorskimi, ich organizację i zakres działania, mając w szczególności na względzie dobór właściwych metod wychowania resocjalizacyjnego w środowisku pobytu nieletniego.

Rozdział 3

Środek poprawczy

Art. 85. § 1. Sąd rodzinny, kierując do wykonania orzeczenie o umieszczeniu nieletniego w zakładzie poprawczym, może określić rodzaj tego zakładu.

§ 2. Zmiana rodzaju zakładu w wypadku określonym w § 1 oraz przeniesienie nieletniego do zakładu poprawczego o wzmożonym nadzorze wychowawczym wymagają zgody sędziego rodzinnego, chyba że ze względu na szczególne okoliczności sprawy konieczne jest natychmiastowe przeniesienie nieletniego; przeniesienie takie wymaga zatwierdzenia przez sędziego rodzinnego.

§ 3. W wypadkach, o których mowa w § 2, orzeka w drodze postanowienia sędzia rodzinny sprawujący nadzór nad zakładem poprawczym, w którym nieletni przebywa.

Art. 86. § 1. Sąd rodzinny może warunkowo zwolnić nieletniego z zakładu poprawczego, jeżeli postępy w jego wychowaniu pozwalają przypuszczać, że po zwolnieniu z zakładu nieletni będzie przestrzegał porządku prawnego i zasad współżycia społecznego.

§ 2. Warunkowe zwolnienie z zakładu nie może nastąpić wcześniej niż po upływie 6 miesięcy od umieszczenia nieletniego w zakładzie; do okresu tego sąd może zaliczyć okres pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich.

Art. 87. § 1. Orzekając warunkowe zwolnienie z zakładu poprawczego, sąd rodzinny ustala okres próby od roku do lat 3; okres próby nie może jednak trwać dłużej niż do ukończenia przez sprawcę lat 21.

§ 2. Do warunkowo zwolnionego sąd stosuje środki wychowawcze.

§ 3. Jeżeli w okresie próby warunkowo zwolniony uległ ponownie demoralizacji albo uchyla się od wykonywania nałożonych na niego obowiązków lub od nadzoru, sąd rodzinny może odwołać warunkowe zwolnienie i zarządzić umieszczenie nieletniego w zakładzie poprawczym.

§ 3a. W razie popełnienia przez nieletniego czynu karalnego określonego w art. 134, art. 148 § 1, 2 lub 3, art. 156 § 1 lub 3, art. 163 § 1 lub 3, art. 166, art. 173 § 1 lub 3, art. 197 § 3, art. 252 § 1 lub 2 oraz w art. 280 Kodeksu karnego i braku podstaw do rozpoznania sprawy przez sąd właściwy według przepisów Kodeksu postępowania karnego, sąd odwołuje warunkowe zwolnienie i zarządza umieszczenie nieletniego w zakładzie poprawczym. Warunkowego zwolnienia oraz art. 90 nie stosuje się przez okres roku od chwili ponownego umieszczenia nieletniego w zakładzie poprawczym.

§ 4. Jeżeli w okresie próby i w ciągu dalszych 3 miesięcy odwołanie warunkowego zwolnienia nie nastąpiło, orzeczenie o umieszczeniu w zakładzie z mocy prawa uważa się za niebyłe.

Art. 88. § 1. Jeżeli po wydaniu orzeczenia o umieszczeniu nieletniego w zakładzie poprawczym, a przed umieszczeniem go w takim zakładzie albo po upływie okresu odroczenia lub przerwy wykonania umieszczenia w zakładzie poprawczym w zachowaniu nieletniego nastąpiła istotna poprawa, sąd rodzinny może warunkowo odstąpić od wykonania orzeczenia.

§ 2. Odstępując warunkowo od wykonania orzeczenia, sąd stosuje wobec nieletniego środki wychowawcze.

§ 3. Sąd rodzinny może w każdym czasie - jeżeli względy wychowawcze tego wymagają - zarządzić umieszczenie nieletniego w zakładzie poprawczym.

§ 4. Jeżeli w ciągu 2 lat od wydania postanowienia o warunkowym odstąpieniu od wykonania orzeczenia i w ciągu dalszych 3 miesięcy nie zarządzono umieszczenia nieletniego w zakładzie poprawczym, orzeczenie o umieszczeniu w zakładzie z mocy prawa uważa się za niebyłe.

Art. 89. Orzeczenie środka poprawczego uważa się z mocy prawa za niebyłe z chwilą ukończenia przez sprawcę lat 23, jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej.

Art. 90. § 1. Dyrektor zakładu poprawczego może umieścić nieletniego na czas określony poza zakładem, jeżeli przemawiają za tym:

- 1) względy szkoleniowo-wychowawcze, a w szczególności możliwość zdobycia wykształcenia, zawodu, a także niezbędnych kwalifikacji lub uprawnień,
- 2) możliwość podjęcia zatrudnienia,
- 3) potrzeba specjalistycznego leczenia lub
- 4) szczególne względy rodzinne,

a ocena zachowania nieletniego wskazuje, iż będzie możliwe roztoczenie nad nim skutecznego nadzoru.

§ 2. Nieletni umieszczony poza zakładem poprawczym jest nadal wychowankiem tego zakładu. Zakład jest obowiązany roztoczyć nad nim nadzór. Dyrektor zakładu poprawczego może w każdym czasie odwołać decyzję o umieszczeniu nieletniego poza zakładem, jeżeli ustały przyczyny, o których mowa w § 1.

§ 3. O decyzji w sprawie umieszczenia nieletniego poza zakładem poprawczym dyrektor zakładu zawiadamia sąd rodzinny, który wykonuje orzeczenie. Do wykonania decyzji, o której mowa w § 1, dyrektor zakładu może przystąpić po zaakceptowaniu jej przez sąd rodzinny. Sąd rodzinny zajmuje stanowisko w terminie 14 dni od otrzymania decyzji dyrektora.

§ 4. Sąd rodzinny może w każdym czasie uchylić decyzję dyrektora zakładu poprawczego.

Art. 91. § 1. W braku podstaw do rozpoznania sprawy przez sąd właściwy według przepisów Kodeksu postępowania karnego, fakt popełnienia przez wychowanka zakładu poprawczego czynu karalnego przed ukończeniem lat 17 stwierdza postanowieniem sąd rodzinny na podstawie wyników postępowania wyjaśniającego. Odpis prawomocnego postanowienia sąd rodzinny przesyła dyrektorowi zakładu poprawczego w celu zastosowania wobec wychowanka środka dyscyplinarnego.

§ 2. Stwierdzając popełnienie przez wychowanka zakładu poprawczego czynu karalnego określonego w art. 134, art. 148 § 1, 2 lub 3, art. 156 § 1 lub 3, art. 163 § 1 lub 3, art. 166, art. 173 § 1 lub 3, art. 197 § 3, art. 252 § 1 lub 2 oraz w art. 280 Kodeksu karnego, sąd rodzinny orzeka także w przedmiocie przeniesienia nieletniego do zakładu poprawczego o wzmożonym nadzorze wychowawczym bądź zastosowania art. 79 § 4. Od postanowienia sądu przysługuje apelacja.

§ 3. W wypadku, o którym mowa w § 2, do czasu prawomocnego rozpoznania sprawy nieletniego umieszcza się w schronisku dla nieletnich.

§ 4. Wobec nieletniego przeniesionego zgodnie z § 2 do zakładu poprawczego o wzmocnionym nadzorze wychowawczym nie stosuje się przez okres oznaczony w orzeczeniu sądu, nie krótszy niż rok, warunkowego zwolnienia oraz art. 90.

§ 5. Do ustalania właściwości sądu stosuje się art. 17. W przypadku gdy czyn karalny został popełniony na terenie zakładu poprawczego, właściwy jest sąd rodzinny miejsca położenia zakładu, który o podjętych czynnościach zawiadamia sąd rodzinny właściwości ogólnej.

§ 6. Dyrektor zakładu poprawczego powiadamia sąd rodzinny wykonujący orzeczenie i sędziego rodzinnego sprawującego nadzór nad zakładem poprawczym o każdym przypadku popełnienia przez wychowanka zakładu poprawczego czynu karalnego, a jeżeli nieletni popełnił czyn zabroniony po ukończeniu lat 17 - także prokuratora.

Art. 92. § 1. Jeżeli sprawca, wobec którego orzeczono umieszczenie w zakładzie poprawczym, został skazany na karę pozbawienia wolności, wykonuje się karę pozbawienia wolności.

§ 2. Sąd rodzinny umarza postępowanie w przedmiocie wykonania środka poprawczego po otrzymaniu zawiadomienia o osadzeniu nieletniego w zakładzie karnym.

Art. 93. § 1. Jeżeli sprawca, wobec którego orzeczono umieszczenie w zakładzie poprawczym, został skazany na karę ograniczenia wolności, wykonanie tej kary ulega odroczeniu do chwili zwolnienia nieletniego z zakładu poprawczego. Przed zwolnieniem z zakładu poprawczego sąd rodzinny decyduje, czy wykonać tę karę, czy odstąpić od jej wykonania.

§ 2. Przepis § 1 stosuje się odpowiednio do zastępczej kary pozbawienia wolności oraz kary aresztu.

Art. 94. Jeżeli nieletni, wobec którego orzeczono umieszczenie w zakładzie poprawczym, ukończył lat 18 przed rozpoczęciem wykonania orzeczenia, sąd rodzinny decyduje, czy wykonać orzeczony środek, czy od jego wykonania odstąpić i wymierzyć sprawcy karę. Wymierzając karę sąd stosuje nadzwyczajne jej złagodzenie. W szczególnie uzasadnionych wypadkach sąd może odstąpić od wymierzenia kary, zwłaszcza gdy w zachowaniu sprawcy nastąpiła istotna poprawa. W razie wymierzenia kary pozbawienia wolności albo kary ograniczenia wolności czas jej trwania nie może przekroczyć okresu, jaki pozostaje do ukończenia przez sprawcę lat 21.

Art. 95. § 1. Minister Sprawiedliwości sprawuje zwierzchni nadzór nad schroniskami dla nieletnich i zakładami poprawczymi.

§ 2. Minister Sprawiedliwości, w drodze zarządzenia, tworzy i znosi schroniska dla nieletnich i zakłady poprawcze.

§ 3. Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, rodzaje schronisk dla nieletnich i zakładów poprawczych, w zależności od stosowanych wobec nieletnich środków i form oddziaływania wychowawczego, resocjalizacyjnego i terapeutycznego, sposób wykonywania nadzoru, o którym mowa w § 1, organizację tych schronisk i zakładów oraz szczegółowe zasady kierowania, przyjmowania, przenoszenia, zwalniania i pobytu w nich nieletnich, uwzględniając konieczność zapewnienia sprawności postępowania, bezpieczeństwa schronisk i zakładów, właściwych warunków pobytu i przestrzegania praw nieletnich, a także sposób wykonywania nadzoru pedagogicznego w schroniskach dla nieletnich i zakładach poprawczych.

§ 4. Zasady kształcenia i wychowania w schroniskach dla nieletnich i zakładach poprawczych regulują odrębne przepisy.

Rozdział 4

Stosowanie środków przymusu bezpośredniego wobec nieletniego umieszczonego w zakładzie poprawczym, w schronisku dla nieletnich, młodzieżowym ośrodku wychowawczym, młodzieżowym ośrodku socjoterapii, ośrodku szkolno-wychowawczym

Art. 95a. § 1. Środki przymusu bezpośredniego mogą być stosowane w razie bezskuteczności środków oddziaływania psychologiczno-pedagogicznego. Środki te stosuje się wyłącznie w celu przeciwdziałania:

- 1) usiłowaniu targnięcia się nieletniego na życie lub zdrowie własne albo innej osoby,
- 2) nawoływaniu do buntu,
- 3) zbiorowej ucieczce,
- 4) niszczeniu mienia powodującemu poważne zakłócenie porządku,
- 5) samowolnemu opuszczaniu przez nieletniego zakładu poprawczego, schroniska dla nieletnich, młodzieżowego ośrodka wychowawczego, młodzieżowego ośrodka socjoterapii, ośrodka szkolno-wychowawczego,

a także

- 6) w celu doprowadzenia nieletniego do takiego zakładu, placówki lub ośrodka.

§ 2. Środków przymusu bezpośredniego nie można stosować dłużej niż wymaga tego potrzeba, a także nie można ich stosować jako kary.

§ 3. Stosowanie środków przymusu bezpośredniego powinno być odpowiednie do stopnia zagrożenia i następować dopiero po uprzednim ostrzeżeniu o możliwości ich użycia.

§ 4. Wobec nieletniego można stosować następujące środki przymusu bezpośredniego:

- 1) siłę fizyczną,
- 2) umieszczenie w izbie izolacyjnej,
- 3) założenie pasa obezwładniającego lub kaftana bezpieczeństwa.

§ 5. Środki przymusu bezpośredniego, o których mowa w § 4 pkt 2 i 3, stosuje się wyłącznie wobec nieletniego umieszczonego w zakładzie poprawczym lub schronisku dla nieletnich, jedynie w przypadku, o którym mowa w § 1 pkt 1.

§ 6. Środków przymusu bezpośredniego wymienionych w § 4 pkt 3 nie stosuje się względem nieletniego dotkniętego kalectwem. Wobec nieletniej o widocznej ciąży stosuje się wyłącznie siłę fizyczną.

§ 7. Jeżeli jest to konieczne, można stosować wobec nieletniego umieszczonego w zakładzie poprawczym lub schronisku dla nieletnich jednocześnie różne środki przymusu bezpośredniego, z tym że środek określony w § 4 pkt 2 nie może być stosowany dłużej niż 48 godzin, a wobec nieletniego w wieku do 14 lat - dłużej niż 12 godzin.

§ 8. Do określenia przypadków oraz warunków i sposobu użycia środków przymusu bezpośredniego wobec nieletnich umieszczonych w publicznych zakładach opieki zdrowotnej i domach pomocy społecznej stosuje się odrębne przepisy.

Art. 95b. § 1. Decyzję o zastosowaniu środków przymusu bezpośredniego podejmuje dyrektor zakładu, placówki lub ośrodka, w których nieletni jest umieszczony, a w razie jego nieobecności - zastępujący go pracownik pedagogiczny.

§ 2. W razie bezpośredniego, gwałtownego zamachu na życie lub zdrowie osoby, a w szczególności pracownika zakładu, placówki lub ośrodka, w których nieletni jest umieszczony, decyzję o zastosowaniu środka przymusu bezpośredniego może podjąć także inny pracownik.

§ 3. Nieletniego, wobec którego zastosowano środek przymusu bezpośredniego, poddaje się niezwłocznie badaniu lekarskiemu. Z zastosowania środka przymusu bezpośredniego sporządza się protokół.

§ 4. O zastosowaniu środka przymusu bezpośredniego dyrektor placówki, zakładu lub ośrodka, w których nieletni jest umieszczony, powiadamia sędziego rodzinnego sprawującego nadzór nad placówką, sąd rodzinny wykonujący środek poprawczy lub organ, do którego dyspozycji pozostaje nieletni umieszczony w schronisku dla nieletnich.

Art. 95c. § 1. Rada Ministrów określi, w drodze rozporządzenia, szczegółowe warunki i sposób użycia środków przymusu bezpośredniego wobec nieletnich umieszczonych w zakładach poprawczych, schroniskach dla nieletnich, młodzieżowych ośrodkach wychowawczych, młodzieżowych ośrodkach socjoterapii i ośrodkach szkolno-wychowawczych oraz sposób kontroli nad decyzjami o zastosowaniu tych środków, a także określi rodzaje młodzieżowych ośrodków wychowawczych i młodzieżowych ośrodków socjoterapii, w których mogą być stosowane środki przymusu bezpośredniego, uwzględniając w szczególności cel stosowania środków, formy, w jakich mogą być one stosowane, związaną z ich stosowaniem potrzebę doboru właściwych metod oddziaływania wychowawczego na nieletniego, sposób prowadzenia dokumentacji związanej z zastosowaniem środków, szczegółowy sposób sprawowania opieki nad stanem zdrowia fizycznego i psychicznego nieletniego, wobec którego zastosowano środek, mając na uwadze konieczność poszanowania praw i godności nieletniego oraz zapewnienia bezpieczeństwa zakładów, schronisk i placówek.

§ 2. Minister Sprawiedliwości, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw wewnętrznych, określi, w drodze rozporządzenia, zakres i tryb współdziałania zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich z Policją w wypadku zagrożenia bezpieczeństwa tych placówek, uwzględniając w szczególności przypadki i warunki użycia sił Policji na terenie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich.

Rozdział 5

Zatrudnianie nieletnich umieszczonych w zakładach poprawczych lub schroniskach dla nieletnich

Art. 95d. Nieletni umieszczony w zakładzie poprawczym lub w schronisku dla nieletnich może zostać zatrudniony w gospodarstwie pomocniczym zakładu poprawczego lub schroniska dla nieletnich, jeżeli ukończył 16 lat i spełnia wymogi określone w Kodeksie pracy.

Art. 95e. Do czasu pracy nieletniego stosuje się przepisy art. 202 Kodeksu pracy.

Art. 95f. § 1. Należność nieletniego za pracę ustala się według zasad wynagradzania pracowników za pracę tego rodzaju, którą wykonuje nieletni.

§ 2. Za prace porządkowe wykonywane na rzecz zakładu lub schroniska w wymiarze nieprzekraczającym 30 godzin miesięcznie wynagrodzenie nieletniemu nie przysługuje; za sumienną pracę tego rodzaju mogą być przyznawane nagrody pieniężne.

Art. 95g. § 1. Okresy pracy wykonywanej przez nieletniego w czasie odbywania środka poprawczego, z wyjątkiem prac, o których mowa w art. 95f § 2, uważa się za okresy

równorzędne z okresami zatrudnienia w rozumieniu przepisów *o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin*.

§ 2. Okresy pracy wykonywanej przez nieletniego, o którym mowa w § 1, wlicza się do okresu pracy, od którego zależą uprawnienia pracownicze.

Art. 95h. Nieletni, który uległ wypadkowi lub zachorował na chorobę zawodową przy wykonywaniu pracy w czasie odbywania środka poprawczego, ma prawo do świadczenia z tytułu tego wypadku lub choroby na zasadach przewidzianych dla pracowników. W razie śmierci nieletniego wskutek takiego wypadku lub choroby, świadczenia z tego tytułu przysługują pozostałym po nim członkom rodziny na zasadach przewidzianych dla członków rodzin pracownika.

DZIAŁ V

Przepisy przejściowe i końcowe

Art. 96. § 1. W sprawach o czyny popełnione przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy stosuje się tę ustawę, jeżeli:

- 1) postępowanie nie zostało wszczęte i nie nastąpiło przedawnienie,
- 2) wszczęte postępowanie nie zostało zakończone prawomocnym orzeczeniem,
- 3) prawomocne orzeczenie nie zostało wykonane w całości.

§ 2. Czynności procesowe dokonane przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy są skuteczne, jeżeli zostały dokonane z zachowaniem przepisów dotychczasowych.

Art. 97. Jeżeli obowiązujące przepisy powołują się na uchylone przepisy dotyczące przedmiotów unormowanych w niniejszej ustawie albo odsyłają ogólnie do przepisów o odpowiedzialności nieletnich lub o postępowaniu w sprawach nieletnich, stosuje się w tym zakresie odpowiednio przepisy niniejszej ustawy.

Art. 98. W razie wątpliwości, czy ma być stosowane prawo dotychczasowe, czy niniejsza ustawa, stosuje się niniejszą ustawę.

Art. 99. (skreślony).

Art. 100. (skreślony).

Art. 101. W prawie o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. z 1964 r. Nr 6, poz. 40, z 1967 r. Nr 13, poz. 55, z 1969 r. Nr 13, poz. 98, z 1974 r. Nr 50, poz. 316, z 1975 r. Nr 16, poz. 91 i Nr 34, poz. 183 oraz z 1982 r. Nr 16, poz. 125, Nr 19, poz. 145 i Nr 31, poz. 214) wprowadza się następujące zmiany: (zmiany pominięte).

Art. 102. § 1. Do dnia 31 grudnia 2000 r., z wyjątkiem przypadku, o którym mowa w art. 40, można umieścić w policyjnej izbie dziecka również nieletniego wymagającego natychmiastowej opieki na okres niezbędny do ustalenia jego tożsamości i oddania rodzicom lub opiekunowi albo umieszczenia w odpowiedniej placówce opiekuńczo-wychowawczej.

§ 2. Umieszczenie w izbie może nastąpić na okres 72 godzin. Dłuższy pobyt nieletniego może nastąpić jedynie za zgodą sędziego rodzinnego na czas przez niego określony, nieprzekraczający jednak 14 dni.

Art. 103. § 1. Z dniem wejścia w życie niniejszej ustawy tracą moc wszelkie przepisy dotyczące przedmiotów w niej unormowanych, chyba że przepisy ustawy stanowią inaczej.

§ 2. W szczególności tracą moc:

- 1) ustawa z dnia 22 grudnia 1969 r. o utrzymaniu w mocy na okres przejściowy niektórych dotychczasowych przepisów prawa karnego (Dz. U. Nr 37, poz. 311),
- 2) art. V ustawy z dnia 20 maja 1971 r. - Przepisy wprowadzające Kodeks wykroczeń (Dz. U. Nr 12, poz. 115),
- 3) art. 288 § 2 i 3 ustawy karnej skarbowej z dnia 26 października 1971 r. (Dz. U. Nr 28, poz. 260, z 1975 r. Nr 16, poz. 91 i Nr 45, poz. 234 oraz z 1976 r. Nr 19, poz. 122),
- 4) art. 474-495 Kodeksu postępowania karnego z dnia 19 marca 1928 r., utrzymane w mocy przez art. III pkt 1 ustawy z dnia 19 kwietnia 1969 r. - Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 13, poz. 97).

Art. 104. Ustawa wchodzi w życie po upływie 6 miesięcy od dnia jej ogłoszenia.